

Patronat honorowy:

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Bronisława Komorowskiego

Patronat medialny:

STOLICA

Partner wystawy:

Fundacja im.
Władysława Orkana

Organizatorzy:

Powyższe Muzea są instytucjami kultury Samorządu Województwa Mazowieckiego

ISBN 978-83-62235-68-1

9 788362 235681

Sport za drutami

Sport
za drutami

Sport za drutami

Jan Knothe
Olimpijska modlitwa

*Gdy wielkie święto pobratań ogłoszą ludom i ziemiom,
Stańcie – o mocni Bogowie – w boskim splendorze nade mną.*

*Dajcie mi płynność oliwy – kształt ciała mego na kamień
Trwaniem darzący posągi, Kronidzie Nadchmurny, zamień!
Niechaj mi serce umocnią – tors kują wszechmocnym dłutem
Panowie Chmur Olimpijskich – Parnaskich forming i luteń.*

*Bym progów amfiteatru, owianych w dym całopaleń,
Nie żegnał okiem spuszczonego, ugięty wstydem i żalem!*

*Niech krew się w żyłach rozpienia, jak w zacnym zaczynie drożdże –
Niech stopom wiatry zazdroszczą – ptaki zawstydza mój oszczep!*

*Oby nikt nie śmiał powiadać, jakom się nie dość odwdzieczył
Zielonym drzewom, haracze z liści dającym na wieńce.*

*Nie, żeby niebo oszczepom, a nogom podległa ziemia
Żyźniejsza przyniosła plony, zaorana gorączką przemian.*

*Nie, iżby wstała Jutrzenka Złotoramienna ponad nią
I gromkim echem zwycięstwa odbrzmiewał kamienny stadion.*

*Nie przeto, że mnie nagrodzą, kiedy opuszczę szranki,
Najczulszym pocałowaniem wiśniowe wargi kochanki.*

*Nie, by mi dobry przeciwnik w podziwieniu głodnym zawiścił
Najdoskonalszej harmonii z zielenią laurowych liści.*

*Na to mi triumf potrzebny, ażeby na przekór śmierci
Śmiertelnie przelotne piękno na wieki wieczne utwierdził.*

*Krwia natchnę marmur i pieśni! Modlitwą – Panie – nie skłamię!
Wygodzi dumie chwalebnej latami dźwięcząca pamięć!*

*...By czas, burzyciel posągów, świętego lauru nie dościgał,
Iżby mi dana została wieczysta chwała młodości!*

Sport za drutami (1939-1945)

Informator
pod redakcją
Tadeusza Skoczka

Muzeum Niepodległości
w Warszawie
19 marca - 18 maja 2015

Organizatorzy wystawy:

Muzeum Niepodległości – dyrektor **Tadeusz Skoczek**
Muzeum Sportu i Turystyki – dyrektor **Tomasz Jagodziński**

Zespół autorski

Scenariusz:

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska (MSiT), **Tomasz Skoczek** (MSiT)

Realizacja:

Robert Hasselbusch (MN) i **Marek Kowalski** (MN)

Komisarze:

Jan Engelgard (MN), **Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska** (MSiT), **Tomasz Skoczek** (MSiT)

Autorzy tekstów:

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska (MSiT), **Tadeusz Skoczek** (MN),
Tomasz Skoczek (MSiT), **Jolanta Załączny** (MN)

Projekt graficzny:

Natalia Roszkowska

Wybór reprodukcji:

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska (MSiT), **Regina Madej-Janiszek** (MN),
Tomasz Skoczek (MSiT), **Łukasz Żywek** (MN)

Informator

© Copyright by Muzeum Niepodległości
Warszawa 2015

ISBN 978-83-62235-68-1

MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
ul. Jagiellońska 26, 03-719 Warszawa

Szanowni Państwo,
„Sport za drutami” to kolejna odsłona wystawy zorganizowanej w roku ubiegłym z okazji 70. rocznicy zawodów sportowych, jakie odbyły się w Woldenbergu w roku 1944. Więźniowie oflagu zmanifestowali wówczas w ten sposób ciągłość rozwoju międzynarodowego ruchu olimpijskiego, tradycję uznaną po zwycięstwie nad Niemcami i honorowaną między innymi w numeracji kolejnych Igrzysk. Na wystawie w warszawskim Muzeum Sportu i Turystyki zaprezentowano artefakty związane ze sportem w obozach niemieckich Arnswalde, Gross-Born, Murnau, Langwasser i Woldenberg. Ekspozycja obejmowała również tajne zawody z 1940 roku, zorganizowane w Langwasser.

Wystawa prezentowana od 10 września 2014 r. do 22 lutego 2015 r. miała nazwę „Igrzyska za drutami” i powstała we współpracy z Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie, Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu i Fundacją im. Władysława Orkana. Na ekspozycji wykorzystano też zdjęcia ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz zbiorów prywatnych Romana Babuta, Prezydenta Międzynarodowego Stowarzyszenia Kolekcjonerów Olimpijskich. Obecnie zapraszamy mieszkańców Warszawy i całego Mazowsza do Muzeum Niepodległości na rozszerzoną wersję wystawy.

Nowością jest informator zawierający eseje, które dotyczą szeroko pojętej problematyki sportu jako narzędzia patriotycznego oporu oraz walki o niepodległość. Więźniowie

pragnęli budować i utrzymywać tężyznę fizyczną w nadziei na czynną walkę o wolność Polski. Nie zapominali bowiem, że jako żołnierze będą kiedyś potrzebni swojej ojczyźnie. Wśród osadzonych znajdowali się przedwojenni lekkoatleci, piłkarze, narciarze, absolwenci uczelni sportowych i trenerzy. Utrzymanie kondycji fizycznej było dla nich obowiązkiem patriotycznym. Odrębnie autorzy informatora zajmują się opisem zbiorów związanych ze sportem, które zgromadzone są w Muzeum Niepodległości, oraz prezentacją możliwości działań edukacyjnych związanych z wystawą. Pełny katalog eksponatów znajdujących się na ekspozycji jest trwałym elementem dokumentacyjnym projektu.

Wystawa przypomina o wielu mało znanych faktach, przybliża zapomniane postaci i wydarzenia. Gromadzi flagi szyte w obozach, puchary wykonane z menażek, dyplomy uczestnictwa w zawodach oraz nieznane pamiątki dotyczące działalności sportowej. Więźniowie przechowywali je z narażeniem życia. Warto z zadumą podejść do losu eksponatów, które w niezwykle sposób przetrwały. Są świadectwem odwagi, patriotyzmu, umiłowania sportu, marzenia o niepodległości. Zasługują na naszą pamięć.

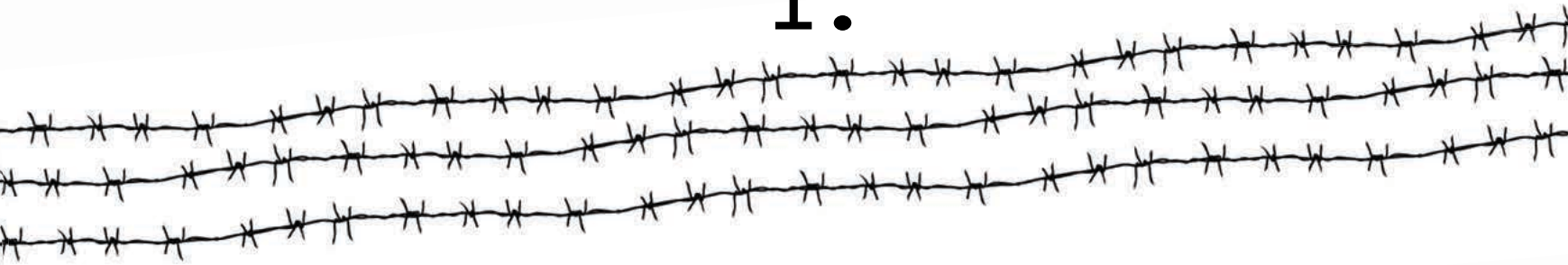
Wyrażam wielkie zadowolenie, że obecna ekspozycja przygotowana została przez Muzeum Sportu i Turystyki oraz Muzeum Niepodległości w Warszawie, instytucje kultury, dla których organizatorem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego. Wystawa ta jest jednym z przedsięwzięć realizowanych z okazji 50-lecia Muzeum Więzienia Pawiak, oddziału Muzeum Niepodległości. Warto podkreślić, że harmonijna współpraca mazowieckich instytucji kultury nie tylko poszerza możliwości prezentowania dokonań ekspozycyjnych w zaprzyjaźnionych środowiskach. Daje też szansę dotarcia z misją muzealną, z ważnym przekazem do większego grona odbiorców. Niebawem wystawa „Sport za drutami” zaprezentowana będzie w kolejnych instytucjach, m.in. w gmachu Sejmu RP. Serdecznie zachęcam Państwa do zapoznania się z niniejszą publikacją, a przede wszystkim do zwiedzenia samej, bardzo ciekawej, ekspozycji.

Adam Struzik

Marszałek Województwa Mazowieckiego

I.

Logo WKS Kresy,
oflag IIC Woldenberg,
1939-1944 r.;
13 x 12,5 cm; papier; farba;
MSiT Arch.527/2

Logo WKS Orle,
oflag IIC Woldenberg,
1939-1944 r.;
13 x 12,5 cm; papier; farba;
MSiT Arch.527/9

Logo Kolegium Sędziów,
oflag IIC Woldenberg,
1939-1944 r.;
13 x 12,5 cm; papier; farba;
MSiT Arch.527/1

SPORT W OBOZACH JENIECKICH

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska

Rozwój wydarzeń sportowych w roku 1939 przedstawiał się dość zwyczajnie – wszyscy żyli jeszcze wspomnieniami z Igrzysk Olimpijskich w Garmisch-Partenkirchen i w Berlinie (1936). Mimo rosnącego napięcia politycznego wierzono, że Igrzyska w 1940 roku odbędą się w Tokio, wydrukowano więc materiały promocyjne – ulotki, plakaty, znaczki okolicznościowe. Oprócz zimowych i letnich igrzysk olimpijskich przeprowadzanych co 4 lata, rokrocznie organizowano Mistrzostwa Świata w różnych dyscyplinach. Na rok 1939 zaplanowano i przeprowadzono m.in: Narciarskie Mistrzostwa Świata FIS (Zakopane, Polska), tenisowe Australian Championships i French Championships, Międzynarodowe Zawody Konne (Warszawa, Polska), jak również inne imprezy sportowe o znaczeniu międzynarodowym – mecze bokserskie, piłkarskie czy wyprawy himalajskie (Nanda Devi).

1 września 1939 roku porządek dotychczasowego świata zawalił się. Od inwazji hitlerowskich Niemiec na Polskę rozpoczęła się najstraszniejsza wojna w historii ludzkości. W ciągu sześciu lat pochłonęła łącznie ponad 70 milionów ofiar, w tym blisko 50 milionów cywilów. Do maja 1945 roku zginęło niemal sześć milionów Polaków – aż 17% obywateli. Żaden inny kraj nie stracił tak dużej części społeczeństwa.

Koszmar wojny skierował uwagę świata przede wszystkim na zaspokojenie podstawowych potrzeb ludzi: dachu nad głową, żywności czy po prostu przetrwania. Sportowcy z wielu państw – zarówno mężczyźni, jak i kobiety – zamiast na boiskach i stadionach, walczyli na frontach bądź angażowali się w działania konspiracyjne na terenach okupowanych.

Nie rezygnowano jednak z aktywności sportowej. W Polsce, mimo, iż w październiku 1939 roku niemieckie władze wprowadziły bezwzględny zakaz uprawiania sportu przez Polaków pod karą śmierci, organizowano konspiracyjne zawody w różnych dyscyplinach. Dla wielu ludzi był to naturalny sposób walki o przetrwanie i znak, że mimo wielkiej tragedii nie zamierzają poddawać się i biernie podporządkowywać niemieckim zarządzeniom.

Polskim oficerom, którzy trafili po kampanii wrześniowej do niemieckich obozów jenieckich, sport pomagał tworzyć ułudę normalności. W oflagach zgodnie z Konwencją Genewską nie zatrudniano do pracy – przetrzymywani mieli więc dużo czasu wolnego. Żeby nie popaść

w „chorobę drutów”, zaczęto organizować różne przedsięwzięcia, w które angażowano jak największą liczbę jeńców: oprócz zajęć sportowych, także uniwersytet za drutami, cyrk, teatr, kółka i sekcje muzyczne, literackie. W stalagach było o to trudniej. Szeregowcy i podoficerowie – zmuszani do pracy, często w ciężkich warunkach – najczęściej nie mieli ani sił, ani czasu na organizowanie życia sportowego.

Sport był bardzo istotnym elementem w życiu obozowym – pozwalał na chwilę zapomnieć o niewoli, rozwijał tężyznę fizyczną oraz integrował uwięzionych. Polskie kierownictwo obozów nie mogło pozwolić na to, aby działalność sportowa rozwijała się bez żadnej kontroli – była to zbyt ważna kwestia. W oflagach ustalano więc Komisje Sportowe i Rady Wychowania Fizycznego, zakładano kluby, w których zrzeszali się poszczególni zawodnicy, a kluby te, według ustalonego harmonogramu współzawodniczyły ze sobą w taki sposób, iż miało się wrażenie, że rozgrywane są Mistrzostwa Obozu w poszczególnych dyscyplinach.

Sprzęt i stroje sportowe pozyskiwano na początku poprzez rodziny i znajomych, później – po wprowadzeniu zakazów uprawiania sportu w Generalnym Gubernatorstwie oraz konfiskatach sprzętu - poprzez Międzynarodowy Czerwony Krzyż oraz stowarzyszenie YMCA. Na wysyłane listownie prośby jeńców obozów obie organizacje przysyłały kompletne stroje sportowe w kilkunastu czy kilkudziesięciu egzemplarzach oraz sprzęt sportowy – piłki, rakiety, rękawice bokserskie i sprzęt lekkoatletyczny. Boiska i hale sportowe zależały od samych jeńców, którzy musieli prosić o zgodę na ich wybudowanie - niemieckie kierownictwo obozu stawiało jednak warunek zwracania do magazynu i przeliczania używanych do budowy narzędzi budowlanych.

Zawody i życie sportowe w oflagach trwały przez większą część okresu istnienia obozów. Apogeum ich działań przypadło na rok 1944, rok olimpijski. Dwa obozy, oflag IIC Woldenberg i oflag IID Gross-Born, zorganizowały wówczas – za zgodą niemieckiej komendy obozu – zawody sportowe nawiązujące do igrzysk olimpijskich. Ze względu na okres, w którym te zawody się toczyły, Międzynarodowy Komitet Olimpijski nie uznał zawodów z 1944 roku jako Igrzysk Olimpijskich (podobnie jak wcześniejszych, z roku 1940). Jednak, aby pamięć o latach wojny pozostała w świadomości ludzi, pozostawiono numerację igrzysk taką, jaka byłaby, gdyby wojna nie wybuchła – po XI Igrzyskach w Berlinie w 1936 roku odbyły się więc XIV Igrzyska w Londynie w roku 1948.

Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, jako depozytariusz ponad stu niezwykłych pamiątek po tamtych wydarzeniach, wystawą „Igrzyska za drutami” przypomina ich bohaterów.

STALAG XIII A LANGWASSER – IGRZYSKA OBOZOWE

Tomasz Skoczek

Konspiracyjne Międzynarodowe Jenieckie Igrzyska Olimpijskie w stalagu XIII A Langwasser pod Norymbergą rozpoczęły się 31 sierpnia 1940 roku i trwały 9 dni. Były one najbliższe idei olimpijskiej spośród wszystkich zawodów w obozach jenieckich z powodu wielonarodowości zawodników, użycia olimpijskiej symboliki, a także odwołania się do igrzysk olimpijskich w nazwie. Pomysłodawcą tak zorganizowanych zawodów był plut. Słomczyński (ps. „Słoma”). Koncepcja organizacji zawodów sportowych wydawała się irracjonalna, ponieważ Niemcy wydali zakaz uprawiania w stalagu sportu i ćwiczeń fizycznych. Idea ta jednak zdobyła wielu zwolenników wśród jeńców. Przed igrzyskami zawiązał się Międzynarodowy Komitet Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, w skład którego wszedł Słomczyński, podoficer marynarki brytyjskiej George O'Brien, Francuz (nieznanego nazwiska) oraz Roger Virion, będący sanitariuszem obozowego lazaretu. Virion, z pochodzenia Alzacyjny, z matki Polki i ojca Francuza, sprzyjał jeńcom, zwłaszcza polskim żołnierzom. Dzięki jego pomocy w organizacji udało się sprawnie przeprowadzić zawody. Virion udostępnił zawodnikom sale szpitalne, a także był jedynym sędzią i masażystą.

Igrzyska oficjalnie zostały uznane za otwarte po ceremonii, w której wzięli udział reprezentanci wszystkich narodowości uczestniczących w zawodach – Polski, Jugosławii, Belgii, Francji, Norwegii, Wielkiej Brytanii i Holandii. Uroczystość odbyła się nocą w izolatce dla chorych na tyfus. Podczas ceremonii wniesiono flagę olimpijską wykonaną z koszuli jednego z jeńców, zapalono znicz olimpijski zrobiony z puszki do konserw napełnionej tranem oraz odśpiewano hymn pod melodię „Jak długo w sercach naszych”, do której słowa napisał jeden z polskich jeńców, Waław Gąsiorowski. W imieniu zawodników przysięgę olimpijską złożył strzelec Jan Cioch. Po oficjalnej ceremonii przewodniczący Komitetu, porucznik O'Brien, uznał Międzynarodowe Jenieckie Igrzyska Olimpijskie za otwarte.

Zorganizowano konkurencje w 6 dyscyplinach. W siatkówce grały zespoły sześciuosobowe, siatkę imitował sznur z wiszącymi na nim ubraniami rozwieszony między drzewami. Boisko utworzono za szpitalem, aby zawodnicy, rzekomo chorzy w lazarecie, pozostali niezauważeni. Pierwszy mecz pomiędzy Belgią a Holandią został przerwany przy stanie 7:1. Spóźniony

na obiad lekarz zauważył grające osoby. Tej dyscypliny nie dokończono z uwagi na możliwość dekonspiracji.

Drugą dyscyplinę, kolarstwo, odbywało się w izolatce dla chorych na tyfus. Zadaniem zawodnika było przejechanie w ciągu 5 minut najdłuższego dystansu na rowerze stacjonarnym, skonstruowanym specjalnie na potrzeby tej konkurencji. Pierwsze miejsce zajął Belg nieznanego nazwiska. Osiągnął prędkość 25,2 km/h.

Zawody w pchnięciu kulą zostały rozegrane podczas prac budowlanych odbywających się w obozie. Rzucano kamieniem „kocim łbem” o wadze ok. 5 kg. Nieświadomi organizacji Igrzysk Niemcy kibicowali jeńcom podczas tych zawodów, uznając zastaną sytuację za formę rozrywki. Wygrał Jugosłowianin Jaško Cvetkovič, który rzucił kamieniem na odległość 11,2 m. Drugie miejsce zajął Polak nieznanego nazwiska.

Łucznictwo odbyło się w baraku Wacława Gąsiorowskiego. Za łuk służyły dwie wierzbowe witki, a za strzały zardzewiałe gwoździe oraz gęsie pióra. Strzelano do specjalnie przygotowanej tekturowej tarczy. Pierwsze miejsce zajął czarnoskóry Francuz polskiego pochodzenia Antoine Struś, który jako jedyny trafił w „10”, najwyższej oceniany punkt tarczy. Jarosław Mirski zajął 3 miejsce trafiając w „7”.

Skok w dal, z racji niemożności przystosowania miejsca do tych zawodów, zmodyfikowano na skok o jak najkrótszym rozbiegu, przez rów melioracyjny oddzielający sektory narodowościowe. Pierwsze miejsce zajął Norweg Rolf Olsen z wynikiem 3,1 m. Brązowy medal zdobył Polak Jan Cioch.

Ostatnią konkurencję stanowił bieg na 50 m „karną żabką”, który wymyślono dla „uczczenia” ulubionej obozowej kary szefa karnej kompanii, feldfebla Fritza Schlappkego. Tortura ta, szczególnie często wymierzana Polakom, mogła trwać godzinami przez całe miesiące. Teodor Niewiadomski wygrał tę konkurencję i zdobył pierwszy polski złoty medal na Międzynarodowych Jenieckich Igrzyskach Olimpijskich. Podczas jego startu kibicował mu sam Schlappke, przekonany, że Roger Virion karze w ten sposób Polaka za niechęć do salutowania Niemcom.

Wzorem olimpiad rozegrano także konkurencję artystyczną. Triumfował w niej Edmund Turbaczewski za opracowany plakat. Wykonano także karnet sześciu znaczków symbolizujących sześć konkurencji, który nie zachował się.

Igrzyska zakończyły się 8 września 1940 roku. Ceremonia wręczenia medali dla zwycięzców odbyła się także w szpitalnej izolatce. Wręczono medale-proporczyki tylko za pierwsze

miejsce. Podczas uroczystości rozwinięto flagę olimpijską oraz ustawiono prowizoryczne podium, a jeden z jeńców grał na harmonijce hymny narodowe dla uczczenia „złotych medalistów”. W uroczystości wzięli udział członkowie komitetu olimpijskiego oraz zwycięzcy poszczególnych konkurencji. Igrzyska pozostały tajne, pomimo odnalezienia przez Niemców jednego z olimpijskich medali oraz ogłoszenia przez nich nagrody za dostarczenie kolejnych dowodów wskazujących na nielegalną, sportową aktywność jeńców. Za informację komendant obozu proponował pięć komiśniaków (rodzaj obozowego chleba) i pół metra kiełbasy.

Każdego dnia przedstawiciele poszczególnych narodów przekazywali informacje z rozgrywek wraz z wynikami swoim rodakom. 8 września 1940 roku wydano okolicznościową gazetkę obozową poświęconą podsumowaniu Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich. Informacje te zawarto w drugim numerze czasopisma „Stolica”, przygotowanego przez Koło Przyjaciół Warszawy założone przez jeńców w stalagu XIII A w Langwasser. Na pamiątkę wykonano karnet sześciu znaczków pocztowych symbolizujących sześć konkurencji, wydano też w jednym egzemplarzu tomik wierszy, zawierający trzy utwory Kazimierza Wierzyńskiego i jeden, autorstwa strzelca Brystka.

Pamiętki po igrzyskach ukryto, między innymi w gipsie na nodze Teodora Niewiadomskiego. To dzięki jego staraniom przetrwała część dokumentów po tych wydarzeniach sportowych. W sekretnym porozumieniu większość pamiątek poolimpijskich została wysłana przez Viriona do zaufanego i znajomego Niemca mieszkającego w Warszawie. Następnie materiały te zostały ukryte w domu matki Niewiadomskiego na Mokotowie w specjalnie przygotowanej stolnicy ze skrytką. Po Powstaniu Warszawskim, w zburzonej kamienicy, odnaleziono je pod stertą kamieni, lekko nadpalone. Jako autentyczne pamiątki historyczne miały bardzo dużą wartość, również dla Niemców – w latach 60. i 70. XX w. proponowali Niewiadomskiemu za nie kwoty rzędu kilkudziesięciu tysięcy ówczesnych marek niemieckich. W 1994 roku Teodor Niewiadomski przekazał wszystkie posiadane pamiątki do Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie.

Logo WKS Kotwica,
oflag IIC Woldenberg,
1939-1944 r.;
13 x 12,5 cm; papier; farba;
MSiT Arch.527/4

Logo WKS Skra,
oflag IIC Woldenberg,
1939-1944 r.;
13 x 12,5 cm; papier; farba;
MSiT Arch.527/8

Logo WKS Lwów,
oflag IIC Woldenberg,
1939-1944 r.;
13 x 12,5 cm; papier; farba;
MSiT Arch.527/6

OFLAG IIC WOLDENBERG – ORGANIZACJA SPORTU

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska

Początek działalności sportowej w oflagu IIC datuje się na lipiec 1940 roku – z inicjatywy Najstarszego Obozu płk. Ignacego Misiąga zwołano naradę działaczy, instruktorów, absolwentów i studentów szkół wychowania fizycznego. Ustalono wówczas, że sport w obozie powinien być pod szczególnym nadzorem i powołano Koło Wychowawców Fizycznych, które miało zaplanować całość działań i prac z nim związanych. Koło prowadziło kursy z poszczególnych dyscyplin sportowych (m. in. lekkiej atletyki, piłki nożnej, boksu, gier sportowych i masażu). Miało też za zadanie organizować coroczne Święto Sportu, pogadanki propagandowe oraz ściśle współpracować z poradnią sportowo-lekarską. Na naradzie postanowiono, że ogół oficerów powinien brać udział w regularnych ćwiczeniach gimnastycznych i zajęciach lekkoatletycznych.

Koło zorganizowało pięć Wyższych Kursów Nauczycielskich opartych na programach przedwojennej szkoły wyższej; zaświadczenia wydane absolwentom tych kursów były w latach powojennych uznawane przez Ministerstwo Oświaty jako równoprawne z ukończeniem studiów w danym zakresie.

Jednym z późniejszych pomysłów na rozwój i propagowanie ćwiczeń było wprowadzenie Jenieckiej Odznaki Tężyzny „jot” – w jej zdobywanie zaangażowana była ponad połowa jeńców. Aby zdobyć odznakę należało spełnić normy wytrzymałościowo-odległościowe (uzależnione od wieku uczestnika) w czterech konkurencjach – marsz okrążający, rzut piłką, pchnięcie kulą i skok w dal.

Z zajęć ogólnoobozowych najbardziej rozpowszechnione były marsze – tzw. rundka wokół drutów należała do codziennego rytuału jeńców. Ze sprawozdań i zestawień z tamtego okresu wynika, że codziennie brało udział w czterokilometrowym marszu ok. 4000 jeńców.

W oflagach, z których pochodzili jeńcy IIC Woldenberg (XIB Braunschweig, XVIIIIC Spital, XIA Östrode, XVIIIA Lienz) życie sportowe było zorganizowane i zinstytucjonalizowane. Oficerowie, chcąc kontynuować sportowe tradycje przedwojenne oraz ująć w ramy sportową rywalizację zakładali kluby, skupiające oficerów z poszczególnych regionów przedwojennej Polski. Pierwsze kluby zostały założone już w roku 1940, a ich struktura przenoszona była

wraz z ich członkami pomiędzy oflagami. Z dziewięciu klubów, które pojawiły się na kartach historii oflagu do 1945 roku przetrwało sześć: KS Orle, KS Wawel, KS Warta, KS Kresy, KS Lwów i KS Skra.

Każdy klub sportowy posiadał różne sekcje – uprawiano siatkówkę, koszykówkę, piłkę nożną, piłkę ręczną, tenis stołowy, boks, lekkoatletykę, a także gry stolikowe – brydż, szachy i warcaby. Wszystkie gry zespołowe miały swój system ligowy rozgrywany corocznie – każdy klub wystawiał dwie drużyny (słabszą i silniejszą), które współzawodniczyły w klasach A i B na zasadzie „każdy z każdym” i „mecz-rewanż”. Zwycięzca tabeli stawał się mistrzem danego sezonu. Rozgrywki szachowe odbywały się na dwa sposoby – zawody ogólnoobozowe oraz pojedynki ambicjonalne najlepszych szachistów. Sędziami szachowymi byli inni oficerowie – ze względu na brak zegarów mechanicznych ich zadaniem było notowanie czasów i ruchów zawodników. Tenis stołowy traktowany był raczej jako relaks, chociaż w 1942 roku zorganizowano rozgrywki o mistrzostwo obozu.

Ciekawą inicjatywą było założenie przez ppor. Bogdana Neumanna w 1941 roku cyrku – największego widowiska na świeżym powietrzu. W programie były przewidziane trzy punkty sportowe: gimnastyka (wolne ćwiczenia, ćwiczenia na przyrządach i gimnastyka rytmiczna pod kierunkiem ppor. Michała Kuśmidrowicza), akrobatyka (prowadzona przez ppor. Łebedę) oraz walka wolnoamerykańska.

Konsekwentnie realizowana polityka polskiej komendy obozu wobec problematyki sportowej przyniosła efekty w postaci rozgrywanych corocznie w połowie sierpnia tzw. Świąt Sportu. Pierwsze zawody (18 sierpnia 1941 roku) odbyły się w ograniczonym zakresie, ponieważ niemiecka komendantura obozu nie zaakceptowała wszystkich punktów programu – Niemcy nie wyrazili zgody na: defiladę, chór śpiewający piosenki żołnierskie oraz przemarsz harmonistów, skreślono również pokaz zespołu żołnierskiego i przeciąganie liny. Głównym punktem programu Święta było wręczenie pucharów i dyplomów dla zwycięzców ligowych rozgrywek tego sezonu w piłce nożnej i piłce ręcznej.

Rok później Święto Sportu zorganizowano w dniach 9-16 sierpnia 1942 pod nazwą „Tydzień Święta WF i Sportu” – w programie było 13 prelekcji (np.: „Czar wielkiego sportu”, „Z szablą po Europie”, „Jak spaść z konia, to z dobrego”), jako atrakcję zorganizowano „Małą Wystawę Sportową” zaprojektowaną przez architektów obozowych (ppor. Jerzego Hryniewieckiego, ppor. Stanisława Kallera i por. Tadeusza Ptaszyckiego) pod nadzorem por. Arkadego Brzezickiego. Liczba zwiedzających przekroczyła 3000 osób. Wystawa podzielona była na 4 stoiska:

pierwsze dotyczyło klubów sportowych działających na terenie obozu, drugie – poświęcone było żeglarsztwu i sportom wodnym, na trzecim pokazano rozwój medycyny i higieny od XVI w. Największym zainteresowaniem cieszyło się czwarte stoisko pod tytułem „Bez pracy mięśniowej człowiek żyć nie może” – poświęcone aktywności sportowej w obozie jenieckim. Na zakończenie tej imprezy odbył się uroczysty koncert, który poprowadził por. Józef Klonowski.

Święto Sportu w 1943 roku musiało być ze względów patriotycznych okrojone z powodu żałoby po śmierci generała Władysława Sikorskiego. W programie imprezy znalazły się: nabożeństwo, defilada, pokazy gimnastyczne oraz popisy taneczne.

Niezależnie od Świąt Sportu rozgrywano cykliczne mistrzostwa obozu w poszczególnych dyscyplinach zespołowych pomiędzy Klubami Sportowymi działającymi na terenie obozu. W piłce ręcznej najczęściej mistrzostwo zdobywał WKS Lwów, w siatkówce WKS Lwów i WKS Kresy, które między sobą rozstrzygały o mistrzostwie, w piłce nożnej WKS Warta, WKS Kresy i WKS Lwów.

Z okazji uczczenia roku igrzysk 1944 roku w obozie zorganizowano zawody pod nazwą „Rok Olimpijski w obozie IIC”. Zawody miały mieć charakter rozgrywek międzyklubowych. Z symboli olimpijskich wykorzystano flagę, którą uszył ppor. Antoni Grzesik, przewodniczący komitetu organizacyjno-wykonawczego.

Aby zawody przebiegały sprawnie, wydano Zarządzenie Organizacyjne zawodów, będące regulaminem, oraz wykonano ulotkę z programem i harmonogramem konkurencji. Zaplanowano, iż zawody zostaną rozegrane w dniach 23 lipca -13 sierpnia 1944 roku. Zgłosiło się 369 zawodników ze wszystkich 6 ówczesnie działających klubów. Przewidziano 16 konkurencji: piłkę nożną, piłkę ręczną, koszykówkę, siatkówkę, boks oraz lekką atletykę (biegi na 100 i 1500 m, sztafeta 3 x 1000 m i 4 x 100 m, skoki w dal i wzwyż, trójskok, pchniecie kulą, rzut dyskiem i drużynowy chód na 10 km – marsz patrolowy). Dodatkowo zorganizowano turniej szachowy.

Uroczystość otwarcia Igrzysk rozpoczęła się 23 lipca 1944 roku o godz. 10.00 uroczystym apelem. Po nim nastąpiło wciągnięcie flagi na maszt i odegranie fanfary olimpijskiej. Ceremonię zakończono defiladą zawodników przed Najstarszym Obozem płk. Wacławem Młodzianowskim i Protektorem Zawodów gen. bryg. Janem Chmurowiczem.

Turnieje gier zespołowych rozgrywano dzieląc drużyny na dwie grupy. W fazie grupowej grano systemem „każdy z każdym”. W fazie finałowej drużyny, które zajęły pierwsze miejsca w każdej z grup, współzawodniczyły o zwycięstwo, a te, które zajęły 2. i 3. o miejsca 3-6. W sumie każdy turniej obejmował 9 meczy, a każda drużyna grała trzy razy.

Zawody zakończyły się 13 sierpnia 1944 – ze względu na trwające w Warszawie Powstanie uroczystość była cicha i skromna – odprawiono Mszę Świętą, a na boisku wręczono dyplomy i nagrody dla zwycięzców i sędziów. Na koniec opuszczono flagę olimpijską.

Treningi bokserskie w Oflagu IIC Woldenberg prowadził kpt. Kazimierz Laskowski – szermierz i bokser, brązowy medalista drużynowy z Amsterdamu (1928). Zajęcia jednak nie wiązały się z typowym klasycznym i dojrzałym boksem, lecz raczej ze szkółką pięściarską uczącą podstaw. Były ku temu dwa powody – po pierwsze słaba kondycja zawodników, po drugie – czynnik moralny: boks, jako sport brutalny, kojarzyć się może bardziej z przemocą niż ze współzawodnictwem. Dodatkowo odnoszone w trakcie szkolenia kontuzje nie wpływały pozytywnie na życie i zdrowie jeńców. Apogeum kontuzji bokserów osiągnięto w 1941 roku, kiedy podczas pokazowego turnieju na 14 startujących zawodników trzech miało połamane ręce, a pięciu uległo innym wypadkom.

Do turnieju bokserskiego podczas zawodów „Roku Olimpijskiego 1944” zgłosiło się 44 zawodników. W założeniu jeden pojedynek miał trwać 2 rundy po półtorej minuty każda. Praktyka pokazała jednak, że dyscyplina ta była zbyt wymagająca i zbyt wyczerpująca dla startujących jeńców – odnieśli wiele kontuzji, byli słabo przygotowani kondycyjnie. Sędziowie zadecydowali o przerwaniu turnieju po odbyciu 31 walk (z zaplanowanych 60).

Podczas „Roku Olimpijskiego 1944 roku” także powrócono do idei konkursu sztuki – zorganizowano trzy konkurencje artystyczne: muzyka (fanfara i marsz olimpijski), malarstwo (plakat o tematyce olimpijskiej) oraz literatura. Konkurs muzyczny wygrał ppor. Marian Frankiewicz – jego utwory prezentowane były podczas uroczystości rozpoczęcia zawodów. W konkursie plastycznym zwyciężyli ppor. Jerzy Hryniewiecki i ppor. Jerzy Staniszkis. Do jury konkursu literackiego wpłynęło 48 prac.

Bibliografia

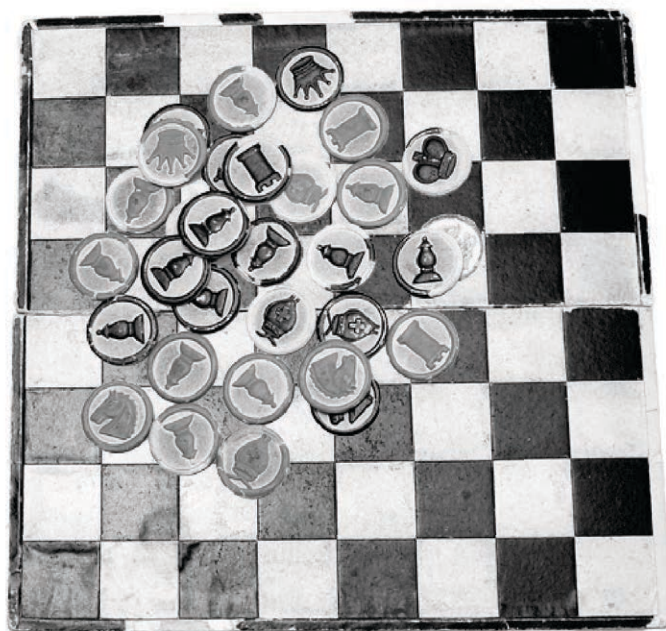
- Babut Roman, *Sport i jenieckie igrzyskach w niemieckich obozach dla polskich jeńców wojennych Gross-Born – Woldenberg – Murnau – studium filatelistyczne*, Warszawa 2010
- Bieszka Andrzej, *Organizacja i formy działania w zakresie kultury fizycznej w obozie VIIA Murnau*, Warszawa 1970
- Grabowska Danuta, *Wychowanie fizyczne i sport w obozach jenieckich. Pamiątki i archiwalia w zbiorach MSiT [w:]* Studia i materiały, t.5, Warszawa 1989
- Hudycz Tadeusz Marian, *Wychowanie fizyczne i sport w obozie jenieckim IIc Woldenberg*, Warszawa 1970
- Niewiadomski Teodor, *Olimpiada, której nie było*, Warszawa 1973
- Pólichłopek Wojciech, *Wychowanie fizyczne i sport żołnierzy polskich w obozach jenieckich Wehrmachtu i NKWD (1939-1945)*, Opole 2002
- Walczewski Krzysztof, *Ruch olimpijski 1944 w Oflagu IIC Woldenberg [w:]* Ruch olimpijski na ziemi gorzowskiej pod red. Bernarda Woltmanna i Renaty Urban, Gorzów Wielkopolski 2007
- Wendt Jan, *Wychowanie fizyczne i sport w obozie dla polskich jeńców wojennych – Oflag IId – Gross-Born*, Warszawa 1967

*Niech te Igrzyska Internationales
Jeux Olympiques des Prisonniers
de Guerre będą symbolem
dwunastych Igrzysk Olimpijskich.
Międzynarodowe Jenieckie
Igrzyska Olimpijskie tysiąc
dziewięćset czterdziestego
roku w Stalagu XIII A na
przedmieściach Norymbergi –
Langwasser uważam za otwarte*

(Podof. George O'Brian)

Katalog

Komplet szachów obozowych, oflag IIA Prenzlau, 1939-1940 r.

Club Sportowy Orle

Spisuje się w klubie kpt. Jampel elu-
cywano, por. Gwiroch, Stanisław i por. Jankow-
Stanisław z brana smia. 21.3.40 z. 20.000 ko-
lono do 2.10.1940 r. i ustaliła następującą
kolejność według wyników wzników:
I. Grupa finałowa

Rank	Club	Points	Games won	Games lost	Points for	Points against
1	Stowarzyszenie Zimna	18	0	271	104	
2	Siarka Siemak	12	7	285	228	
3	Ornolowski Małolepszy	14	9	307	259	
4	Brochelski Trzypkowski	14	9	276	231	
5	Żurawski Staw	12	9	262	202	
6	Wasiński Sawicki	10	10	249	215	
7	Sukurski Andropik	11	12	251	230	
8	Janekowski Sosnowski	8	15	212	247	
9	Prócki Szwarczyński	2	16	105	240	
10	Chodźkowski Lusznik	0	18	61	271	

II Turniej pocieszenia

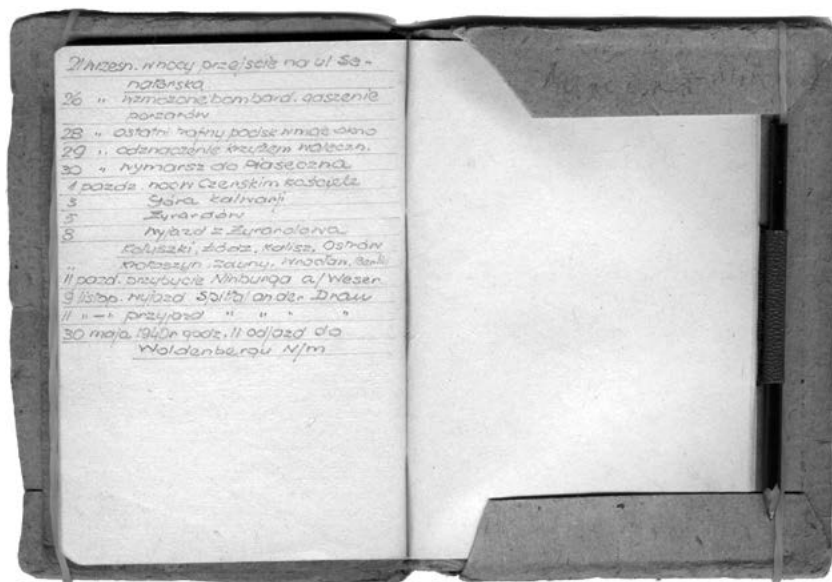
Rank	Club	Points	Games won	Games lost	Points for	Points against
1	Adamowski Czarnski	10	2	178	93	
2	Stojan Rudnicki	8	4	164	98	
3	Siwka Bock	8	5	164	139	
4	Wędek Kryżanowski	6	7	134	136	
5	Mousson Lubicki	4	8	118	193	
6	Styller Lubicki	0	10	1	150	

Wzrost: 1.70 m
Data: 20.03.1940 r.
M. Jampel

Jampel
Stawicki
SMG

Afisz „Turniej Double w Siatkówce dla Wszystkich”
oraz Tabela wyników turnieju,
oflag IXB Braunschweig, 1940 r.

Kalendarz YMCA na rok 1944
 własności Zbigniewa Czebotarewicza
 z odręcną historią kampanii
 wrześniowej i tułaczki do 1940 r.,
 oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Pulownik KORYCKI Józef
 Najstarszy Obozu Jenców
 Lagerältester im Oflag VII A

Liste Nr. 1656

Zaświadczenie tożsamości osoby i stopnia wojskowego.
 Militärausweis des polnischen Kriegsgefangenen

Nazwisko i Imię: *Dobrowolski Witold*
 Vor- u. Zuname:

Stopień - Dienstgrad: *por. rez.*

Podpis - Unterschrift: *[Signature]*

Kriegsgel. Nr. *32.595*

Przydział pokojowy
 Im Frieden zugeteilt: *81. i. Strel. Grodz. im. Krola Stefana Batorego*

Przydział wojenny
 Im Kriege zugeteilt:

Wydano na podstawie pisemnego oświadczenia wymienionego, potwierdzonego
 podpisami:
 Auf Grund einer schriftlichen Erklärung ausgegeben, und durch die Unterschriften
 bestätigt: *ppłk. Mrozek Stefan L. 94*
mjr. dypl. Groszkiewicz Tad. L. 242

Oflag VII A, den *lipca* 1940

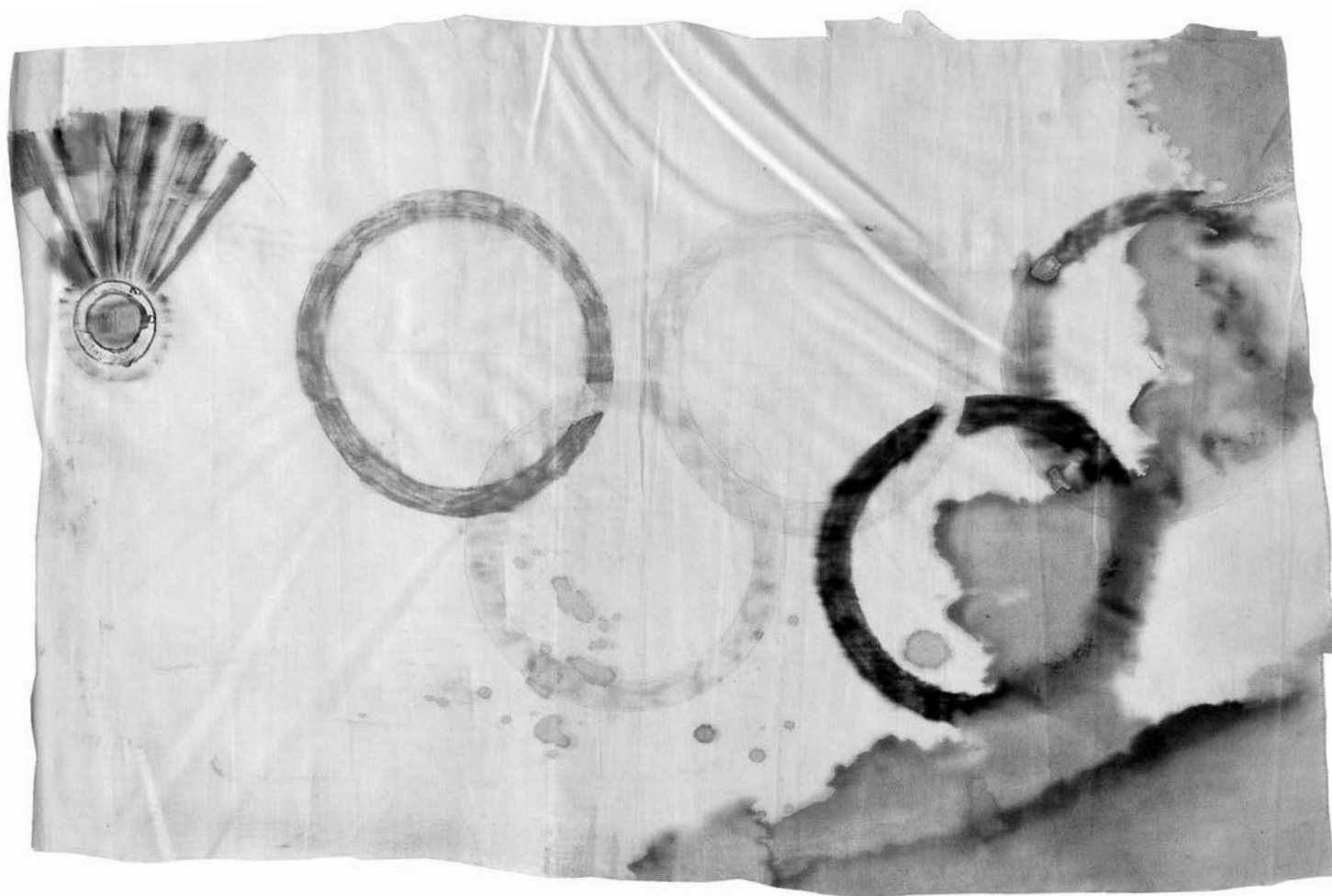
Zast. Najstarszego Obozu
 Vertreter des Lagerältesten
[Signature]
 Porwit Pulownik

Najstarszy Obozu
 Lagerältester
[Signature]
 Korycki Pulownik

Die Richtigkeit der Unterschrift bestätigt: *[Stamp]*

Obit. u. Lageroff: *[Stamp]*

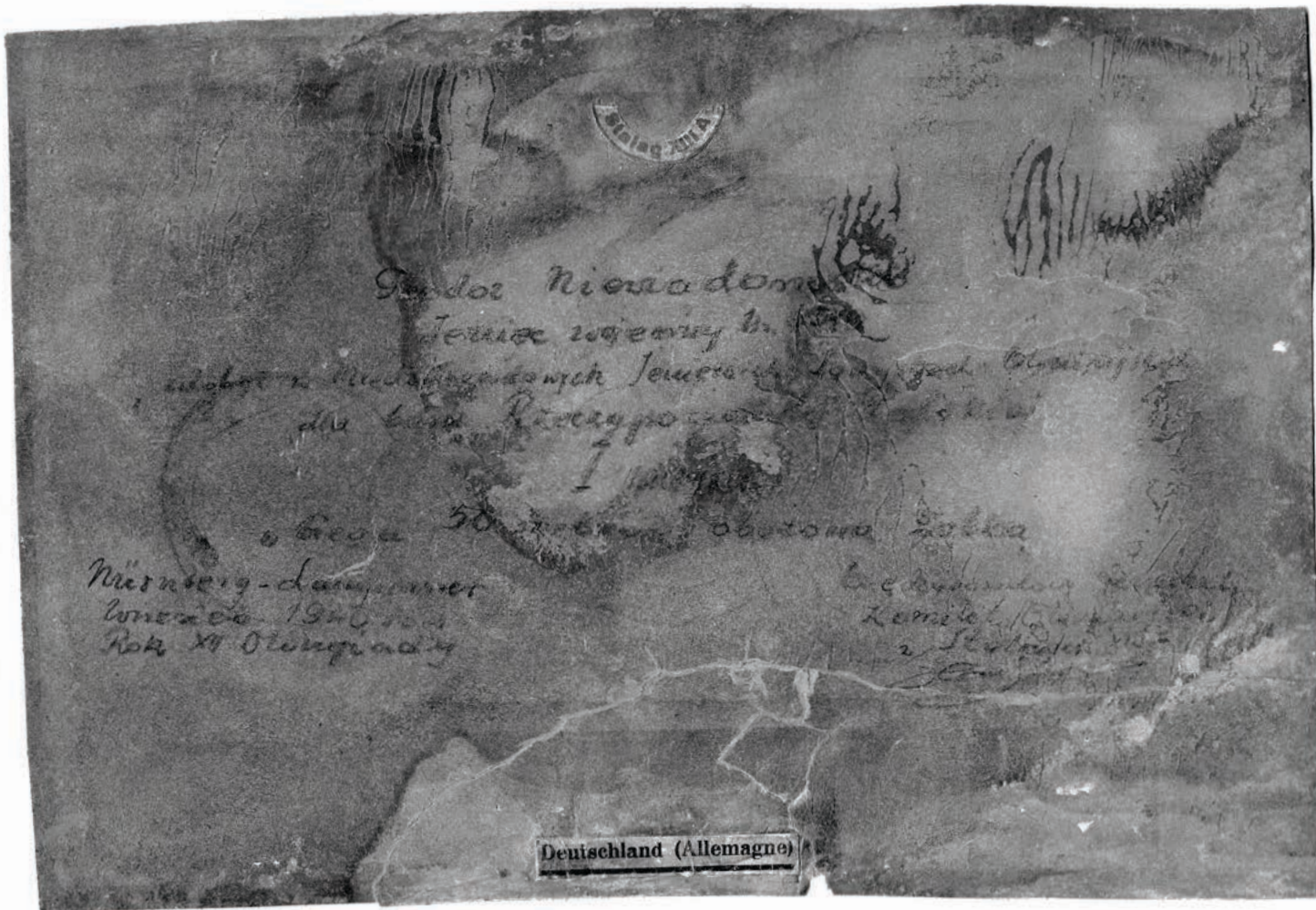
Zaświadczenie tożsamości
 osoby i stopnia wojskowego
 dla por. rez. Witolda Dobrowolskiego,
 oflag VIIA Murnau 1940 r.

Flaga olimpijska Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich,
stalag XIII Langwasser, 1940 r.

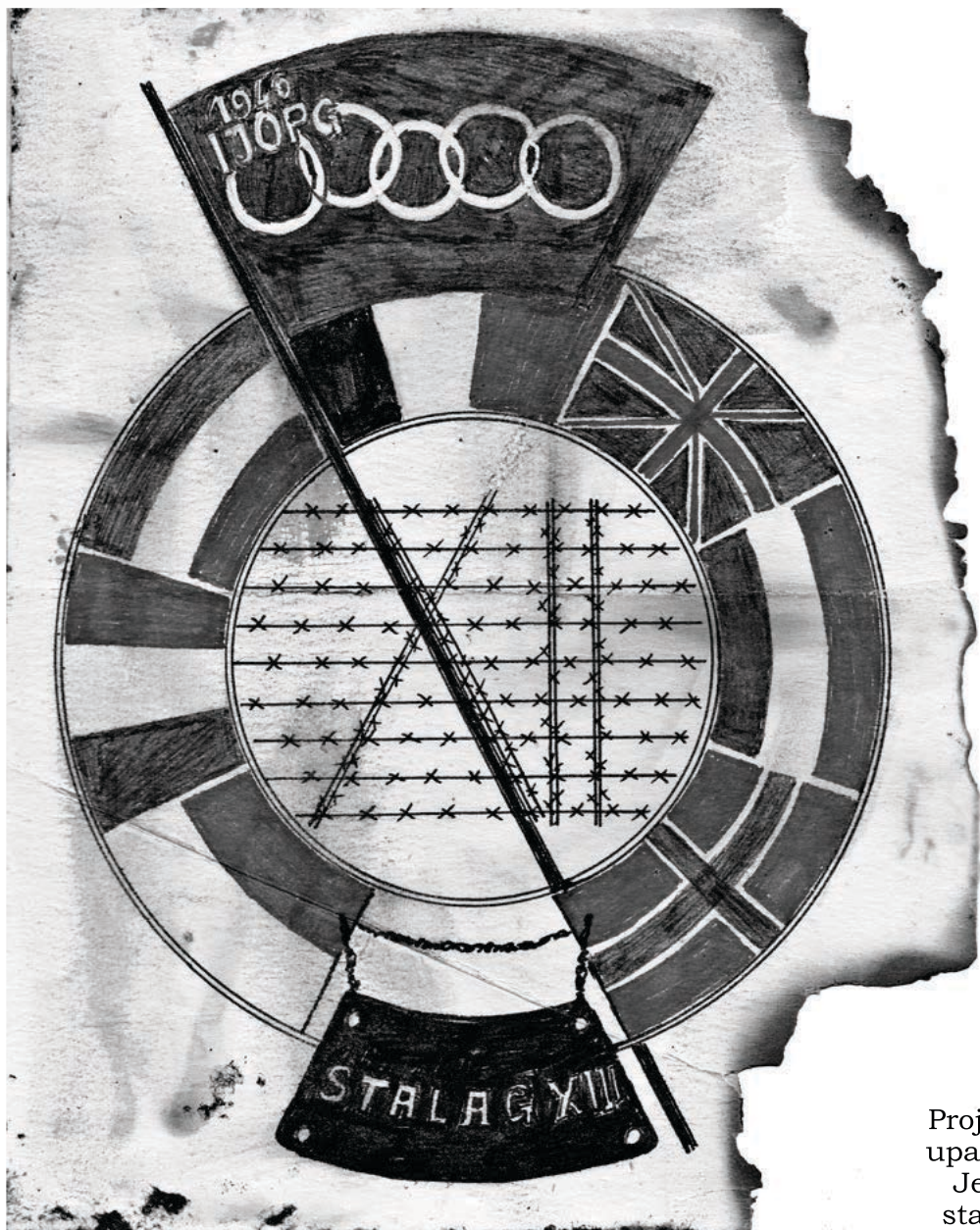
Proporzyczek nagrodowy Teodora Niewiadomskiego za zajęcie
I miejsca w konkurencji „karnej żabki”
podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich,
stałag XIII A Langwasser, 1940 r.

Dyplom Teodora Niewiadomskiego za zajęcie I miejsca w konkurencji „karnej żabki” podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.

Rysunek boiska do siatkówki używanego do rozegrania jedyne seta podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.

Projekt okolicznościowego znaczka upamiętniającego Międzynarodowe Jenieckie Igrzyska Olimpijskie, stalag XIII Langwasser, 1940 r.

Projekt plakatu okolicznościowego
wykonanego przez
Edmunda Turbaczewskiego,
I nagroda w konkursie plastycznym
na najlepszy plakat olimpijski
podczas Międzynarodowych
Jenieckich Igrzysk Olimpijskich,
stalag XIII A Langwasser, 1940 r.

Tomik poezji sportowej
wykonany przez jeńców
z okazji Międzynarodowych
Jenieckich Igrzysk
Olimpijskich, stalag XIII A
Langwasser, 1940 r.

Numer 2 tygodnika „Stolica”
z opisem zmagañ sportowców podczas
Konspiracyjnych Międzynarodowych
Jenieckich Igrzysk Olimpijskich,
stalag XIII A Langwasser, 1940 r.

OLIMPIJ

a
Stalag XIII A
ROGAN J. K. P. W.
5.09.1940 r.

NASZA OLIMPIADA. PAMIĘTAJMY! PAMIĘTAJMY O PIĘKNEJ IDEI
BRACERSTWA I ZŁACZENIEJ NARODÓW - KONZYZJANTYCH IGRZYSKACH OLIMPIJSKICH.
KTOŻCIĄDRAŁA BYŁ BRATEM PIĘKNEJ DE CAUBERTEA, NORWIEGA, W 1935 ROKU WYDANO
TU WYSTAWY RASISTOWSKIE. TU ZAMYSLILI ŻA ADOPCJAMI JĘCY ANGLI, FRANCJI,
NORWEGII, HOLANDII, BELGI, JUGOSŁAWII I POLSKI, STACZYLI KONSPIRACYJNE GABIE
O OLIMPIJSKI LAURE. SPORTOWCY - JENCY. ZOSTALI WIERNI PIĘKNEJ
IDEI NIEODDANI.

/TEN/

OLIMPIJSKIE WYNIKI
PONIZIJA TABELKA ILLUSTRUJE
KONCOWE REZULTATY OLIMPIJSKICH
BOJÓW ROZEGRANYCH DD 2-6 WRZEŚNIA
WIEDZĄC ŻE WYNIKIEM ZŁOTEGO MEDALU
ZWLAŚTAJ SIĘ TAKŻE ROMA - FEDDOR
NIE WADOMY.

/U. B. I./

	FRANCJA	JUGOSŁAWIA	NORWEGIA	BELGIA	HOLANDIA	POLSKA
SIATKÓWKA	-	-	-	-	-	-
KOLARSTWO	3	3	-	-	1	-
SKOK W DAL ZNAJDE. ROZB.	-	-	-	1	-	3
TYCZNICTWO	2	1	-	-	-	3
BIEG 50 metr. KAPKA ZABKA	-	3	2	-	-	1
RZUT. KULA	3	-	1	-	-	2

OLIMPIJSKIE NEGAWKI
ROZGRANYCH IGRZYSK ZOSTAŁY
WYKRESLONE WZGLĘDNIEM IGRZYSK. PROBA
ROZEGRANIA WETA POMIĘDZY HOLANDIĄ
BELGIĄ ZAKONCYLIŁ SIĘ TĄSKIEM
ZAPÓJNIONY LEKARZ NIEMIECKI NA
WIDOK RZECZONO ODRZYCIŁ PACJENTÓW
LABARETU UPRAWIAJĄCYCH ZABRONIONY
SPORT. ROZPRAWIŁ „OLIMPIJSKIM” NA
CZTERY NIATRY.
NIEWOLNYM WYKONANEM WIEGU 50 METR.
KAPKA ZABKA BYŁ ZRES KARNI KONPANI
SCHLAPPE. PIKANTNYM SZCZEGÓŁEM ŻE
ZAKONCZYLIEM BYŁ JEGO WIEGANIY
PODOPIECZNY. W ODCZACH SCHLAPPEGO
ZABKA BYŁA WYKONANA NA MEDAL.
WIAŁ ROCIĘ. TENZE ZAWODNIK NAST
CODOK ZOOBYŁ WTEJ KONKURENCI, FEWNE
NIEJICE
NIEZWYKLE ORYGINALNY PLANAT
WYKONANY NA OGŁOSZONY KONKURS
PRZEZ EDMUNDA TRACZESKIEGO ZDOBYŁ
PIĘKNSZE NIEJICE.

/D. S. E. A.

66.

ppr. Ryszard Albin (studium Torunia 1936) ppor. Miodkiemyśl Albin (studium Wrocław 1934) i ppor. Golik Władysław (51. studium Wrocław 1938).

Także wzięli udział w pracy, także i w maszynach nie posiadał, który musi być zadowolony na forum Katedra i zwrócić i tym samym wzięli udział w pracach technicznych w celu zbudowania (określenie 35) na którym zostały wykonane komisje wojenne zbudować całą sprawę doprowadzić do jej zakończenia. Innowatorskim komisji został wykonany wst. Szwedzi - w sztuce wykonanej ppor. Chodura, Obrowski, Paulowski i Kasprzak.

3. II. Wtedy myśleliśmy o zrobieniu sobie wspólnej fotografii. Wykonaliśmy więc zdjęcie i okazało się, że będzie to najładniejsza pamiątka z naszej wspólnej pracy w niewoli. Na zdjęciu dostatek się przez panuje, która może nie miała być do Katedra, ale to nic nie zmienia. (Fot. po prostu). Rozmawiamy z nami została sfotografowana również Katedra w f. obrotu (Fot. nie prawo).

6. VI. Zakamienie kursu antenarskim i kursu sportowego dla Schlegi miot powiadomionych. Kurs odbył się 41. Na program zajęć nie wliczono części 10 godz. anatomii i fizjologii straconej (wybuchano na W. K. S. 4) 21 " Teorii maszyn warstw i przeloty 4 " zagadnień wybuchu i maszyn.

9. VI. Rozporządzenie kursu maszyn sportowego dla celownika Katedra i klubów sportowych 3 godz. i 1/2. Miesiąc. 49 Brzoziński por. Finckenstein z Katedra licze podiat 14-tu. Amatorów na maszyn w okresie part współpracy 200 bez ze względu na trudności techniczne nie było brzoziński, Tawel, i innych materiałów, maszyn byłoby było może być straconymi.

11. VI. Na drugiej sali wykład dla ogółu oficerów dr. Motki. Jak przeliczono zbudować 25 5-cim roku studiów. Wykład ten był zainicjowany przez Katedra i nastawiony na propagandę niemieckiego ruchu w oświadczeniu maszyn i techniki. Sprac odniecie do jawnie sztuk, bo gimnazjum - 49

Pamiętnik Tadeusza Jakubowskiego poświęcony wydarzeniom sportowym w niewoli, oflag IIC Woldenberg, 1940-1945 r.

Model boiska do piłki nożnej, oflag IIC Woldenberg 1940-1944 r.

ZWIĄZEK KLUBÓW
SPORTOWYCH
OFŁAG IIC

DYPLOM

dla K.S. „Lwów”, który zajął w klasie
A w wiosennych mistrzostwach ~
Obozu siatkówki ~ drugie miejsce.

ŚWIĘTO SPORTU DNIA 15.VIII.1941 r.

Mieczysław Karpelaga

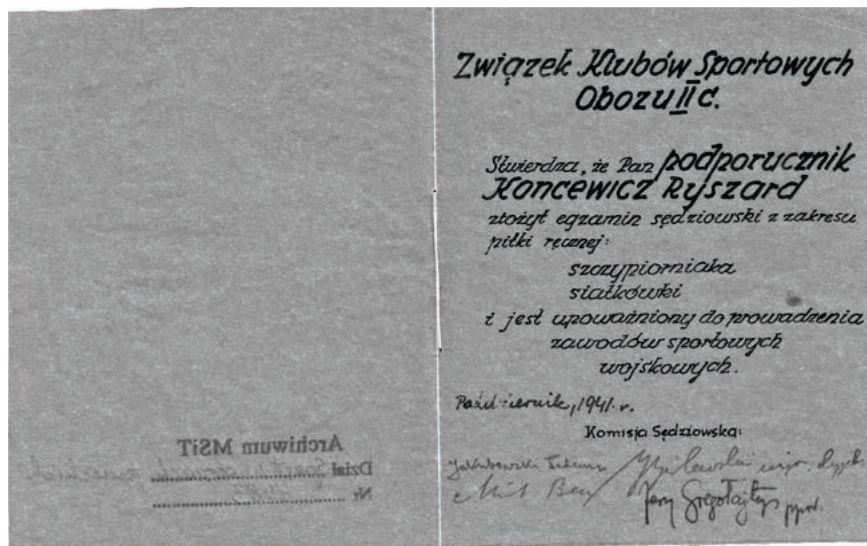
Główny sekretarz

Fauler

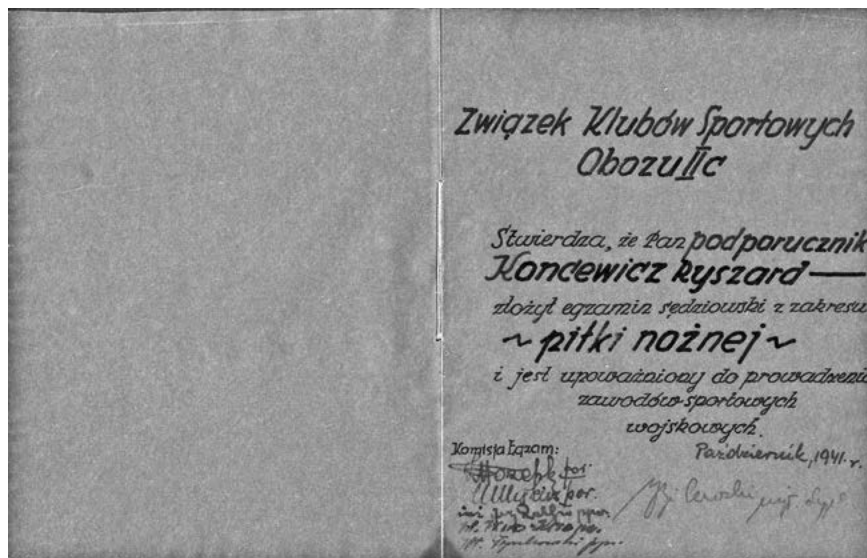
por. Gvindlach Dłba, Tomaszewski

Dyplom dla KS „Lwów” za zajęcie drugiego miejsca podczas wiosennych mistrzostw siatkówki, Święto Sportu, oflag IIC Woldenberg, 1941 r.

Zaświadczenie
dla Ryszarda Koncewicza
o zdaniu egzaminów sędziowskich
w piłce ręcznej i w siatkówce,
oflag IIC Woldenberg, 1941 r.

Zaświadczenie
dla Ryszarda Koncewicza
o zdaniu egzaminów
sędziowskich w piłce nożnej,
oflag IIC Woldenberg, 1941 r.

ZWIĄZEK KLUB. SPORT. OFL. IIC

DYPLOM

DLA Ppor. Domanski
K. S. Wawel
ZA ZDOBUCIE PIERWSZE
GO MIEJSCA W INDY
WIDUALNYCH MISTRZO
STWACH LEKKOATLETY
CZNYCH OBOZU W
TRÓJSKOKU Z WYNI
KIEM: 12.20 mtr.

Janusz
Paulom... *Wskamp...*

ŚWIĘTO SPORTU 15 SIERP. 1941

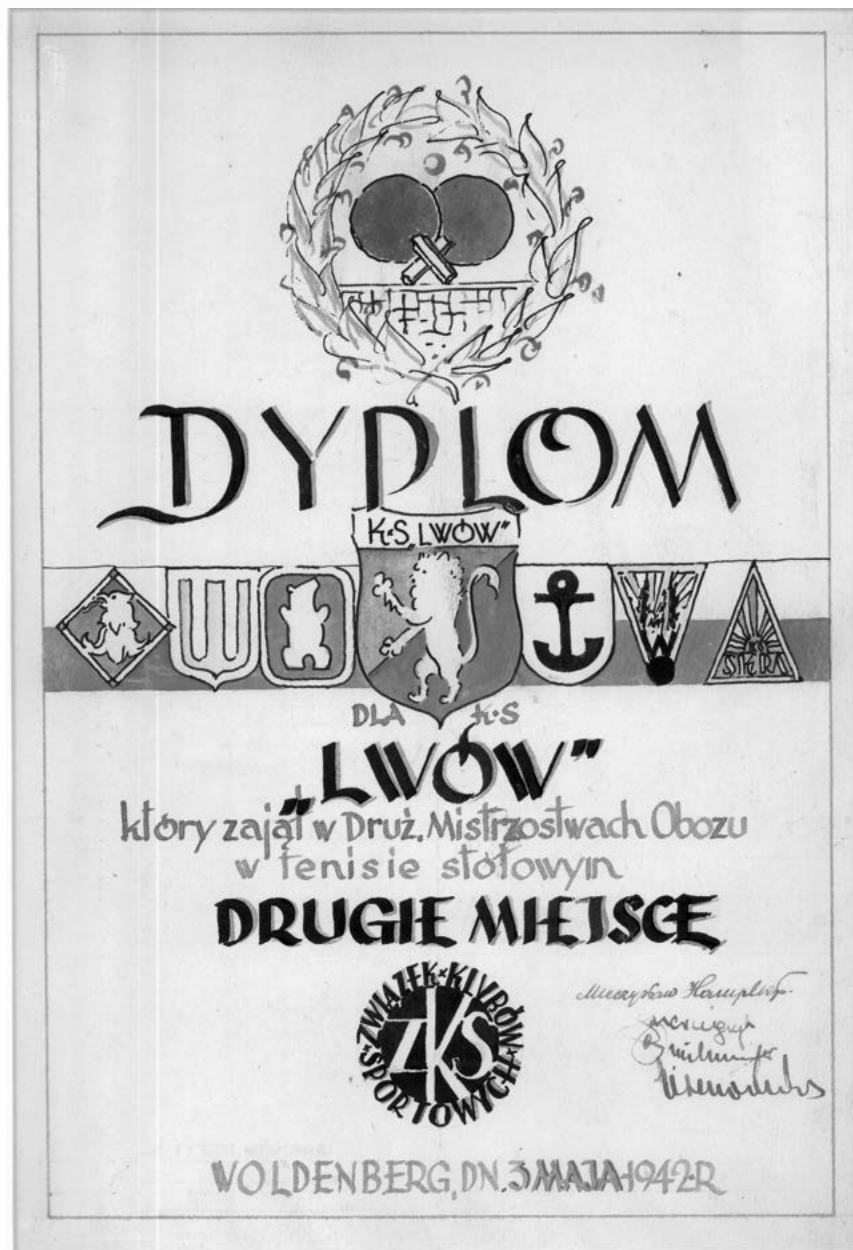
Dyplom za zajęcie
I miejsca w indywidualnych
mistrzostwach lekkoatletycznych
obozu w trójskoku, Święto Sportu,
oflag IIC Woldenberg, 1941 r.

SIATKÓWKA
O MISTRZOSTWO OBOZU
W KLASACH A i B

KRESY-LWÓW

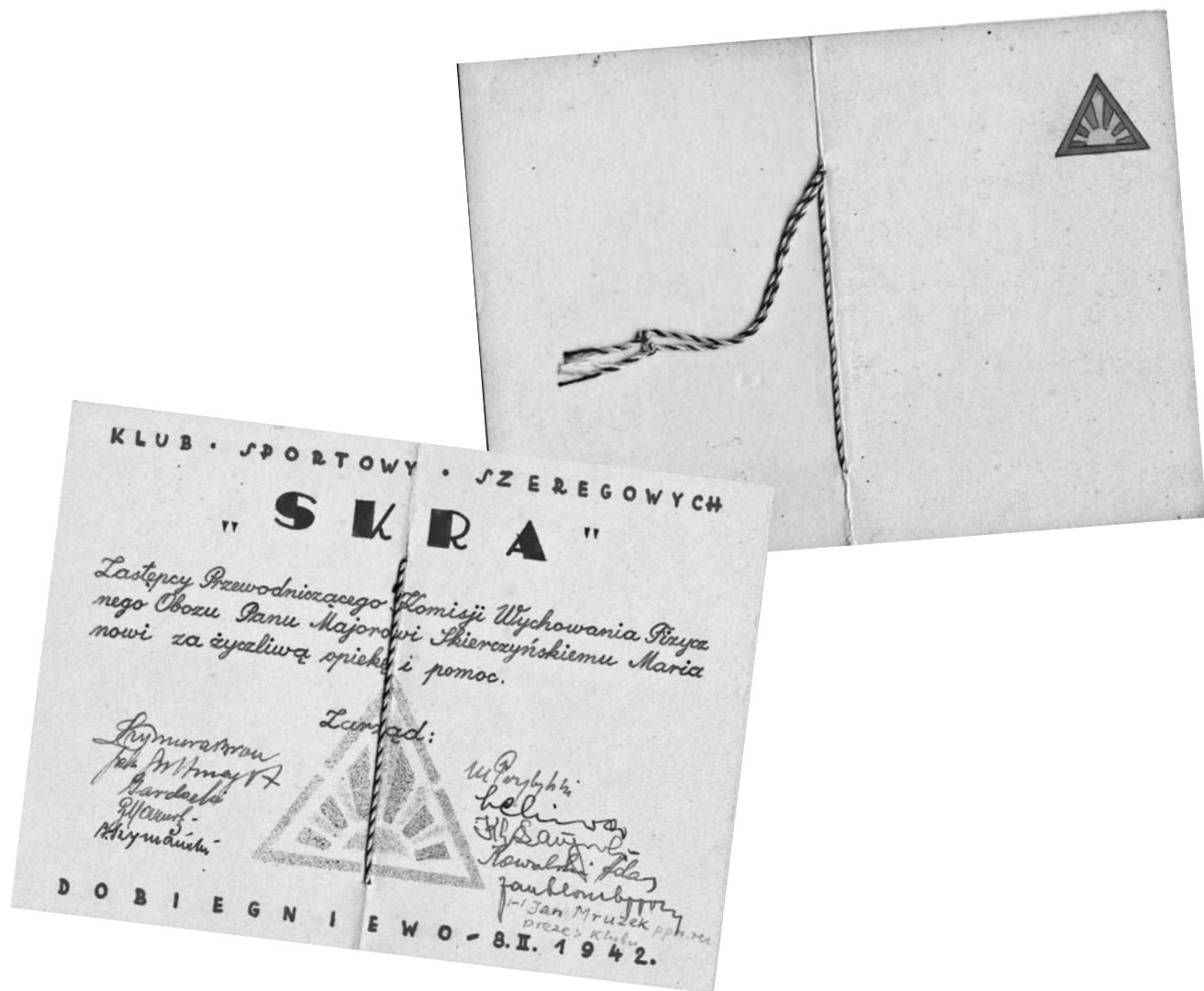
Laurka od siatkarzy KS „Kresy”
dla siatkarzy KS „Lwów”
na pamiątkę gentlemen’skich walk
o tytuły mistrzów obozu,
podziału tych tytułów oraz wspólnej
koleżeńskiej herbatki,
oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

Dyplom dla KS „Lwów” za zajęcie II miejsca w drużynowych mistrzostwach obozu w tenisie stołowym, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

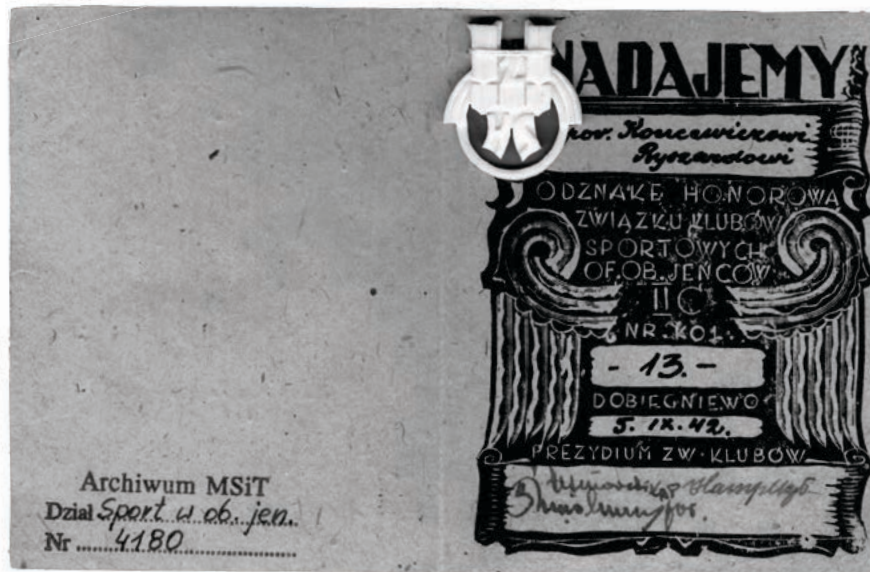
Legitymacja odznaki tężyzny „jot”
przyznana Ryszardowi Koncewiczowi,
oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

Podziękowanie dla mjr. Mariana Skierczyńskiego od zarządu KS „Skra”,
oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

Ręcznie wykonana popielniczka z motywem sportowym,
oflag IIC Woldenberg, 1940-1945 r.

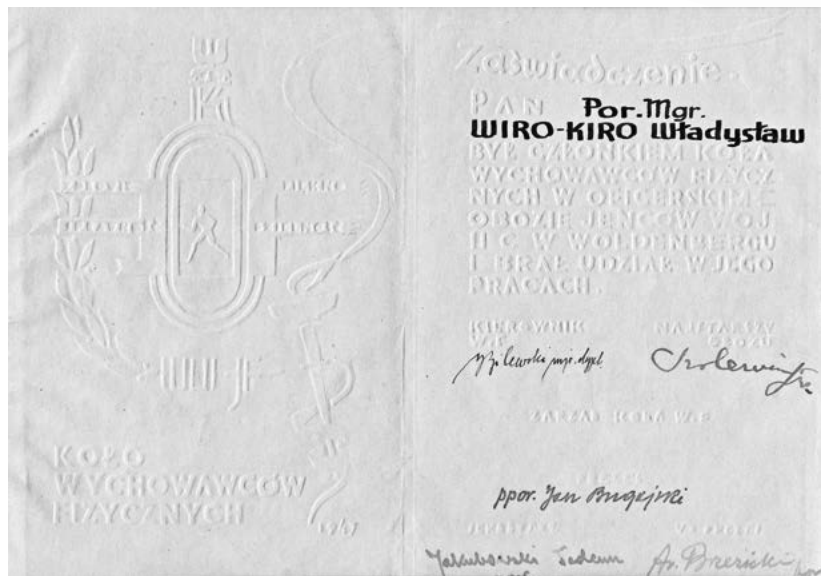

Legitymacja odznaki honorowej Związku Klubów Sportowych oficerskiego obozu jeńców IIC dla Ryszarda Koncewicza, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

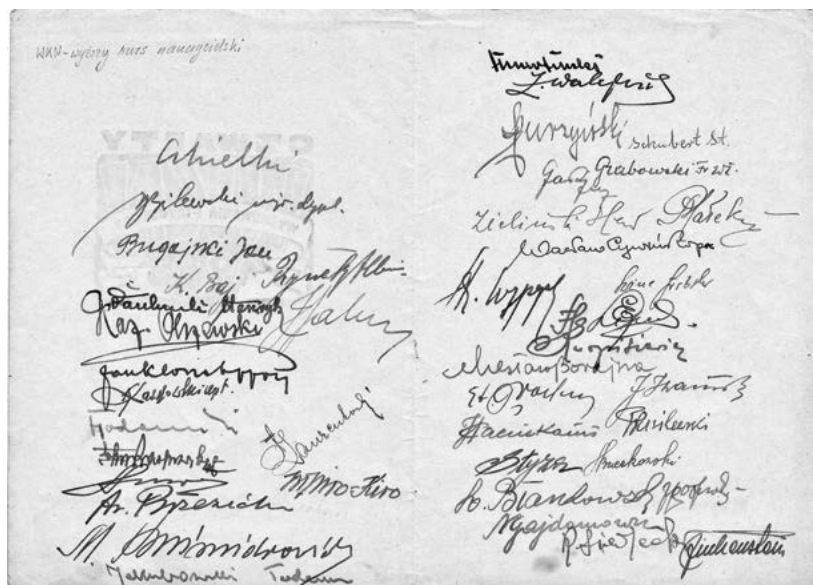

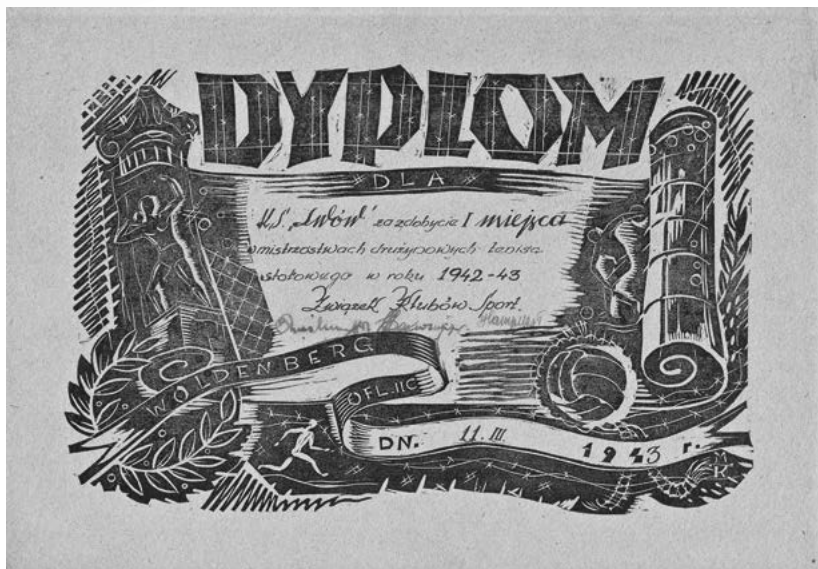
Zaświadczenie Czesława Wielkiego o ukończeniu trzymiesięcznego kursu masażu zorganizowanego przez Koło Wychowawców Fizycznych, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

Zaświadczenie dla
Władysława Wiro-Kiro o członkostwie
w Kole Wychowawców Fizycznych
w oficerskim obozie jeńców wojennych,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

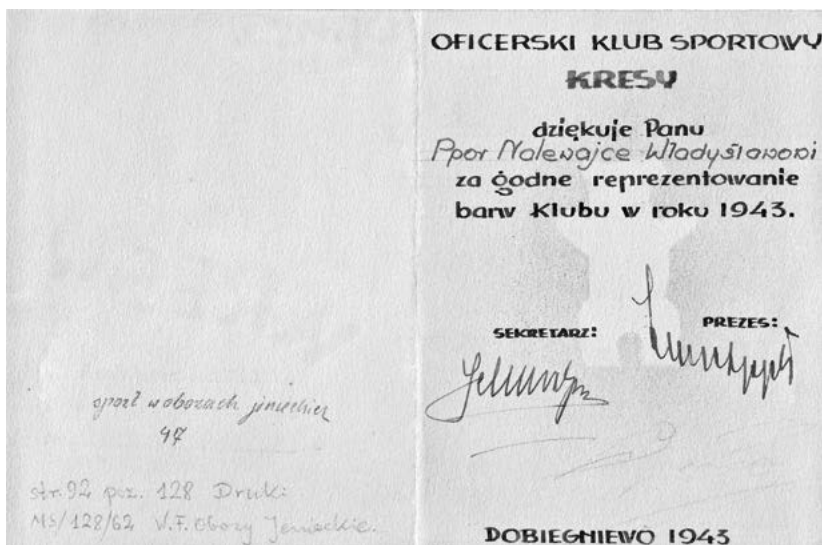

Podpisy uczestników i wykładowców
czwartego wyższego
kursu nauczycielskiego,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

Dyplom dla Ryszarda Koncewicza
za zajęcie III-VI miejsca
w zawodach sprawności piłkarskiej,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

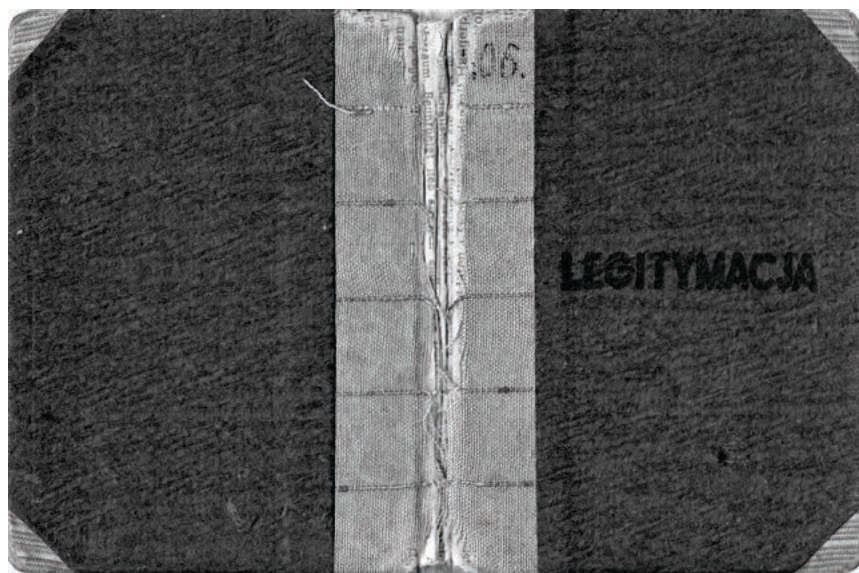

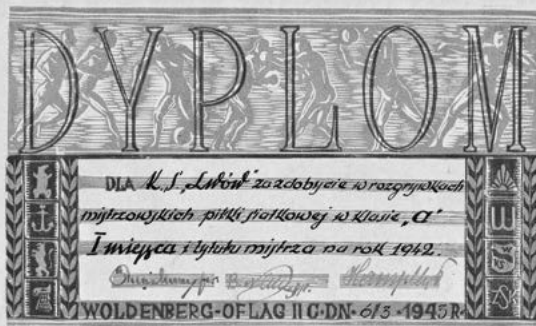
Podziękowanie
dla Władysława Nalewajki
za reprezentowanie barw KS „Kresy”
w zawodach sportowych w roku 1943,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

Indeks wykładów, ćwiczeń,
kolokwii i egzaminów
Czesława Wielkiego,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

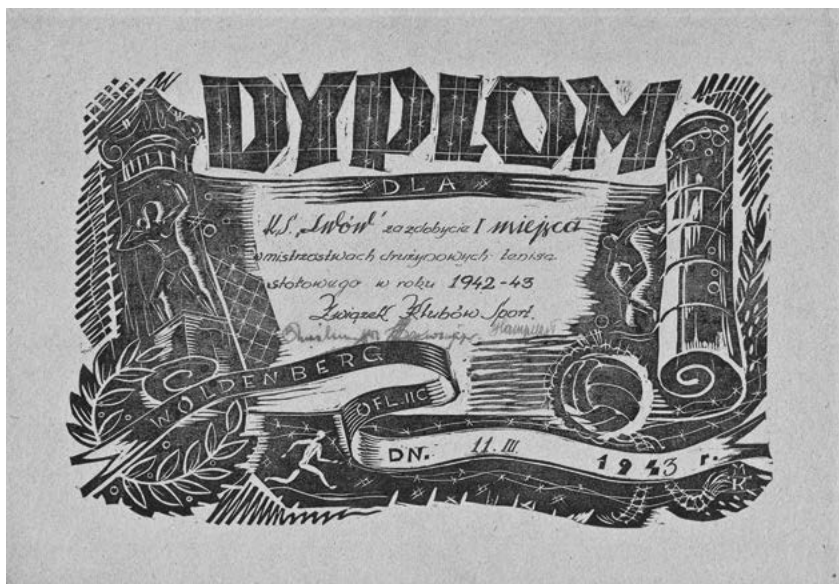

Indeks wykładów, ćwiczeń,
kolokwii i egzaminów
Czesława Borejszy,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

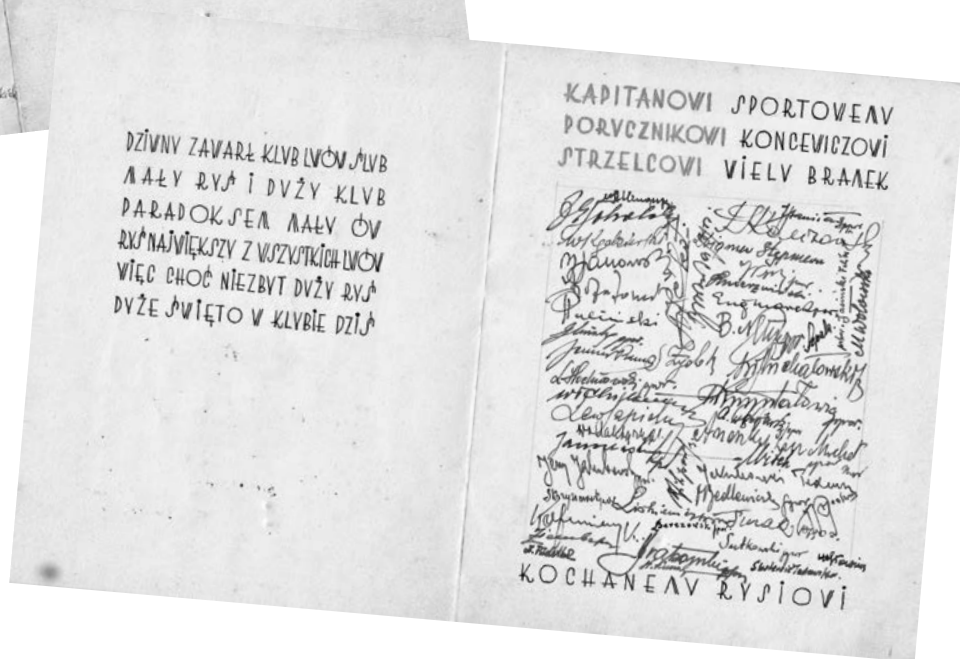

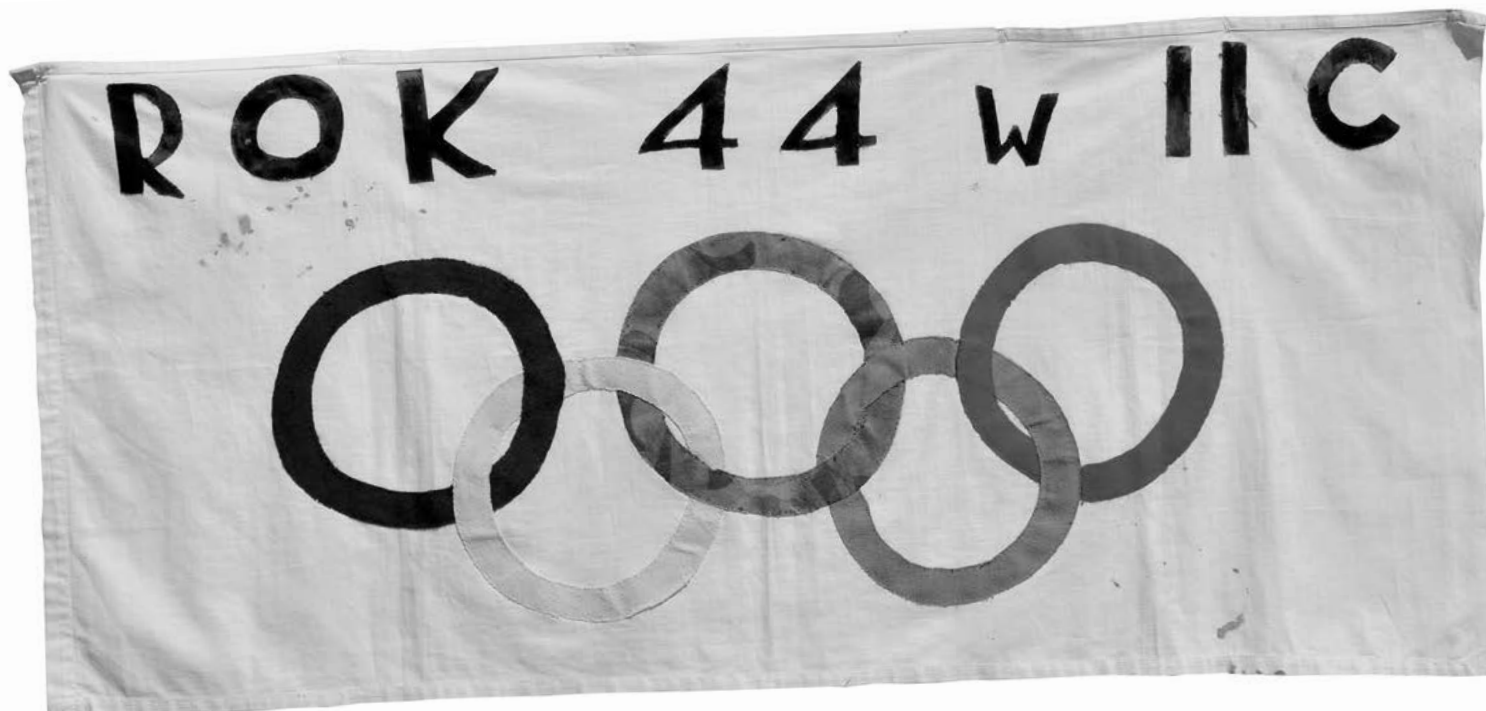
Dyplom dla KS „Lwów” za zdobycie
mistrzostwa piłki siatkowej
w klasie A za rok 1942,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

Dyplom dla KS „Lwów” za zdobycie
I miejsca w mistrzostwach
drużynowych obozu w tenisie
stołowym w sezonie 1942-1943,
oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

Laurka dla Ryszarda Koncewicza, kapitana sekcji piłki nożnej w KS „Lwów”,
 oflag IIC Woldenberg, 1943 r.

Flaga olimpijska, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Dyplomy Ryszarda Koncewicza poświadczające złożenie egzaminów teoretycznych i praktycznych z zakresu siatkówki, piłki ręcznej, piłki nożnej oraz dyplomy za sędziowanie podczas zawodów bokserskich i lekkoatletycznych, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Dyplom dla WKS „Lwów”
za zdobycie I miejsca w rozgrywkach
piłki nożnej o mistrzostwo w klasie B,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Dyplom dla drużyny
okręgu korpusu VI „Lwów” za zajęcie
I miejsca w międzymiastowym turnieju
błyskawicznym o Puchar Koła Łódzian,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

29
L.....

Ś W I A D E C T W O

ukończenia 3 -ch miesięcznego teoretycznego kursu lotniczo-turystycznego,
otrzymuje po złożeniu egzaminu z wynikiem: - p o m y ś l n y m

Pan: *por. Czesław Wielki*

Przedmiot, ilość godzin, wykładowca:

Aeronawigacja - 20. godz. - Por. obs. MIKIENKO. Budowa płatowca - 10. godz.
Ppor. pil. DROZDOWSKI. Budowa silnika lotniczego - 10. godz. Ppor. MARKOWSKI
Stanisław. Teoria lotu - 8. godz. Ppor. pil. DROZDOWSKI. Przyrządy Pokładowe
5. godz. Ppor. inż. BURY. Meteorologia - 5 godz. Por. obs. KOTOWSKI. Prawo lot-
nicze - 2. godz. Ppor. pil. mgr. ROWIŃSKI. -

Ogólna ilość godzin kursu - 60. godzin.

Komisja egzaminacyjna:

Przewodn. Kpt. obs. SZUBERT Stefan.....
{ Por. pil. SADOWSKI Miecz.....
Członk. { Ppor. pil. DROZDOWSKI Tadeusz.....
{ Ppor. MARKOWSKI Stanisław.....

Kierownik kursu:

[Signature]
Z U B
Kpt. techn. lot.
(pil. turyst. -)

Woldenberg N-ś. dnia 25. marca 1944. r.

Prezes

[Signature]
ppłk. Kaczmarczyk

OB-OF-IIC

Świadectwo ukończenia trzymiesięcznego teoretycznego kursu lotniczo-turystycznego
przyznane Czesławowi Wielkiemu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Dyplomy dla Zbigniewa Czebotarewicza i Czesława Wielkiego zaświadczające o złożeniu egzaminów teoretycznych i praktycznych z zakresu przepisów bokserskich, lekkoatletycznych, piłki nożnej, i uzyskanie stopnia sędziego kandydata, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

OFICERSKI OBOZ JEŃCOW WOJENNYCH II C W WOLDENBERGU.

Z A Ś W I A D C Z E N I E .

Pan pchor. W I E L K I Czesław urodzony dnia 23 czerwca 1914 r.
w Niemieszowcach (Rosja), wym. rzym. kat. student drugiego roku Akademii
Wychowania Fizycznego w Warszawie na podstawie przerebionej lektury:

1) prof. dr. Eugeniusz Piasecki-Dzięci: Wychowanie fizyczne. ¹⁹³⁶ 1) Gł. Dzien. - Teoria dor. Gimnazjum - Berlin 1936
2) Kalendarz Lekcji - Gimnazjum ca. 1936, 4) Kalendarz. Kłoda. pakt. Dmochowski. Kłoda 1936
3) Kalendarz. Wyższej. pakt. Siemieniowski. Kłoda 1936
4) Wykładań. prowadzonych. z ramienia. Kłoda. Wychowawców Fizycznych. Obrót II C

z czasu od 15 stycznia 1944 r. do 15 lipca 1944 r. przez mgr. Paubowski Henryk.
w liczbie 38 godzin

z dnia 11-XI-1944 r. przed Komisją w składzie:

1. Dr. doc. Górski Karol
2. Mjr. dypl. Biłowski Jan
3. Kuzmistrz Michał
4. mgr. Paubowski Henryk

egzamin z Dziejów Wychowania Fizycznego
z wynikiem bardzo dobrym z zakresu Akademii Wych. Fizyczn.

Karol Górski
ppor. Górski Karol
docent U.F.

Mjr. dypl. Piłowski Jan
Z-ca dyr. Obad. Wych. Fiz. w W-wie.

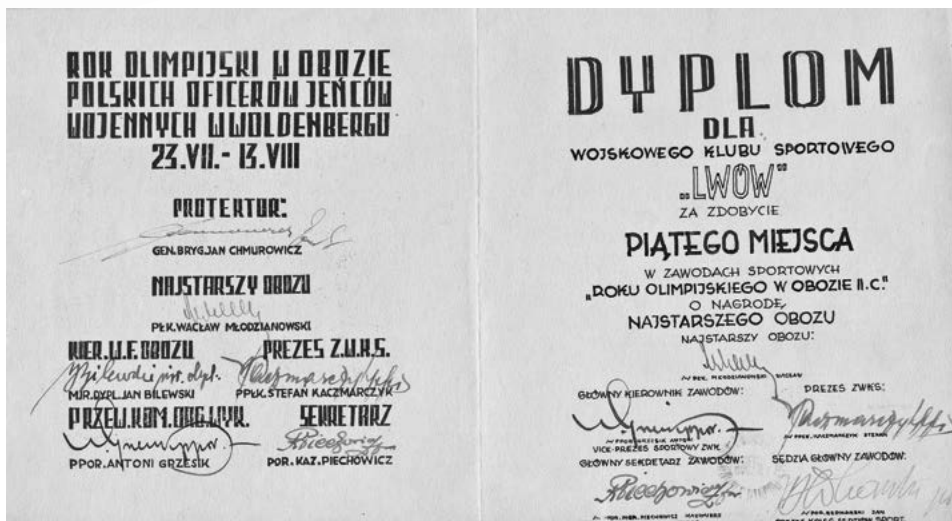
Mgr. H. Paubowski
ppor. mgr. Paubowski Henryk
naucz. gimn. dr. II. w miejsc. tego
w Międzybóże n. artą

Michał Kuzmistrz
ppor. Kuzmistrz Michał
prof. gimn. w. w Warszawie
prezes Kłoda Wychowawców Fizyczn. w Obrót

Woldenberg, dnia 11 grudnia 1944 r.

Dane osobiste spisano na podstawie ustnego oświadczenia.

Zaświadczenie Czesława Wielkiego
o zdaniu egzaminu z dziejów
wychowania fizycznego,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

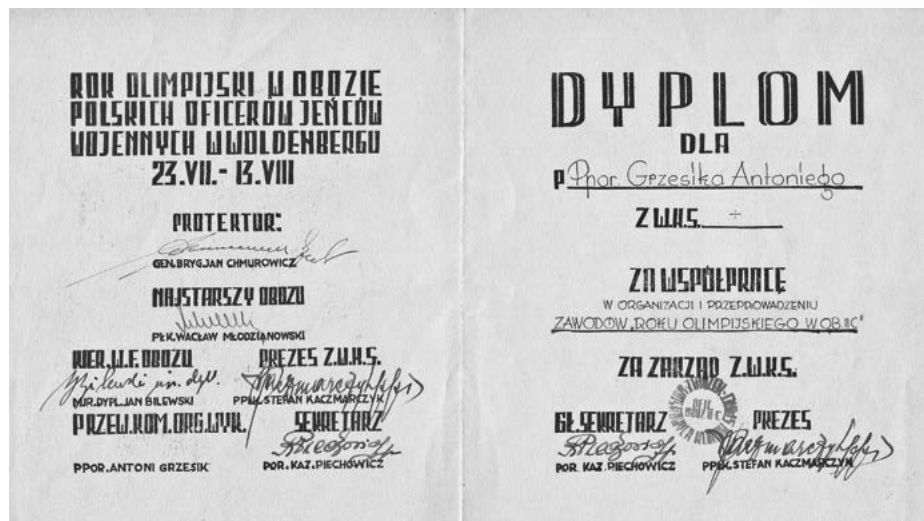

Dyplom dla WKS „Lwów”
za zdobycie piątego miejsca
w zawodach sportowych
„Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”
o nagrodę Najstarszego Obozu,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

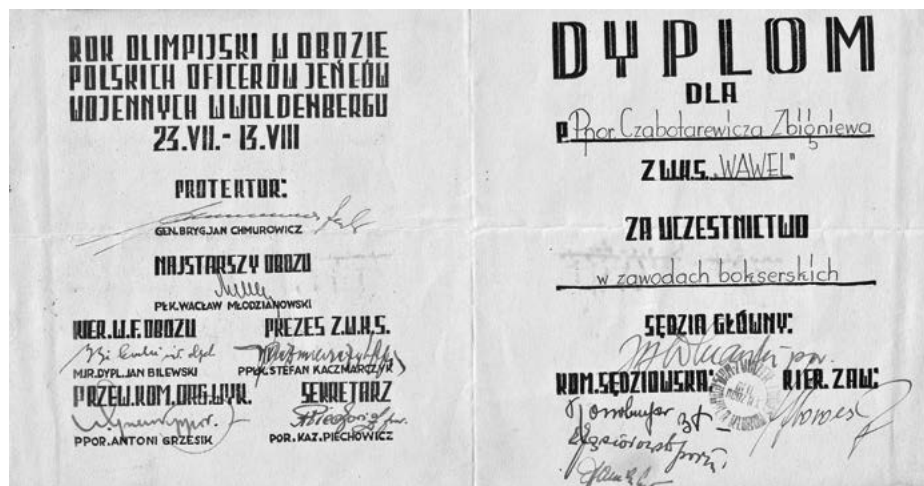

Dyplom dla WKS „Lwów”
za zdobycie I miejsca
w chodzie na 10 km podczas
zawodów sportowych
„Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Dyplom
dla Antoniego Grzesika za
współpracę w organizacji
i przeprowadzeniu zawodów
„Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Dyplom
dla Zbigniewa Czebotarewicza
z WKS „Wawel” za uczestnictwo
w zawodach bokserskich podczas
„Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

**ROK OLIMPIJSKI W OBOZIE
POLSKICH OFICERÓW JEŃCÓW
WOJENNYCH W WOLDENBERGU
23.VII. - 13.VIII**

PROTEKTOR:

Chmurowicz
GEN. BRYG. JAN CHMUROWICZ

NAJSTARSZY OBOZU

Włodzianowski
PŁK. WACŁAW WŁODZIANOWSKI

KIER. W.F. OBOZU

Bilewski
MJR. DYPL. JAN BILEWSKI

PRZEW. KOM. OBE. WPK.

Grzesik
PPOR. ANTONI GRZESIK

PREZES Z.W.H.S.

Kaczmarczyk
PPŁK. STEFAN KACZMARCZYK

SEKRETARZ

Piechowicz
PPOR. KAZ. PIECHOWICZ

**DYPLOM
DLA**

P. Ppor. Koncewicza Ryszarda

Z W.H.S. „LWÓW”

ZA III M-CE

w Turnieju Piłki Nożnej „Roku Olimp.”

SĘDZIA GŁÓWNY:

Sędziowska
KOM. SĘDZIOWSKA

KIER. ZAW.

Rabutzapper
PPOR. RABUTZAPPER

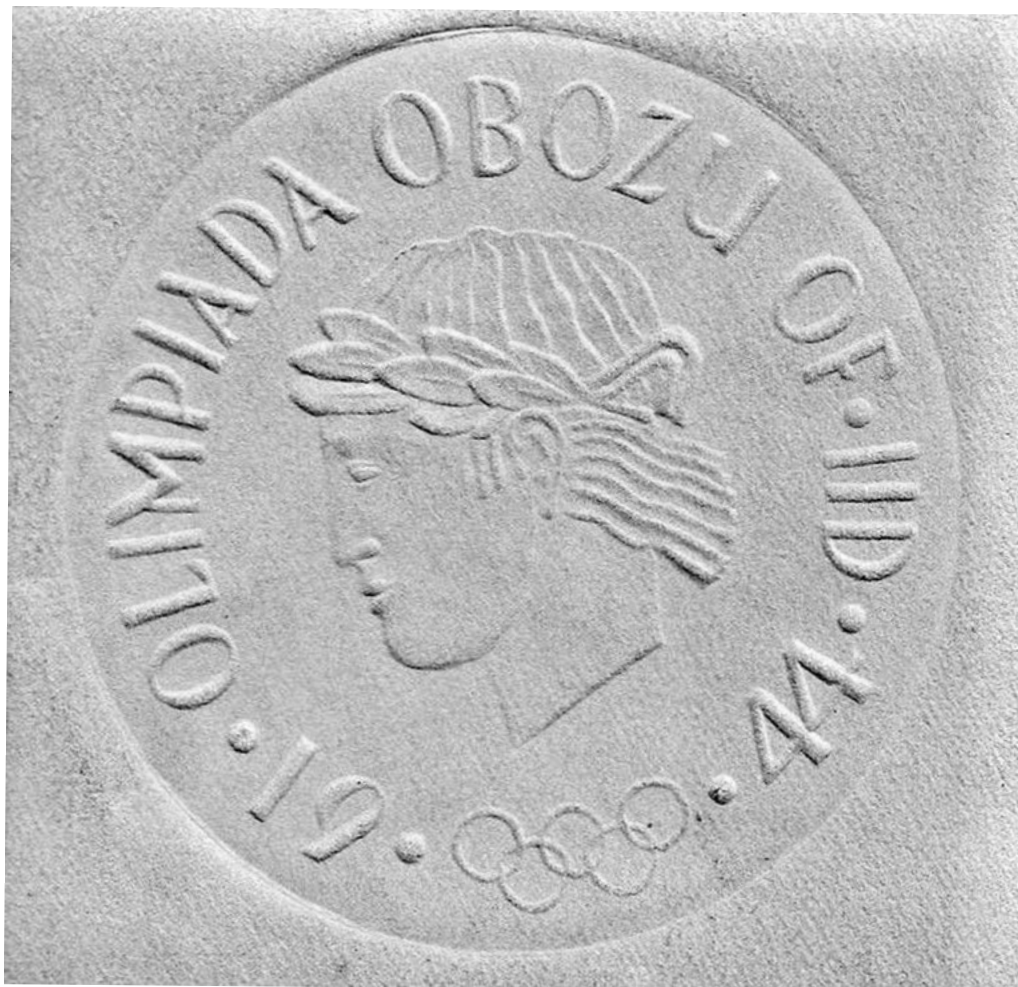
Dyplom dla Ryszarda Koncewicza za zajęcie III miejsca w turnieju piłki nożnej zorganizowanego w ramach „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Puchar wykonany z menażki dla zwycięzcy turnieju wieloboju siatkarskiego KS „Lwów”, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

Puchar wykonany z menażki dla zwycięzcy turniejów piłki nożnej okręgów korpusu w latach 1942 i 1943, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.

Medal kartonowy wręczany uczestnikom olimpiady obozowej,
oflag IID Gross-Born, 1944 r.

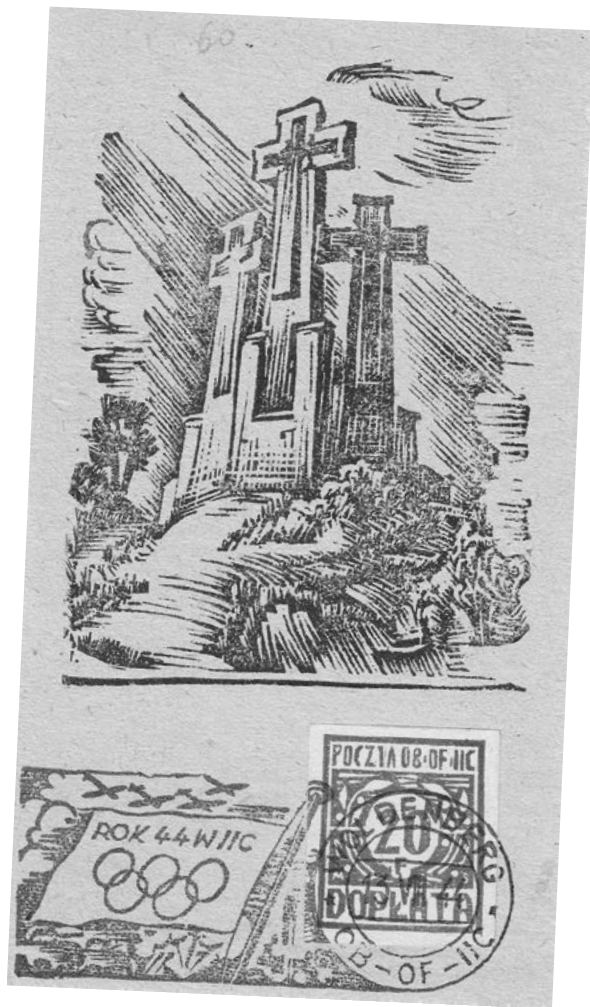
Herb KS „Pogoń”,
oflag IID Gross-Born,
1942-1944 r.

Herb ST „Wisła”,
oflag IID Gross-Born,
1942-1944 r.

Herb KS „Warta”,
oflag IID Gross-Born,
1942-1944 r.

Znaczek olimpijski na całostkach ze stemplem olimpijskim,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

Znaczek olimpijski na karnecie z emblematami klubów sportowych
kasowany stemplem olimpijskim,
oflag IIC Woldenberg 1944 r.

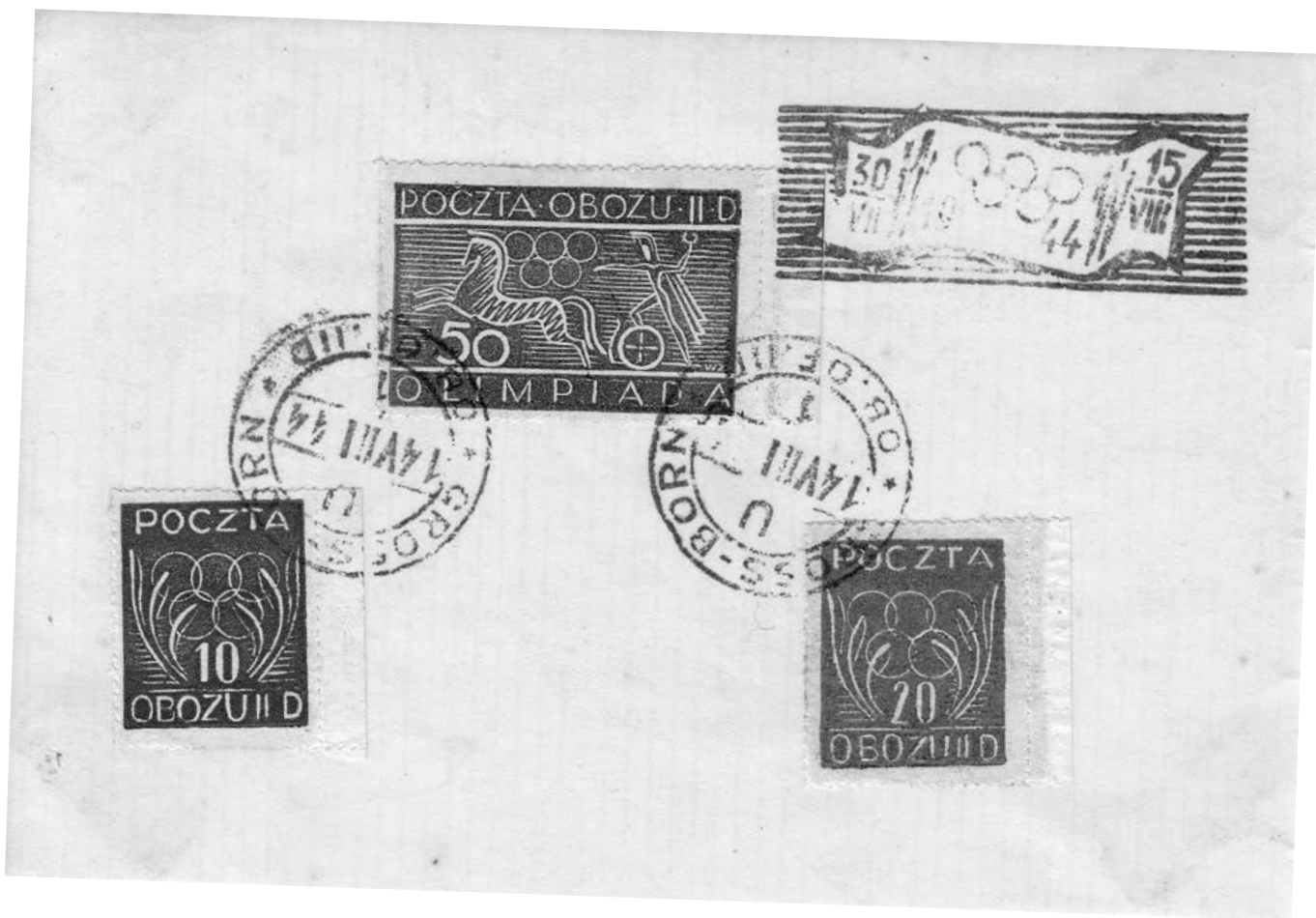
List polecony ze znaczkami olimpijskimi kasowany stemplem olimpijskim, oflag IID Gross-Born, 1944 r.

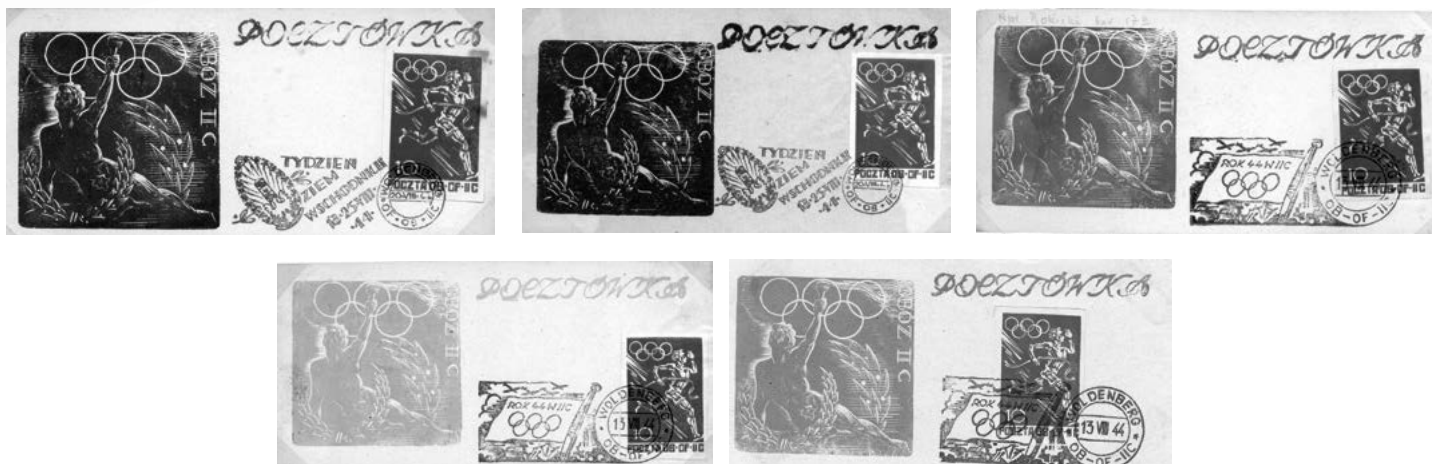
Bloczek wydany z okazji „Olimpiady Obozu IID”, oflag IID Gross-Born, 1944 r.

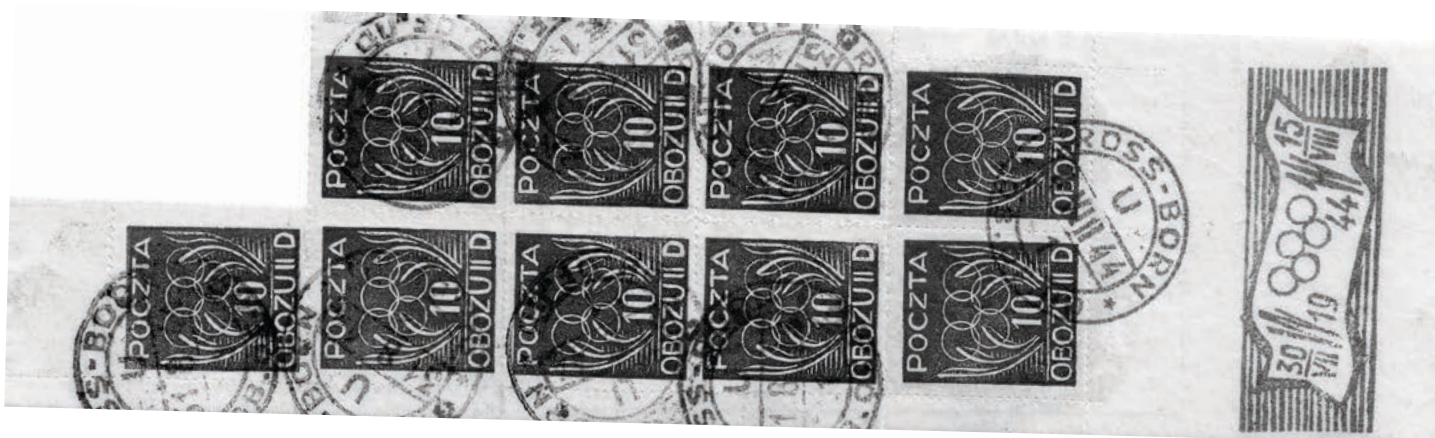
Karty pocztowe wydane z okazji „Olimpiady Obozu IID”,
oflag IID Gross-Born, 1944 r.

Seria olimpijska ze stemplem olimpijskim, Oflag IID Gross-Born, 1944 r.

Seria 5 pocztówek w kolorach kół olimpijskich wydana z okazji „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”,
oflag IIC Woldenberg, 1944 r.

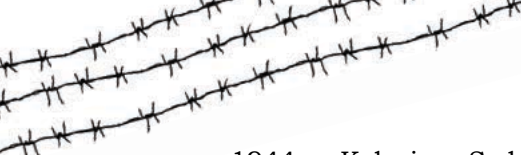
Arkusz znaczka z serii olimpijskiej o nominale 10 lagermarek,
oflag IID Gross-Born, 1944 r.

Spis eksponatów

- str. 21 - Komplet szachów obozowych, oflag IIA Prenzlau, 1939-1940 r.; 70 mm x 87 mm (pudełko), 225 mm x 225 mm (szachownica), średnica 25 mm (figury); tektura, metal; MSiT 19374/M
- str. 22 - Afisz „Turniej Double w Siatkówce dla Wszystkich”, oflag IXB Braunschweig, 1940 r.; 43 x 34,5 cm; papier; tusz, klejenie; MSiT Arch.1971/2
- Tabela wyników „Turnieju Double w Siatkówce dla Wszystkich”, oflag IXB Braunschweig, 1940 r.; 43 x 13,5 cm; papier; tusz, klejenie; MSiT Arch.1971/1
- str. 23 - Kalendarz YMCA na rok 1944 własności Zbigniewa Czebotarewicza z odręcną historią kampanii wrześniowej i tułaczki do 1940 r., oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 11 cm x 8 cm; papier, płótno, drewno; druk barwny, druk, pismo ręczne, klejenie; MSiT Arch.5057
- Zaświadczenie tożsamości osoby i stopnia wojskowego dla por. rez. Witolda Dobrowolskiego, oflag VIIA Murnau 1940 r.; 17 x 21 cm; papier; tusz, klejenie, fotografia; MSiT Arch.1982
- str. 24 - Flaga olimpijska Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 46 cm x 29 cm; płótno; kredka; MSiT 18648/M
- str. 25 - Proporzeczek nagrodowy, „Złoty medal”, Teodora Niewiadomskiego za zajęcie I miejsca w konkurencji „karnej żabki” podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 30 cm x 20 cm; papier, metal, jedwab; MSiT 18649/M
- str. 26 - Dyplom Teodora Niewiadomskiego za zajęcie I miejsca w konkurencji „karnej żabki” podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 18 cm x 27 cm; papier, karton; pismo ręczne; MSiT Arch.3356
- str. 27 - Rysunek boiska do siatkówki używanego do rozegrania jedyne go seta podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 11 cm x 17 cm; papier; rysunek ołówkiem; MSiT Arch.3361
- str. 28 - Projekt okolicznościowego znaczka upamiętniającego Międzynarodowe Jenieckie Igrzyska Olimpijskie, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 23 cm x 18 cm; papier, karton; druk, kredka; MSiT Arch.3359
- str. 29 - Projekt plakatu okolicznościowego wykonanego przez Edmunda Turbaczewskiego, I nagroda w konkursie plastycznym na najlepszy plakat olimpijski podczas Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 29 cm x 20 cm; papier; pismo ręczne, malowanie; MSiT Arch.3360
- str. 30 - Tomik poezji sportowej wykonany przez jeńców z okazji Międzynarodowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; 20 cm x 16 cm; papier, karton, drut kolczasty, tkanina; kredka, pismo ręczne, klejenie; MSiT Arch.3358
- str. 31 - Numer 2 tygodnika „Stolica” z opisem zmagania sportowców podczas Konspiracyjnych Międzynarodowych

- dowych Jenieckich Igrzysk Olimpijskich, stalag XIII A Langwasser, 1940 r.; Jenieckie Koło Przyjaciół Warszawy; 30 cm x 21 cm; papier, karton; druk, kredka, pismo ręczne, MSiT Arch.3357
- str. 32 - Pamiętnik Tadeusza Jakubowskiego poświęcony wydarzeniom sportowym w niewoli, oflag IIC Woldenberg, 1940-1945 r.; Tadeusz Jakubowski; 21 cm x 14,5 cm; papier, fotografia; klejenie, druk, pismo ręczne, zszywanie, fotografia czarno-biała; MSiT Arch.3865
- str. 33 - Model boiska do piłki nożnej, oflag IIC Woldenberg 1940-1944 r.; 21 cm x 14 cm x 6 cm; drewno, MSiT 2153/M
- str. 34 - Dyplom dla KS „Lwów” za zajęcie drugiego miejsca podczas wiosennych mistrzostw siatkówki, Święto Sportu, oflag IIC Woldenberg, 1941 r.; Związek Klubów Sportowych Ob. Of. II C Woldenberg; 20,5 cm x 29 cm; papier; pismo ręczne, malowanie; MSiT Arch.43
- str. 35 - Zaświadczenie dla Ryszarda Koncewicza o zdaniu egzaminów sędziowskich w piłce ręcznej i w siatkówce, oflag IIC Woldenberg, 1941 r.; 10,05 x 8 cm; papier, pismo ręczne; MSiT Arch.4483
- Zaświadczenie dla Ryszarda Koncewicza o zdaniu egzaminów sędziowskich w piłce nożnej, oflag IIC Woldenberg, 1941 r.; Związek Klubów Sportowych Obozu II C; 10,5 cm x 8 cm; papier; pismo ręczne; MSiT Arch.4182
- str. 36 - Dyplom za zajęcie I miejsca w indywidualnych mistrzostwach lekkoatletycznych obozu w trójskoku, Święto Sportu, oflag IIC Woldenberg, 1941 r.; 18 cm x 13 cm; papier, tektura; pismo odręczne; MSiT Arch.44
- str. 37 - Laurka od siatkarzy KS „Kresy” dla siatkarzy KS „Lwów” na pamiątkę gentlemen’skich walk o tytuły mistrzów obozu, podziału tych tytułów oraz wspólnej koleżeńskiej herbatki, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; 25,5 cm x 17,5 cm; papier; malowanie, pismo ręczne; MSiT Arch.4637
- str. 38 - Dyplom dla KS „Lwów” za zajęcie II miejsca w drużynowych mistrzostwach obozu w tenisie stołowym, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; Związek Klubów Sportowych Ob. Of. II C Woldenberg; 32,5 cm x 23 cm; papier; pismo ręczne, malowanie; MSiT Arch.42
- str. 39 - Legitymacja odznaki tężyzny „jot” przyznana Ryszardowi Koncewiczowi, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; 11 x 7 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.4181
- str. 40 - Podziękowanie dla mjr. Mariana Skierczyńskiego od zarządu KS „Skra”, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; Klub Sportowy Szeregowych „SKRA”; 11,2 x 15,5 cm; papier, sznurek; pismo ręczne; MSiT Arch.1677
- str. 41 - Ręcznie wykonana popielniczka z motywem sportowym, oflag IIC Woldenberg, 1940-1945 r.; średnica 15 cm; aluminium; repusowanie; MSiT 20788/M
- str. 42 - Legitymacja odznaki honorowej Związku Klubów Sportowych oficerskiego obozu jeńców IIC dla Ryszarda Koncewicza, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; 9,5 x 7,5 cm; papier, plastik, sznurek; druk, zszywanie, pismo ręczne; MSiT Arch.4180
- Zaświadczenie Czesława Wielkiego o ukończeniu trzymiesięcznego kursu masażu zorganizowanego przez Koło Wychowawców Fizycznych, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; 10 cm x 15 cm; papier, tektura; druk, druk barwny, wytlaczanie, klejenie; MSiT Arch.1754

- str. 43 - Zaświadczenie dla Władysława Wiro-Kiro o członkostwie w Kole Wychowawców Fizycznych w oficerskim obozie jeńców wojennych, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; 15 x 20,5 cm; papier, karton; klejenie, druk, wytłaczanie; MSiT Arch.48
- Podpisy uczestników i wykładowców czwartego wyższego kursu nauczycielskiego, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; 15 x 20,5 cm; papier, karton, metal; klejenie, druk; MSiT Arch.49/1
- str. 44 - Dyplom dla Ryszarda Koncewicza za zajęcie III-VI miejsca w zawodach sprawności piłkarskiej, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; 14,5 cm x 21 cm; papier; druk; MSiT Arch.4478
- Podziękowanie dla Władysława Nalewajki za reprezentowanie barw KS „Kresy” w zawodach sportowych w roku 1943, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; 9 cm x 15 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.47
- str. 45 - Indeks wykładów, ćwiczeń, kolokwiów i egzaminów Czesława Wielkiego, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; Akademia Wychowania Fizycznego; 12 cm x 9 cm; papier, płótno; druk, druk barwny, klejenie, pismo ręczne; MSiT Arch.1749
- Indeks wykładów, ćwiczeń, kolokwiów i egzaminów Czesława Borejszy, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; Zrzeszenie Stud. Pol. Szkół Akadem. „Bratnia Pomoc”; papier, tektura, płótno; pismo ręczne, druk; MSiT Arch.495
- str. 46 - Dyplom dla KS „Lwów” za zdobycie mistrzostwa piłki siatkowej w klasie A za rok 1942, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; Związek Klubów Sportowych Ob. Of. II C Woldenberg; 21 cm x 29,5 cm; papier; druk barwny, pismo ręczne; MSiT Arch.55
- Dyplom dla KS „Lwów” za zdobycie I miejsca w mistrzostwach drużynowych obozu w tenisie stołowym w sezonie 1942-1943, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; Związek Klubów Sportowych Ob. Of. II C Woldenberg; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.41
- str. 47 - Laurka dla Ryszarda Koncewicza, kapitana sekcji piłki nożnej w KS „Lwów”, oflag IIC Woldenberg, 1943 r.; 18 cm x 14 cm; papier; pismo ręczne, malowanie; MSiT Arch.4481
- str. 48 - Flaga olimpijska, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 105 cm x 48 cm, białe płótno bawełniane, kolorowe kółka z sukna i flaneli; szycie; MSiT 7859/M
- str. 49 - Dyplom dla Ryszarda Koncewicza od Kolegium Sędziów Związku Klubów Sportowych za pracę sportową obozu jako sędzieja lekkiej atletyki i prowadzenie zawodów towarzyskich i o mistrzostwo obozu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; Kolegium Sędziów Związku Klubów Sportowych; 21 cm x 29,5 cm; papier; druk, druk barwny, pismo ręczne; MSiT Arch.4814
- Dyplom dla Ryszarda Koncewicza poświadczający złożenie egzaminu teoretycznego i praktycznego ze znajomości przepisów gry w piłkę nożną oraz uzyskanie stopnia sędziego w tej dyscyplinie sportu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; Kolegium Sędziów Związku Klubów Sportowych; 21 cm x 29,5 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.4475
- Dyplom dla Ryszarda Koncewicza od Kolegium Sędziów Związku Klubów Sportowych za pracę sportową obozu jako sędzieja pięściarski i prowadzenie zawodów w tej dyscyplinie sportu, oflag IIC Woldenberg,

1944 r.; Kolegium Sędziów Związku Klubów Sportowych; 21 cm x 29,5 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.4476

- Dyplom dla Ryszarda Koncewicza poświadczający złożenie egzaminu teoretycznego i praktycznego ze znajomości siatkówki i szczypiorniaka oraz uzyskanie stopnia sędziego w tej dyscyplinie sportu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 14,5 cm x 21 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.4479

str. 50 - Dyplom dla WKS „Lwów” za zdobycie I miejsca w rozgrywkach piłki nożnej o mistrzostwo w klasie B, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 21 cm x 14,5 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.53

- Dyplom dla drużyny okręgu korpusu VI „Lwów” za zajęcie I miejsca w międzymiastowym turnieju błyskawicznym o Puchar Koła Łodzian, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 15 cm x 21 cm; papier; pismo ręczne, druk; MSiT Arch.4183

str. 51 - Świadectwo ukończenia trzymiesięcznego teoretycznego kursu lotniczo-turystycznego przyznane Czesławowi Wielkiemu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 17,5 cm x 22 cm; papier; druk, druk barwny; MSiT Arch.1755

str. 52 - Dyplom Zbigniewa Czebotarewicza z egzaminu teoretycznego i praktycznego ze znajomości przepisów bokserskich, uzyskanie stopnia sędziego kandydata, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 13 cm x 16,5 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.5058

- Dyplom dla Czesława Wielkiego poświadczający złożenie egzaminu teoretycznego i praktycznego ze znajomości przepisów gry w piłkę nożną i uzyskanie stopnia sędziego kandydata w tej dyscyplinie sportu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 21 cm x 29 cm; papier; druk; MSiT Arch.1759

- Dyplom dla Czesława Wielkiego poświadczający złożenie egzaminu teoretycznego i praktycznego ze znajomości przepisów lekkiej atletyki i uzyskanie stopnia sędziego kandydata w tej dyscyplinie sportu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 21 cm x 29 cm; papier; druk; MSiT Arch.1757

str. 53 - Zaświadczenie Czesława Wielkiego o zdaniu egzaminu z dziejów wychowania fizycznego, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 28 cm x 22,5 cm; papier; druk; MSiT Arch.1752

str. 54 - Dyplom dla WKS „Lwów” za zdobycie piątego miejsca w zawodach sportowych „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC” o nagrodę Najstarszego Obozu, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 17 x 30 cm; papier, karton; pismo ręczne, druk; MSiT Arch.439

- Dyplom dla WKS „Lwów” za zdobycie I miejsca w chodzie na 10 km podczas zawodów sportowych „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 17 x 30 cm; papier, tektura; pismo ręczne, druk, druk barwny; MSiT Arch.440

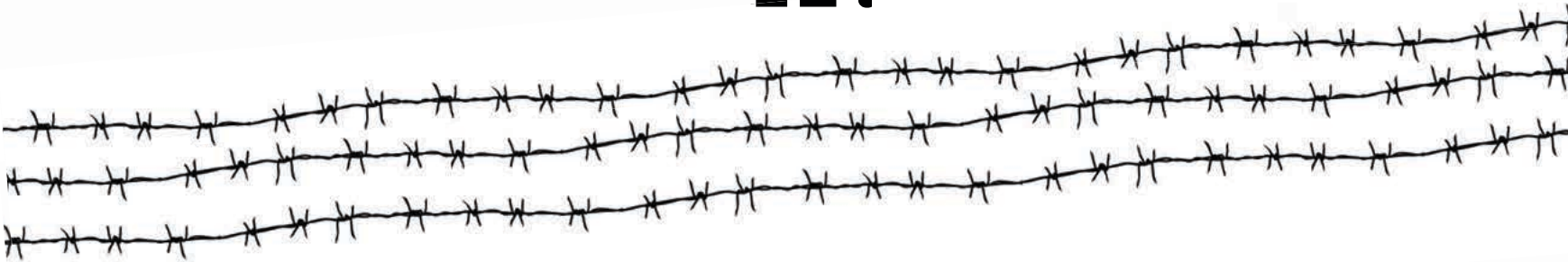
str. 55 - Dyplom dla Antoniego Grzesika za współpracę w organizacji i przeprowadzeniu zawodów „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 17 cm x 15 cm; papier; druk, druk barwny, malowanie, pismo ręczne; MSiT Arch.2881

- Dyplom dla Zbigniewa Czebotarewicza z WKS „Wawel” za uczestnictwo w zawodach bokserskich podczas „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 15 x 28,5 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT Arch.5059

- str. 56 - Dyplom dla Ryszarda Koncewicza za zajęcie III miejsca w turnieju piłki nożnej zorganizowanego w ramach „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 21 cm x 29,5 cm; papier; pismo ręczne, druk, druk barwny; MSiT Arch.4477
- str. 57 - Puchar wykonany z menażki dla zwycięzcy turnieju wieloboju siatkarskiego KS „Lwów”, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; wys. 18 cm; aluminium; ręcznie kute; MSiT 3475/M
- Puchar wykonany z menażki dla zwycięzcy turniejów piłki nożnej okręgów korpusu w latach 1942 i 1943, oflag IIC Woldenberg, 1942 r.; St. Brukalski, Witold Rytwiński; szer. 24 cm; aluminium; ręcznie kute; MSiT 3474/M
- str. 58 - Program imprez „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 9,5 cm x 22,5 cm; papier; druk, druk barwny; MSiT Arch.1678
- str. 59 - Życzenia dla Zygmunta Weissa, red. naczelnego „Przeglądu Sportowego”, z okazji wydania 300. numeru czasopisma od kolegium sędziów piłki nożnej, oflag IID Gross-Born, 1943 r.; Zarząd Kolegium Sędziów Piłki Nożnej w Oflag II D; papier; odbitka kserograficzna; MSiT Arch.57
- Życzenia dla Zygmunta Weissa, red. naczelnego „Przeglądu Sportowego”, z okazji wydania 300. numeru czasopisma od Zarządu KS „Pogoń”, oflag IID Gross-Born, 1943 r.; Zarząd KS „Pogoń”; papier; odbitka kserograficzna; MSiT Arch.58
- Życzenia dla Zygmunta Weissa, red. naczelnego „Przeglądu Sportowego”, z okazji wydania 300. numeru czasopisma od Zarządu KS „Warta”, oflag IID Gross-Born, 1943 r.; Zarządu KS „Warta”; papier; odbitka kserograficzna; MSiT Arch.59
- Życzenia dla Zygmunta Weissa, red. naczelnego „Przeglądu Sportowego”, z okazji wydania 300. numeru czasopisma redakcji „Gazety Obozowej”, oflag IID Gross-Born, 1943 r.; Redakcja „Gazety Obozowej”; papier; odbitka kserograficzna; MSiT Arch.60
- Życzenia dla Zygmunta Weissa, red. naczelnego „Przeglądu Sportowego”, z okazji wydania 300. numeru czasopisma od Zarządu KS „Wisła”, oflag IID Gross-Born, 1943 r.; Zarządu KS „Wisła”; papier; odbitka kserograficzna; MSiT Arch.61
- str. 60 - Medal kartonowy wręczany uczestnikom olimpiady obozowej, oflag IID Gross-Born, 1944 r.; 7 cm x 7 cm; papier, karton; wytłaczanie, klejenie; MSiT Arch.730
- str. 61 - Herb KS „Pogoń”, oflag IID Gross-Born, 1942-1944 r.; 13 x 12,5 cm; papier; farba; MSiT Arch. 527/5
- Herb ST „Wisła”, oflag IID Gross-Born, 1942-1944 r.; 13 x 12,5 cm; papier; farba; MSiT Arch. 527/7
- Herb KS „Warta”, oflag IID Gross-Born, 1942-1944 r.; 13 x 12,5 cm; papier; farba; MSiT Arch.527/10
- str. 62 - Znaczek olimpijski na całostkach ze stemplem olimpijskim, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 14 x 7,5 cm; papier; druk; MSiT 797/F (klaser IV)
- str. 63 - Znaczek olimpijski na karnecie z emblematami klubów sportowych kasowany stemplem olimpijskim, oflag IIC Woldenberg 1944 r.; 11,5 x 14 cm; papier; druk, wytłaczanie; MSiT 797/F (klaser IV)
- str. 64 - List polecony ze znaczkami olimpijskimi kasowany stemplem olimpijskim, oflag IID Gross-Born, 1944 r.; 12,5 x 15,5 cm; papier; klejenie, druk, tusz; MSiT 797/F (klaser IV)

-
- str. 65 - Bloczek wydany z okazji „Olimpiady Obozu IID”, oflag IID Gross-Born, 1944 r.; 9,5 x 14 cm; papier; druk, tusz; MSiT 797/F (klaser IV)
- str. 66 - Karty pocztowe wydane z okazji „Olimpiady Obozu IID”, oflag IID Gross-Born, 1944 r.; 7 x 9,5 cm; papier; druk, pismo ręczne; MSiT 797/F (klaser IV)
- str. 67 - Seria olimpijska ze stemplem olimpijskim Oflag IID Gross-Born, 1944 r.; 9,5 x 14,5 cm; papier; klejenie, druk, tusz; MSiT 797/F (klaser IV)
- str. 68 - Seria 5 pocztówek w kolorach kół olimpijskich wydana z okazji „Roku Olimpijskiego w Ob. IIC”, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 8 x 15 cm; papier; tusz; MSiT 797/F (klaser IV)
- Arkusz znaczka z serii olimpijskiej o nominale 10 lagermarek, oflag IID Gross-Born, 1944 r.; 20,5 x 6 cm; papier; druk; MSiT 797/F (klaser IV)

II.

Zawody bokserskie, oflag IIC Woldenberg, 1944 r.; 12.9 x 7.9 cm; papier fotograficzny; chlor; MSiT F404-1

Sport jako antidotum na „chorobę drutów” - edukacyjne wykorzystanie wystawy

Jolanta Załęczny

Sport to temat, który od dawna przykuwał uwagę, intrygował i inspirował. W starożytności daty olimpiad były podstawą do konstrukcji kalendarza, a zwycięzcy zawodów sportowych urastali do rangi bohaterów równych mitologicznym herosom. Na czas trwania olimpijskich zmagania przerywano konflikty zbrojne. Tak było do czasu...

W XX wieku zapomniano o dawnych sportowych ideałach, a kolejne konflikty zbrojne zburzyły dotychczasowy porządek. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił organizację zaplanowanych na rok 1940 (Helsinki) i 1944 (Londyn) kolejnych XII i XIII igrzysk olimpijskich.

W okresie wojny sport polski poniósł niepowetowane straty – zginęło wielu sportowców (wśród nich 30 olimpijczyków), trenerów, działaczy sportowych. Zamienili sportowe dresy na żołnierskie mundury, stanęli w szeregach ochotników walczących podczas wojny obronnej 1939 roku i polegli w tej walce. Wielu trafiło do obozów jenieckich, na Pawiak, do obozów koncentracyjnych, wielu walczyło na różnych frontach, poświęcając życie w obronie ojczyzny. Warto w tym miejscu wymienić choćby kilka nazwisk. We wrześniu 1939 roku zginęli m.in.: Kazimierz Bocheński, reprezentant Polski w pływaniu, Jan Wrzosek, rekordzista Polski w strzelaniu, Józef Jaworski, mistrz kraju w bieganiu, bokser Czesław Cyraniak, lekkoatleta Antoni Cejzik, szermierz Leszek Lubicz-Nych. Z rąk okupanta śmierć poniósł Henryk Dobrzański, legendarny Hubal, reprezentant Polski w jeździectwie, w Palmirach zastrzeleni zostali lekkoatleci Janusz Kusociński i Feliks Żuber, kolarz Tadeusz Stankiewicz. W obozach zagłady zmarli: żeglarz Tadeusz Ziółkowski, szermierz Roman Kantor, długodystansowiec Józef Noji, narciarz Bronisław Czech. W walkach o Monte Cassino poległ lekkoatleta Antoni Maszewski, w powstaniu warszawskim - żeglarz Janusz Zalewski, pływak Kazimierz Karpiński, oszczepnik Eugeniusz Lokajski¹.

Polityka władz okupacyjnych zdecydowała o życiu podbitych narodów. Niemcy kategorycznie zabraniali uprawiania sportu, zamknęli obiekty sportowe, wychowanie fizyczne usu-

¹ Sylwetki tych sportowców zostały omówione szerzej przez Andrzeja Jucewicza i Włodzimierza Stępińskiego w publikacji *Chwała olimpijczykom*, Warszawa 1968 oraz przez Władysława Minkiewicza, *Olimpijska gorączka. Dzieje igrzysk inaczej*, Warszawa 1991, s. 63-67.

nięto z programów nauczania dozwolonych szkół powszechnych i zawodowych. Sport postrzegali – i słusznie – jako formę utrzymania kondycji fizycznej ludności oraz możliwość organizacji oporu. Byli świadomi, że przeciwdziałał on pesymistycznym nastrojom, wzmacniał kondycję psychiczną społeczeństwa. Wbrew jednak obostrzeniom i zakazom społeczeństwo polskie nie zapomniało o tradycji sportowej rywalizacji, a antimilitarny charakter sportu wykorzystywano jako symbol przeciwstawiania się zdehumanizowanej rzeczywistości. Uprawiano go nielegalnie, głównie na peryferiach miast. Nadal, ale już w konspiracji działały przedwojenne organizacje sportowe.

Sport był jedną z nielicznych form życia zbiorowego funkcjonujących na terenie obozów jenieckich. Szczególnie istotną rolę odegrał w obozach koncentracyjnych, gdzie trafiała ludność z okupowanych krajów, stawał się „antynomią obozowej tragedii”².

Legalne uprawianie sportu w obozach jenieckich było – zgodnie z polityką Hitlera – zakazane, choć z drugiej strony władze niemieckie były zainteresowane organizacją zajęć sportowych w obozie, mając nadzieję, że wpłynie to na ograniczenie ucieczek więźniów. Samorząd jeniecki dostrzegał natomiast w sporcie metodę na zachowanie sprawności fizycznej, uznawał sport za narzędzie walki oraz sposób na przeżycie w dobrej kondycji psychicznej. W pismach ukazujących się w obozach jenieckich kulturę fizyczną postrzegano zarówno jako formę rekreacji, jak i legalne działanie na rzecz zachowania sprawności fizycznej. Aby zrozumieć rangę sportu w życiu jeńców, wystarczy zajrzeć na łamy pisma „Za drutami”, gdzie Zygmunt Weiss postulował konieczność upowszechniania sportu, upatrując w tym przygotowanie do przeżycia w ekstremalnych sytuacjach³.

Organizacja rozgrywek sportowych natrafiała na spore trudności. Poza zakazami ze strony władz obozowych należało wziąć pod uwagę stan fizyczny więźniów oraz ograniczone racje żywnościowe. Pomimo tego w obozach jenieckich rozgrywano zawody sportowe, urządzano duże imprezy zwane Świętami Sportu, w których uczestniczyli jeńcy wszystkich narodowości przebywający w obozach⁴.

Z wielu względów warto wykorzystać temat „sportu za drutami” w edukacji, pozwoli to uczniom spojrzeć szerzej na nieznane im aspekty rzeczywistości wojennej, zainspiruje

² W. Lipoński, *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987, s. 222.

³ Dzięki dobrej kondycji udało się jeńcom odbyć 600-kilometrowy marsz w momencie ewakuacji Oflagu II B Arnswalde w 1945 roku; T. Gasztold, „Za drutami”. *Pismo polskich jeńców wojennych 1940-1942*, Koszalin 1980, s. 49.

⁴ Pisze o tym szerzej Tadeusz Gasztold, *Zagończyk – głos jeńca polskiego Stalagu XI B. Fallingbistel. Z dziejów prasy polskiej w obozach jenieckich i internowanych*, Słupsk-Koszalin 1984, s. 91-93.

do oceny roli sportu w życiu człowieka w różnych realiach i okolicznościach. Prezentowana na wystawie tematyka wpisuje się w programy nauczania historii i języka polskiego, może też stanowić cenne uzupełnienie treści z zakresu wychowania.

Punktem wyjścia powinno być dokładne zapoznanie się ze zgromadzonymi na wystawie eksponatami, pozwoli to nie tylko wzbogacić wiedzę uczniów, ale też wprowadzi w atmosferę, przybliży realia czasów wojny. Wystawa dotycząca organizacji olimpiad w obozach jenieckich może być doskonałym punktem wyjścia do analizy tematu, zarówno pod kątem wszechobecności sportu, niezależnie od okoliczności, jak i jego inspirującej roli w życiu jednostki i społeczeństwa. Uważne obejrzenie zgromadzonych eksponatów pozwoli na przeanalizowanie specyficznej roli sportu, który w warunkach okupacyjnej rzeczywistości przeciwdziałał nastrojom pesymistycznym, stawał się formą oporu wobec niemieckiej polityki biologicznej eksterminacji. Inspirował też do działań o charakterze intelektualnym, czego przykładem liczne utwory literackie o tematyce sportowej.

Jako wstęp do rozważań na temat obozowej rzeczywistości można wykorzystać fragment opowiadania Tadeusza Borowskiego *Ludzie, którzy szli*. Autor, więzień obozu koncentracyjnego, wykorzystał wątek sportowy do ukazania specyfiki życia obozowego oraz oddania istoty zniewolenia człowieka przez hitlerowski system eksterminacji.

Najpierw budowaliśmy na pustym polu, leżący za barakami szpitala, boisku do piłki nożnej. (...)

Budowaliśmy boiska wiosną i jeszcze przed jego skończeniem poczęliśmy siać pod oknami kwiatki i wykładać tłuczoną cegłą czerwone szlaczki naokoło bloków. Siała się szpinak i sałatę, słoneczniki i czosnek. Zakładało się trawniczki z wycinanej pod boisko murawy. Podlewało się to co dzień wodą przywożoną beczkami z obozowej umywalni.

Kiedy podlewane kwiatki podrosły, skończyliśmy boisko.

Teraz kwiatki rosły same, chorzy sami leżeli w łózkach, a myśmy grali w nożną. Co dzień po rozdaniu wieczornych porcji na boisko przychodził kto chciał i kopał piłkę. Inni szli pod druty i rozmawiali przez całą szerokość rampy z FKL-em [obóz kobiety – JZ].

Raz stałem na bramce. Była niedziela, spory tłumek Fliegerów i podleczonej chorych otoczył boisko, ktoś po nim uganiał się za kimś i na pewno za piłką. Stałem na bramce – tyłem do rampy. Piłka poszła na aut i potoczyła się aż pod druty. Pobiegłem za nią. Podnosząc ją z ziemi spojrzałem na rampę.

Na rampę zajechał właśnie pociąg. Z towarowych wagonów poczęli wysiadać ludzie i szli w kierunku lasku. Z daleka widać było tylko plamy sukienek. Widocznie kobiety były już ubrane w letnie stroje, pierwszy raz w tym sezonie. Mężczyźni zdjęli marynarki i świecili białymi koszulami. Pochód szedł wolno, dołączali do niego ciągle nowi ludzie z wagonów. Wreszcie się zatrzymał. Ludzie usiedli na trawie i patrzyli w naszą stronę. Wróciłem z piłką i wybiłem ją w pole. Przeszła od nogi do nogi i wróciła łukiem pod bramkę. Wybiłem ją na korner.

Potoczyła się w trawę. Znów poszedłem po nią. I podnosząc z ziemi znieruchomiałem: rampa była pusta. Nie pozostał na niej ani jeden człowiek z barwnego, letniego tłumu. Wagony też odjechały. (...)

Wróciłem z piłką i podałem na róg. Między jednym a drugim kornerem za moimi plecami zagazowano trzy tysiące ludzi⁵.

Powyższy fragment warto skonfrontować z wycinkiem ze wspomnień Mariana Brandysa z pobytu w woldenberskim obozie. Pozwoli to uczniom poznać i zrozumieć tragizm jednostek poddanych oddziaływaniu hitlerowskiego systemu. Da też impuls do poszukiwania odpowiedzi na pytanie o rolę sportu w tych nieludzkich czasach.

W porównaniu do obozów koncentracyjnych oflag można było uznać za bezpieczny pensjonat. Tu na ogół nie strzelano do ludzi, nie poddawano ich wyrafinowanym torturom. Oficerowie żyli za parawanem konwencji genewskiej o jeńcach wojennych. Pozwolono im bawić się w imitację życia, zabraniając tylko trzech rzeczy: przekraczania drutów kolczastych, prawa do normalnej pracy fizycznej i prawa do wyłączenia się, choćby na chwilę, z towarzystwa współlokatorów baraku. To wystarczało, aby z pobytu uczynić najcięższą torturę psychiczną. W medycynie nazywa się to chorobą drutów kolczastych. Tu ludzie nie ginęli pod butami esesmanów, jak w Oświęcimiu. Terapia oflagowa polegała na doprowadzaniu ludzi do obłędu⁶.

Sport stawał się swoistym antidotum na „chorobę drutów”⁷, na życie w „czasie zadrutowanym”⁸, lekarstwem na bycie numerem⁹.

Jak więc wyglądało życie sportowe jeńców w oflagu czy stalagu¹⁰? Na to pytanie odpowiedzi przynoszą zgromadzone na wystawie eksponaty, autentyczni świadkowie sportowej rywalizacji, która – niemożliwa do zrealizowania w roku 1940 i 1944 na olimpijskich stadionach – realizowana była w obozach jenieckich. Ale i tam, w warunkach dalekich od atmosfery klasycznej sportowej rywalizacji, starano się nawiązać do idei i symboliki olimpijskiej¹¹.

⁵ T. Borowski, *Wspomnienia. Wiersze. Opowiadania*, Warszawa 1977, s. 128-129

⁶ *Olimpiada za drutami*, <http://eurosport.onet.pl/lekkoatletyka/olimpiada-za-drutami/zd4hb> [dostęp 9.01.2015 r.]

⁷ „Znane jest zjawisko tzw. Choroby drutów, występujące w zamkniętych obozach jenieckich, koncentracyjnych i innych miejscach odosobnienia, otoczonych drutami kolczastymi. Jest to choroba psychiczna charakteryzująca się całkowitym załamaniem się człowieka, prowadzącym do obłędu. Dotknięty tą chorobą w pewnej chwili rzuca się na druty i najczęściej ginie od kul wartowników względnie popełnia samobójstwo”; Aleksander Sałacki, *Jeniec wojenny nr 335*, Warszawa 1973, s. 219-220.

⁸ J. Żwirska, *Czas zadrutowany*, [w:] *Drut opasał w krag. Antologia poezji jenieckiej z lat 1939-1945*, Muzeum Martyrologii i Walki Jeńców Wojennych w Łambinowicach Opole-Częstochowa 1984, s. 138.

⁹ „Za numerem cię wołają, / Na nalepkach numer dają” – Stanisław Czerny, *Refleksja*, ibidem, s. 20.

¹⁰ W. Lewicki, *Jenieckie olimpiady*, „Kombatant”, 2012, nr 7-8, s. 26-29.

¹¹ Tu warto przypomnieć zdobytą przez uczniów wiedzę na temat organizacji igrzysk w starożytnej Grecji. Zwrócić uwagę na program uroczystości, symbole.

Tradycyjnie więc była flaga olimpijska, zapalono znicz, odśpiewano hymn (w 1940 roku w Stalagu XIII A Langwasser słowa hymnu olimpijskiego napisał Wacław Gąsiorowski), była olimpijska przysięga, a na zakończenie ceremonia dekoracji. Inna była sceneria i realia, flagę uszyto z koszuli jeńca, funkcję znicza pełniła puszka z tranem, zamiast podium musiały wystarczyć taborety w obozowej izolatce, a medale z pięcioma olimpijskimi kołami w aureoli z drutu kolczastego i biało-czerwonej wstęgi wykonane były z tektury.

Słowa hymnu można wykorzystać do skonfrontowania sportowych ideałów z wojenną rzeczywistością.

Jak długo w żyłach naszych płynie spartańska krew,
Tak długo w sercach naszych stadionów zew.
Wznieśmy ponad druty pięć olimpijskich kół.
Zwycięstwo będzie nasze ponad jeniecki znój!
Jak długo jeszcze prężne mięśnie naszych ciał,
Tak długo przy sportowym znaku każdy z nas będzie stał.
Nateżmy nasze mięśnie! Wyteżmy strzelca wzrok!
Jak zawsze silni duchem. Zwycięstwo... jeszcze krok!¹²

Uczniowie winni zwrócić uwagę na niektóre pojęcia zawarte w tekście. Nawiązując do antycznej tradycji sportu, warto przypomnieć cechy przypisywane Spartanom i odnieść je do wojennych realiów. Analizując tekst, należy podjąć próbę interpretacji sformułowania: „jak długo jeszcze prężne mięśnie naszych ciał” (warunki obozowe wyniszczające ciało i obniżające sprawność fizyczną, która jest przeciwstawiona realiom zniewolenia) oraz „strzelca wzrok” (wojskowi w obozach jenieckich). Wraz z uczniami należy zastanowić się, czy w ostatnim wersie chodzi wyłącznie o sportowe zwycięstwo.

Zawodom towarzyszyły konkurencje artystyczne, ogłaszano konkursy muzyczne, plastyczne i literackie. Jeniecka poczta wydawała okolicznościowe znaczki, ukazywały się okolicznościowe gazetki, projektowano plakaty i dyplomy. Recytowano też – wzorem starożytnych – poezję o tematyce sportowej. Obok znanego wiersza Kazimierza Wierzyńskiego *Laur olimpijski*¹³ pojawiały się teksty o różnej wartości artystycznej pisane przez jeńców. Przykładem

¹² Cyt. za: W. Lewicki, *Jenieckie olimpiady...*, s. 26.

¹³ Tekst napisany w roku 1927, wchodzący w skład tomu pod tym samym tytułem. Za cykl wierszy stanowiących apoteozę ciężkiej fizycznej, pięknej sportu, idei olimpijskich oraz gloryfikujących wybitnych sportowców Kazimierz Wierzyński został nagrodzony złotym medalem w olimpijskim konkursie sztuki i literatury na IX Letnich Igrzyskach Olimpijskich w Amsterdamie w 1928 roku.

wiersz *Kolczasty laur* napisany przez strzelca Brystka z 21 pułku piechoty, jeńca Stalagu XIII A Langwasser.

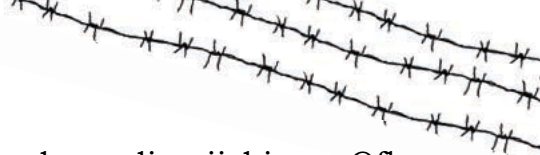
Kolczasty laur

Rok tysiąc dziewięćset czterdziesty... Rok Olimpiady
Pali się znicz wojny, mkną hordy armady,
Mkną do zwycięstwa po laur wawrzynu.
Sieg heil! Vorw arts! Do zniszczeń, do czynu!
Niech każdy rywal pozna nasz kunszt!
Z nami nasz Fuhrer i ... Gott mit uns!
SS-sztafety mkną do Warszawy,
Gdzie Ikar z Walhalli rozpalil znicz krwawy.
Szyk Grenadierów celnymi rzuty
Obraca dom-cale w żalosne kikuty.
Gdy celów nie stało w Syrenim Grodzie,
Jawohl! Jest jeszcze pastuszek na drodze.
W Polsce umilkły wojenne stadiony,
Zgasł znicz – Warszawa, mimo męstwa,
Czeka na laur brunatny zwycięzca.
Czyżby zapomniał, że był wieńczony?
Na jego czapce jest przecież wieniec!
... Ludzkie piszczele i trupie głowy¹⁴.

Tekst, choć nie spełnia zapewne kryteriów dzieła sztuki, jest świadectwem epoki i doskonale nadaje się do wykorzystania przy omawianiu tematu. Znajomość historii pozwala odnieść zwrot „umilkły wojenne stadiony” do zakończenia wojny obronnej, do upadku Polski po kampanii wrześniowej. Stwierdzenie „zgasł znicz Warszawy” dosadnie podkreśla fakt, że stolica – pomimo męstwa – poniosła klęskę, została pokonana przez wojska hitlerowskie „brunatnego zwycięzcę”. Zamiast znicza olimpijskiego pali się krwawy „znicz wojny”, sztafety sportowców zastąpiły „SS-sztafety”, zamiast rzutu oszczepem czy dyskiem są celne rzuty bombami w domy obracające je w zgliszcza, a obiektem agresji staje się „pastuszek na drodze” symbolizujący bezbronnych ludzi.

Warto zwrócić uwagę, że tytuł wiersza koresponduje z nagrodami, jakie otrzymywali zwycięzcy poszczególnych dyscyplin – proporczyki obramowane kolczastym drutem (uczniowie znajdują je na ekspozycji, po obejrzeniu mogą zastanowić się, co one symbolizują).

¹⁴ Cyt. za: W. Lipoński, *Humanistyczna encyklopedia...*, s. 223.

W kolejnym roku olimpijskim w konkursie towarzyszącym igrzyskom olimpijskim w Oflagu II C w Woldenbergu zorganizowano konkurs literacki na tekst o tematyce sportowej. Zgłoszono 48 prac napisanych przez 36 autorów. Wygrał wiersz Jana Knothe¹⁵ *Olimpijska modlitwa*, drugą nagrodę jury przyznało Edwardowi Fischerowi¹⁶ za *Pieśń o trampie. Z Roku Olimpijskiego 1944*, a trzecią Ludwikowi Natansonowi¹⁷ za wiersz *Stadion w słońcu* oraz Władysławowi Milczarkowi¹⁸ za wiersz *Luczniczka*.

Przyznano również nagrody w konkursach: plastycznym i muzycznym. I nagrodę za plakat otrzymali ppor. Jerzy Hryniewiecki¹⁹ i ppor. Jerzy Staniszkis²⁰, nagrodzono ppor. Edmunda Czarneckiego za projekt znaczka olimpijskiego (drzeworyt) oraz ppor. Mariana Frankowskiego za marsz olimpijski i fanfarę igrzysk. Nagrodzone utwory muzyczne odegrano na uroczystości otwarcia igrzysk, a prace plastyczne zaprezentowano na okolicznościowej wystawie.

Jan Knothe

Olimpijska modlitwa

Gdy wielkie święto pobratkań ogłoszą ludom i ziemiom,
Stańcie – o mocni Bogowie – w boskim splendorze nade mną.
Dajcie mi płynność oliwy – kształt ciała mego na kamień
Trwaniem darzący posagi, Kronidzie Nadchmurny, zamień!

¹⁵ Jan Knothe (1912-1977), architekt, grafik, pisarz, poeta i dyplomata. Był więźniem Oflagu II C (Dobiegiew), aktywnie uczestniczył w życiu kulturalnym obozu, pisał wiersze, tworzył (wraz ze Stanisławem Michalskim) drzeworyty, ekslibrisy i znaczki obozowe. Po wojnie był znanym i cenionym architektem warszawskim, współprojektował Trasę Wschód-Zachód (W-Z) (1946-1949), Marszałkowską Dzielnicę Mieszkaniową (MDM) (1949-1952), Gmach Ministerstwa Rolnictwa (1951-1955). Jako grafik ilustrował albumy, książki, projektował okładki.

¹⁶ Edward Fiszer (1916-1972), poeta, autor tekstów piosenek, uczestnik wojny obronnej 1939, w latach 1940-1945 przebywał w obozach jenieckich, m.in. w Dobiegiewie, gdzie był członkiem grupy poetyckiej „Zaułek” zorganizowanej przez poetę i krytyka Stefana Flukowskiego. Po wojnie pisał teksty piosenek i scenariusze programów estradowych dla wojskowych teatrów i zespołów estradowych, a od 1952 był związany z radiem; R. Wolański, *Leksykon Polskiej Muzyki Rozrywkowej*, Warszawa 1995, s. 52.

¹⁷ Ludwik Karol Natanson (1905-1992), fizyk. We wrześniu 1939 roku walczył w rejonie Piotrkowa i Belchatowa. Okupację spędził w oficerskich obozach jenieckich. Po wojnie wykładowca uniwersytecki, wicedyrektor Instytutu Fizyki PAN, pracownik Naukowy Instytutu Badań Jądrowych w Świerku.

¹⁸ Władysław Milczarek (1916-1993), poeta i prozaik, uczestnik walk 1939, jeniec oflagów Osterode i Woldenberg. Był członkiem tajnej grupy poetyckiej „Zaułek”. Po wojnie redaktor gazety „Rzeczpospolita” oraz długoletni redaktor Polskiego Radia; *Słownik współczesnych pisarzy polskich*, t. II, pod red. J. Czachowskiej, Warszawa-Lódź 1978, s. 103-105.

¹⁹ Jerzy Hryniewiecki (1908-1989), architekt, urbanista. Walczył w 1939 roku w Borach Tucholskich i w Warszawie, po kapitulacji trafił do oficerskiego obozu jenieckiego w Woldenbergu (Dobiegiew), gdzie spędził całą okupację. Po wyzwoleniu pracował w Biurze Odbudowy Stolicy (BOS), projektował odbudowę i rozbudowę wielu zakładów przemysłowych na terenie kraju, był wykładowcą na Politechnice Warszawskiej.

²⁰ Jerzy Staniszkis (1914-2009), architekt i grafik, uczestnik kampanii wrześniowej, lata wojny spędził w obozach jenieckich w Weilburgu, Osterode oraz Woldenbergu. Jeden z organizatorów i uczestnik „Olimpiady za drutami” zorganizowanej w 1944 r. w Woldenbergu. Po wojnie pracował w m.in. Biurze Odbudowy Stolicy, był wykładowcą na uczelniach w kraju i za granicą. Zaprojektował m.in. Pomnik Armii Krajowej i Podziemnego Państwa Polskiego w Warszawie.

Niechaj mi serce umocnią – tors kuja wszechmocnym dłutem
Panowie Chmur Olimpijskich – Parnaskich forming i luteń.
Bym progów amfiteatru, owianych w dym całopaleń,
Nie żegnał okiem spuszczone, ugięty wstydem i żalem!
Niech krew się w żyłach rozpienia, jak w zacnym zaczynie drożdże –
Niech stopom wiatry zazdroszcza – ptaki zawstydza mój oszczep!
Oby nikt nie śmiał powiadać, jakom się nie dość odwdzieczył
Zielonym drzewom, haracze z liści dającym na wieńce.

Nie, żeby niebo oszczepom, a nogom podległa ziemia
Żyźniejsza przyniosła plony, zaorana gorączką przemian.
Nie, iżby wstała Jutrzenka Złotoramienna ponad nią
I gromkim echem zwycięstwa odbrzmiewał kamienny stadion.
Nie przeto, że mnie nagrodzą, kiedy opuszczę szranki,
Najczulszym pocałowaniem wiśniowe wargi kochanki.
Nie, by mi dobry przeciwnik w podziwiewie głodnym zawiścił
Najdoskonalszej harmonii z zielenią laurowych liści.
Na to mi triumf potrzebny, ażeby na przekór śmierci
Śmiertelnie przelotne piękno na wieki wieczne utwierdził.
Krwia natchnę marmur i pieśni! Modlitwą – Panie – nie skłamię!
Wygodzi dumie chwalebnej latami dźwięcząca pamięć!
...By czas, burzyciel posągów, świętego lauru nie dościgił,
Iżby mi dana została wieczysta chwała młodości!²¹

Tekst wiersza Jana Knothe doskonale oddaje tragizm czasu wojny i całkowite zaprzeczenie starożytnym ideałom olimpijskim, zapomnienie o antycznym „święcie pobratań”. Dawne stadiony owiał „dym całopaleń”, jakże czytelne odniesienie do rzeczywistości krematoryjnych kominów. Do obrazu terażniejszości za drutami przenikają elementy wspomnień spoza obozu, radosne, czułe, barwne... Triumf w jenieckiej olimpiadzie ma „na przekór śmierci śmiertelne przelotne piękno na wieki wieczne” utwierdzić, nie poddać go czasowi, „burzycielowi posągów”.

Pozornie odmienny charakter ma wiersz *Łuczniczka*:

Nie wiem, czy jesteś Amorem, czy nowoczesną Dianą –
Miłością wabisz ułudnie, a śmiercią gardzisz z kołczanu.
Przeciągasz się rozkosznie, ramiona drżą ci lekko,
Gdy łuk napinasz jak brew nad przymrużoną powieką.

²¹ J. Knothe, *Olimpijska modlitwa*, [w:] *Drut opasał w krag...*, s. 37

Mierzysz spokojnie, a pewność pokładasz w swojej sile:
Grot strzały prosto w serce, a w twarz klasycznym profilem.
O, teraz wysmukłe palce rozluźnisz, pochylisz głowę –
Zaśpiewa sopranem cięciwa, bełt warknie kolorowo.
Zastygniesz w tanecznej pozie, alabastrowe zjawisko,
Tylko ci usta drgną lekko i oczy dziwnie zabłysną.
O zostań tak na zawsze, masz w sobie niebiańską słodycz,
Wzniesiemy cię na piedestał jak pomnik ludzkiej urody²².

Autor skupił się przede wszystkim na pięknie tytułowej łuczniczki, odniósł jej obraz do klasycznego kanonu piękna, subtelnie nakreślił każdy element jej ruchu. Nawiązanie do treści znanych z opisu antycznych igrzysk pozwoliło na oderwanie się od wojennych realiów. Poezja o tematyce sportowej stała się antidotum na okrucieństwa wojny i obozową samotność, a uczestnik jenieckiej olimpiady urósł do rangi „obrońcy proporca o barwach krwi i opłatka”²³.

Tak szerokie spojrzenie na sport za drutami w aspekcie przeżyć jednostki oraz obecności rywalizacji sportowej w różnych przejawach sztuki można wykorzystać w realizacji treści programowych kilku szkolnych przedmiotów nauczania. W ramach nauczania języka polskiego zaprezentowane przykłady utworów poetyckich dają nauczycielowi możliwość – zgodnie z obowiązującą podstawą programową²⁴ – omówienia ponadczasowych zagadnień egzystencjalnych, jak lęk, solidarność z innymi, poczucie wspólnoty, nadzieja. Uczeń ma okazję do zastanowienia się nad uniwersalnymi wartościami humanistycznymi. W oparciu o przedstawione teksty oraz eksponaty zgromadzone na wystawie uczniowie mogą – w ramach pracy domowej – przygotować wypowiedź pisemną o roli sportu w życiu człowieka zniewolonego. Zagadnienie może też stanowić temat dyskusji przeprowadzonej na ekspozycji muzealnej lub w szkole. Będzie to okazja do konstrukcji samodzielnej wypowiedzi argumentacyjnej wg podstawowych zasad logiki i retoryki (teza, argumentacja, porządkowanie i hierarchizowanie argumentów, podsumowanie, konstruowanie wniosków).

Omawiane treści można wykorzystać w ramach zajęć wiedza o kulturze, odnosząc elementy sztuki do kategorii czasu wojny i do grupy społecznej, jaką byli zamknięci w obozie jeńcy. Analiza przywołanych wierszy oraz przedstawionych na wystawie przedmiotów pozwoli

²² www.dobiegnew.pl/download.php?what=news/wiersze.doc [dostęp 9.01.2015 r.].

²³ E. Fiszer, *Pieśń o trampie. Z Roku Olimpijskiego 1944*, ibidem.

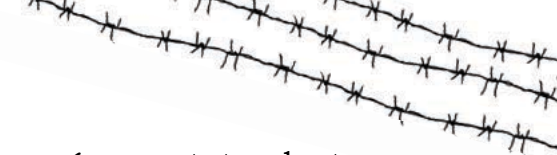
²⁴ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych* http://www.bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf [dostęp 9.01.2015 r.].

na odszukanie związków między dziełem a sytuacją społeczno-historyczną twórcy i epoką, w której powstało.

Oczywiście wystawa koresponduje z treściami zawartymi w podstawie nauczania historii. Uprawianie sportu i organizacja jenieckich olimpiad to przecież przejaw oporu wobec polityki okupanta. Organizowana niezależnie od okoliczności, a właściwie na przekór okrucieństwu wojny, rywalizacja sportowa pozwala na dostrzeżenie obecności dorobku antyku w cywilizacji współczesnej. Formą podsumowania może być wypełnienie przez uczniów tabeli ukazującej podobieństwa zachodzące między olimpiadami, pomimo skrajnie różnych okoliczności, w jakich się odbywały.

Organizacja igrzysk olimpijskich	
Olimpiada w starożytnej Grecji	Olimpiada w obozie jenieckim
Przygotowanie do igrzysk	
Organizowane ku czci Zeusa, od 776 roku p.n.e., co 4 lata, na czas igrzysk ogłaszano „pokój boży”; powoływanie sędziów	
Przebieg olimpiady	
I dzień – uroczysta procesja ku czci Zeusa, złożenie przez zawodników uroczystej przysięgi	
II dzień – zawody chłopców: bieg, zapasy, walka na pięści	
III dzień – zawody mężczyzn: biegi, skoki, zapasy, walka na pięści, pankration (połączenie zapasów z walką na pięści)	
IV dzień – wyścigi konne, pięciobój (bieg, skok w dal, rzut dyskiem, rzut oszczepem, zapasy oraz bieg hoplitów na stadionie)	
V dzień – nagradzanie zwycięzców, składanie ofiar dziękczynnych	
Działania towarzyszące	
Komponowanie pieśni, pisanie wierszy	
Gloryfikowanie zwycięzców igrzysk	

Opr. na podstawie: H. Tomalska, *Historia inaczej*, z. 1, Warszawa 1991, s. 22.

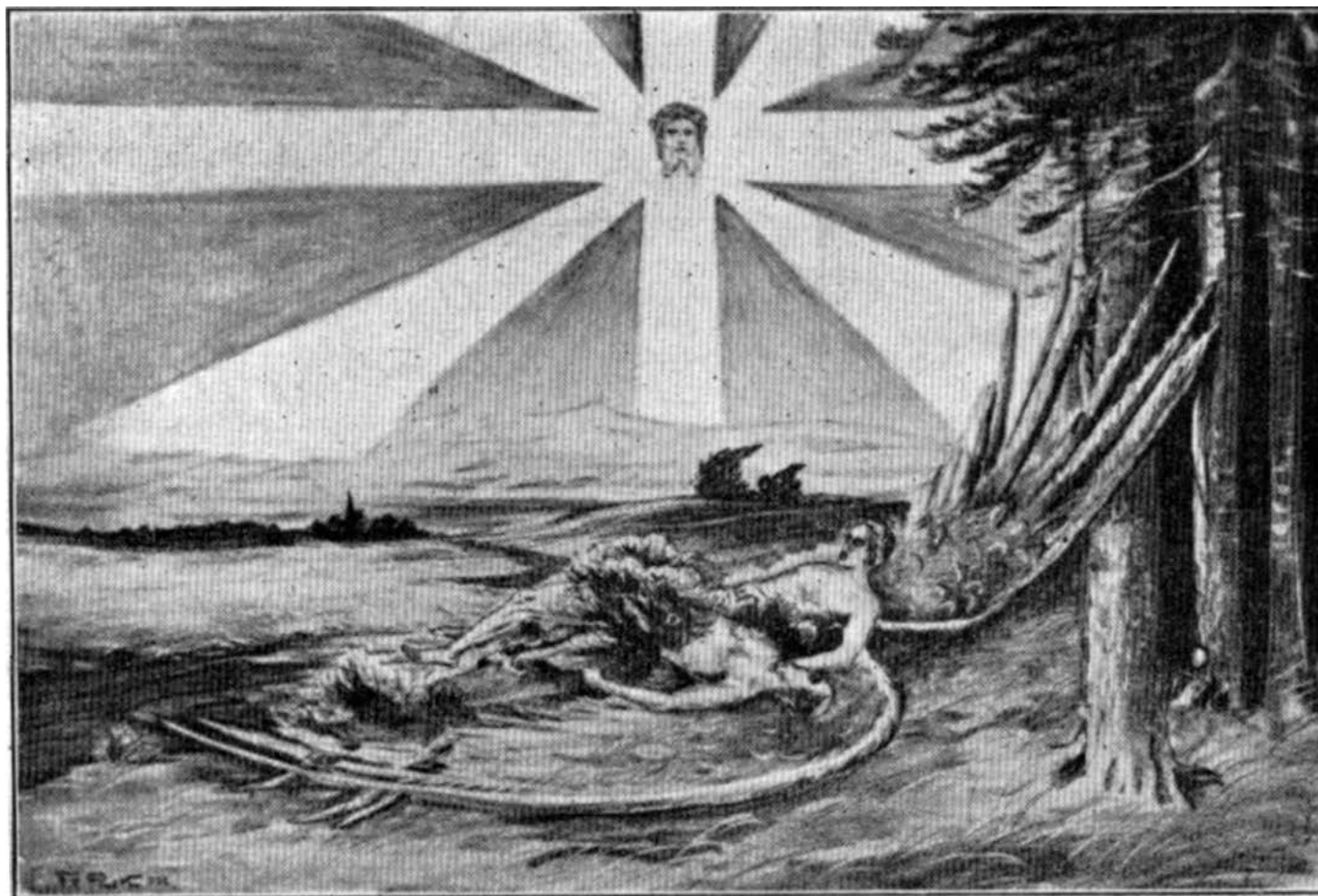

Młodszym uczniom zwiedzającym wystawę można zaproponować warsztaty plastyczne, w ramach których – zainspirowani eksponatami – wykonają projekt plakatu propagującego jeniecką olimpiadę albo zaprojektują karnet znaczków obrazujących uprawiane konkurencje sportowe.

Obejrzenie wystawy i udział uczniów w zaproponowanych formach zajęć edukacyjnych niewątpliwie pozwoli na poszerzenie wiedzy historycznej, zainspiruje do głębszego przeżywania, uświadomi rangę sportu w okresie wojny, szczególnie w życiu jeńców.

Sport w obozie jenieckim miał większy ciężar właściwy niż sport na wolności, w normalnych, pokojowych warunkach. Pozwalał odwrócić uwagę od ciężkich przeżyć ogólnokrajowych i trosk osobistych, a to w obozie było niezmiernie ważne i niejednokrotnie uchroniło od rozpaczliwego kroku²⁵.

²⁵ J. Bilewski, *Wychowanie fizyczne i sport*, [w:] *Oflag II C Woldenberg. Wspomnienia jeńców*, Warszawa 1984, s. 316.

„Apoteoza ś.p. por. Żwirki i inż. Wigury”, pocztówka, Warszawa [1932–1933], MN P-4392

Sport w zbiorach Muzeum Niepodległości

Tadeusz Skoczek

Wprowadzenie

Muzeum Niepodległości gromadzi przede wszystkim eksponaty dokumentujące historię dążeń narodowowyzwoleńczych, patriotycznych i niepodległościowych Polaków, począwszy od Powstania Kościuszkowskiego do czasów nam współczesnych. W misji tej instytucji zapisany jest obowiązek gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów. Realizuje się to poprzez wystawy stałe, czasowe (w tym planszowe, objazdowe), konferencje i wydawnictwa.

Ważną częścią misji jest ochrona i udostępnianie miejsc pamięci narodowej, oddziałów: Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej¹ i Muzeum Więzienia Pawiak (wraz z Mauzoleum Walki i Męczeństwa przy alei Szucha)².

Ostatnio jedną z form działalności edukacyjnej i artystycznej stały się koncerty muzyczne sięgające do źródeł kultury narodowej³.

Zainteresowania muzealników poszerzono o dokumentację losów Polaków, rozrzuconych po całym świecie (szczególnie na Kresach Wschodnich), historię wychodźstwa polskiego na Wschodzie, życie polskiej diaspory na wszystkich kontynentach.

Dział zbiorów posiada ponad 55 tysięcy muzealiów, biblioteka naukowa liczy ponad 35 tysięcy książek. Katalog zbiorów obejmuje dzieła sztuki, militaria, medale, numizmaty, druki ulotne, fotografie i pocztówki, sztandary i inne symbole narodowe, przedmioty i archiwalia powstałe dla upamiętnienia ważnych rocznic.

Najstarsze muzealia pochodzą z 1794 r. Są to „Odezwy i rozporządzenia Komisji Porządkowej województwa krakowskiego”. W zbiorach sztuki znajduje się wiele obiektów dotyczących wydarzeń i postaci XVIII i XIX wieku. Szczególnie bogato reprezentowana jest grafika

¹ Szerzej zob. *Cytadela Warszawska. X i XI Pawilon, Brama Bielańska. Ochrona dziedzictwa Kulturowego. Perspektywy rozwoju*, pod redakcją Tadeusza Skoczka, Warszawa 2014.

² *Pawiak 1835-1944. Przewodnik po ekspozycji stałej*, Warszawa 2002. W. Żarnowski, *Lepiej zginąć niż zdradzić sprawę. Areszt śledczy gestapo przy alei Szucha 25*, Warszawa 2014.

³ S. Artymowski, *Impreza towarzysząca: luka między ekspozycją a widzem*, Kwartalnik „Niepodległość i Pamięć”, 2011, nr 2 (34) ss. 207-215. J. Załączny, *Oferta edukacyjna Muzeum Niepodległości*, kwartalnik „Niepodległość i Pamięć” 2011, nr 1 (33), s. 225-240.

związana z Powstaniem Kościuszkowskim⁴ i okresem napoleońskim. Ważną częścią kolekcji jest zespół kilkudziesięciu pocztówek o tematyce napoleońskiej oraz karty z reprodukcjami rysunków przedstawiających umundurowanie żołnierzy Wojska Księstwa Warszawskiego. Historię Powstania Listopadowego dokumentują druki ulotne, np. Manifest cara Mikołaja I *Do Narodu Polskiego*, Manifest Sejmu z 20 grudnia 1830 r. oraz odezwy Rządu Narodowego. Ważną pozycję stanowi seria portretów uczestników Powstania Listopadowego, w tym dowódców. Wiele eksponatów dotyczących tego zrywu udostępniono w obszernym albumie *Powstanie Listopadowe*, wydanym w pierwszym tomie cyklu „Polskie Powstania Narodowe”⁵. Muzeum zgromadziło też bogatą kolekcję eksponatów związanych z Powstaniem Styczniowym 1863–1864. Na szczególną uwagę zasługuje licząca 97 obiektów grupa przedmiotów pamiątkowych. Zalicza się do niej biżuterię patriotyczną⁶ – tzw. czarną biżuterię z okresu manifestacji patriotycznych i żałoby narodowej: krzyżyki, bransoletki, broszki, naszyjniki, łańcuszki, pierścionki, wisioriki oraz medale upamiętniające rocznicę powstania 22 stycznia 1863 r., rocznice bitew, potyczek, rocznice wykonanych wyroków itp. Bogaty jest również zbiór ikonografii Powstania Styczniowego liczący ponad 500 pozycji. Przedstawia on podobizny uczestników walk, dowódców oddziałów, uczestników manifestacji patriotycznych, zesłańców syberyjskich. W dziale ikonografii zgromadzone są też pamiątkowe pocztówki – reprodukcje obrazów i grafik o tematyce powstańczej. Cenną pozycją w zbiorach Muzeum jest zespół 54 rysunków zesłańca – ks. Leopolda Zgodzińskiego, wykonanych w guberni kostromskiej w latach 1864–1866. Duża liczba obiektów znalazła się w albumie *Powstanie Styczniowe* wydanym w serii *Polskie Powstania Narodowe*⁷.

Na ekspozycji stałej w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej znajduje się cykl 124 prac Aleksandra Sochaczewskiego – „malarza syberyjskiej katorgi”. Obrazy te, przekazane do Muzeum Niepodległości jako depozyt Muzeum Historycznego m. st. Warszawy, są nieocenionym źródłem wiedzy o zesłańcach, ich życiu oraz mniej i bardziej znanych uczestnikach Powstania Styczniowego, których tragiczne losy zagnały na Syberię⁸. Od wielu lat zbierane są też pamiątki odnoszące się do polskiej historii Krzemieńca.

⁴ Można się z tymi zbiorami zapoznać w albumie *Insurrekcja Kościuszkowska*, jaki ukazał się jako trzeci tom serii *Polskie Powstania Narodowe*, Warszawa 2014.

⁵ *Powstanie Listopadowe. The November Uprising*, pod redakcją Tadeusza Skoczka, Proszówki 2011.

⁶ Paweł Bezak, Kinga Duda, Tadeusz Skoczek, *Polska biżuteria patriotyczna. Katalog wystawy w Muzeum Niepodległości: 14 maja – 7 sierpnia 2011*, Warszawa 2011.

⁷ *Powstanie Styczniowe. Ānvarskoe vosstanie*, pod redakcją Tadeusza Skoczka, Proszówki 2013; J. Gmitruk, T. Skoczek, *Powstanie Styczniowe w legendzie, historiografii i sztuce*, Warszawa 2013.

⁸ *Aleksander Sochaczewski 1843-1923. Malarz syberyjskiej katorgi*, oprac. Helena Boczek i Beata Meller, Warszawa 1993.

Dzięki ofiarności Polaków deportowanych w głąb ZSRR po 1939 r. powstała „Kolekcja sybiracka”. W 1993 r. powołano „Kolekcję Leopolis”⁹ celem gromadzenia zabytków dokumentujących i upamiętniających dzieje miasta i społeczeństwa Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. Udało się też zgromadzić jedną z większych w kraju kolekcję związaną z działalnością opozycji lat 70. i 80. XX wieku.

Sport jako przejaw patriotyzmu

W zbiorach Muzeum znajdują się m.in. pamiątki sportowe, pochodzące sprzed roku 1918, z okresu XX-lecia międzywojennego, jak też z lat PRL i III RP. Są to niezwykle zróżnicowane eksponaty, wśród nich odnajdujemy afisze i plakaty sportowe, fotografie, rozmaite dokumenty, jak też nagrody zdobywane przez sportowców w kraju i za granicą. Interesującą grupę stanowi zbiór realiów. Znaczkę, oznaki i odznaki sportowe, upamiętniające wydarzenia sportowe krajowe i zagraniczne czy określające przynależność klubową sąsiadują z różnymi nagrodami sportowymi, Państwową Odznaką Sportową oraz żetonami i plaketkami upamiętniającymi życie sportowe. Szczególną pamiątką, związaną z działaniami Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” wśród polskich emigrantów we Francji, jest sztandar ufundowany w Lyonie w 1924 r. dla tamtejszych działaczy polonijnych.

Interesujące i rzadkie są pamiątki po działaczach i członkach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, aktywnych zarówno na ziemiach polskich, jak też propagujących sport jako formę przygotowania do walki o niepodległość, zaś później – jako czynnik jednoczący Polonię poza granicami kraju, we Francji, w USA, Rosji. Warto przypomnieć, iż wielu „Sokołów”, gdy tylko zaszła potrzeba, stanęło w szeregach wojsk polskich i nie wahało się płacić najwyższej ceny za niepodległość i wolność Ojczyzny.

Zbiór nagród sportowych w postaci medali i plaket uzupełniają dyplomy, niekiedy o bardzo bogatej szacie graficznej. O sporej popularności sportu wśród społeczeństwa polskiego na przestrzeni ostatniego stulecia świadczą też zgromadzone legitymacje sportowe rozmaitych klubów i towarzystw. W tej grupie znajduje się zegarek kieszonkowy z wytłoczonym na odwrocie popiersiem marszałka Józefa Piłsudskiego, będący nagrodą w biegu organizowanym przez 5. Pułk Ułanów 28 sierpnia 1930 r. Warto wspomnieć, że do tego rodzaju realiów należy też dar Muzeum Niepodległości przekazany 8 października 2012 r. do zbiorów Muzeum

⁹ T. Skoczek, Ł. Żywek, *Kolekcja Leopolis w zbiorach Muzeum Niepodległości*, kwartalnik „Niepodległość i Pamięć” 2014, nr 3-4 (47-48) s. 285-293.

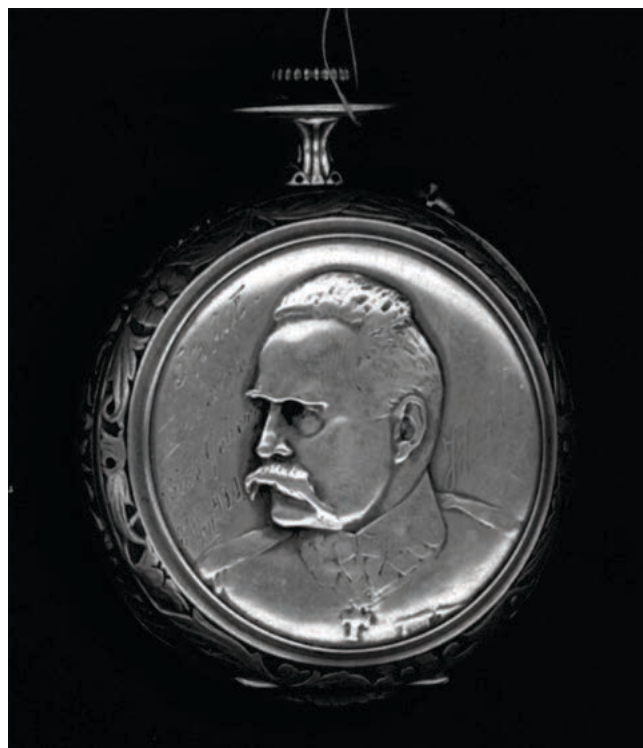
Sztandar TG „Sokół” w Lyonie, Francja [1924], MN E2957

Sportu i Turystyki z okazji jubileuszu 60-lecia tej zasłużonej instytucji. Jest to puchar – nagroda w wyścigu organizowanym przez 1. Pułk Ułanów Krechowieckich w 1939 roku¹⁰.

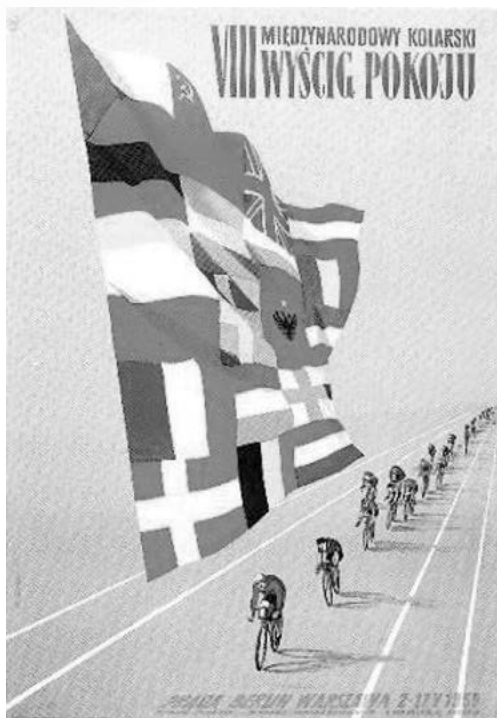
Afisz i plakaty to widomy przykład propagowania sportu wśród społeczeństwa przez różnorodne instytucje państwowe, samorządowe i prywatne. Ich twórcy i wydawcy nie tylko starali się głosić zdrowy tryb życia, ale także uczulić Polaków na doniosłość wydarzeń sportowych, zarówno lokalnych, jak ogólnokrajowych i międzynarodowych. W kolekcji można wyodrębnić 150 plakatów sportowych (większość pochodzi z lat 50. i 60. XX w., a autorami są czołowi twórcy tzw. polskiej szkoły plakatu), związanych z zawodami kolarskimi,

¹⁰ Pierwszy Pułk Ułanów Krechowieckich imienia płk. Bolesława Mościckiego wywodził się z Legionów Pułaskiego. Swój pierwszy bój stoczył w Krechowcach pod Stanisławowem, przyjmując nazwę od miejscowości. Po wojnie polsko-bolszewickiej 1919–1920 stacjonował w byłych carskich koszarach w Augustowie. Po ataku niemieckim na Polskę zaciągnął czaty bojowe na granicy w rejonie Suwałk (do 4 września 1939 r.), później walczył pod Śniadowem, stoczył zwycięski bój o Choromany-Witnice (9 września), odniósł sukces pod Długoborzem (10 września) i pod Dąbrową Wielką (11 września), przebił się do Puszczy Białowieskiej (20 września). Brał udział w walkach pod Wołą Gułowska i Charlejewem. 1. Pułk Ułanów Krechowieckich skapitulował 6 października 1939 r. Odtworzony został w ramach Armii Krajowej (akcja „Burza”) oraz odrębnie, w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie (w ramach 2. Korpusu walczył pod Monte Cassino, Anconą i Bolonią).

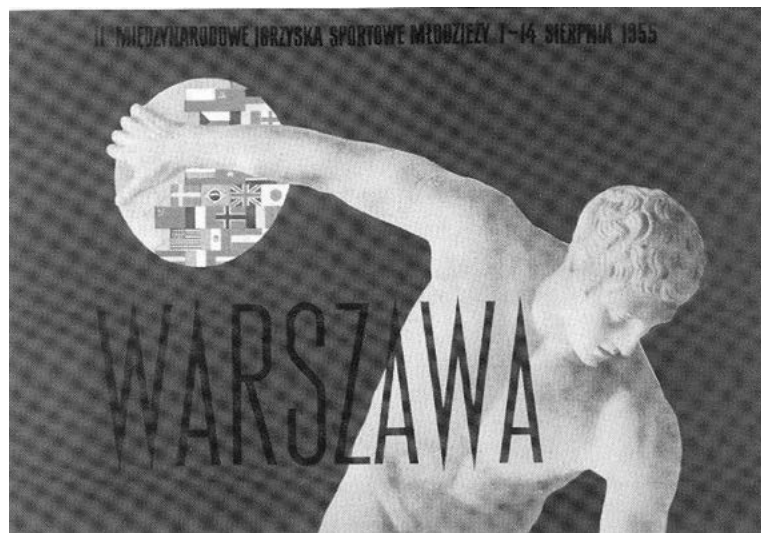
turniejami lekkiej atletyki i rajdami samochodowymi. Z wcześniejszych lat pochodzą plakaty z rajdów automobilowych, zawodów hippicznych. Kilka obiektów dotyczy innych dziedzin sportu: szermierki, judo a nawet zawodów powożenia zaprzęgami konnymi. Jeden z najbardziej rozpoznawalnych plakatów sportowych: *Warszawa* Tadeusza Trepkowskiego został wydany w 1955 r. z okazji odbywającego się w stolicy V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów. Przedstawia stylizowanego na antyk dyskobola, z dyskiem na średnicy którego widnieją flagi państw uczestniczących w tej międzynarodowej imprezie. Kilkadziesiąt plakatów odnosi się do Wyścigu Pokoju. Za najciekawszy uchodzi plakat Wiktora Górki z 1955 r. towarzyszący VIII Międzynarodowemu Kolarskiemu Wyścigowi Pokoju.

Nagroda – zegarek kieszonkowy Roskopf z wizerunkiem J. Piłsudskiego, z napisem:
„5 p. Uł. II Nagr. Bieg Gończy 28 VII 930”, Szwajcaria [1930], MN E13161

Wiktor Górka, *VIII Międzynarodowy Kolarski Wyścig Pokoju*, plakat, 1955, MN Pl.339

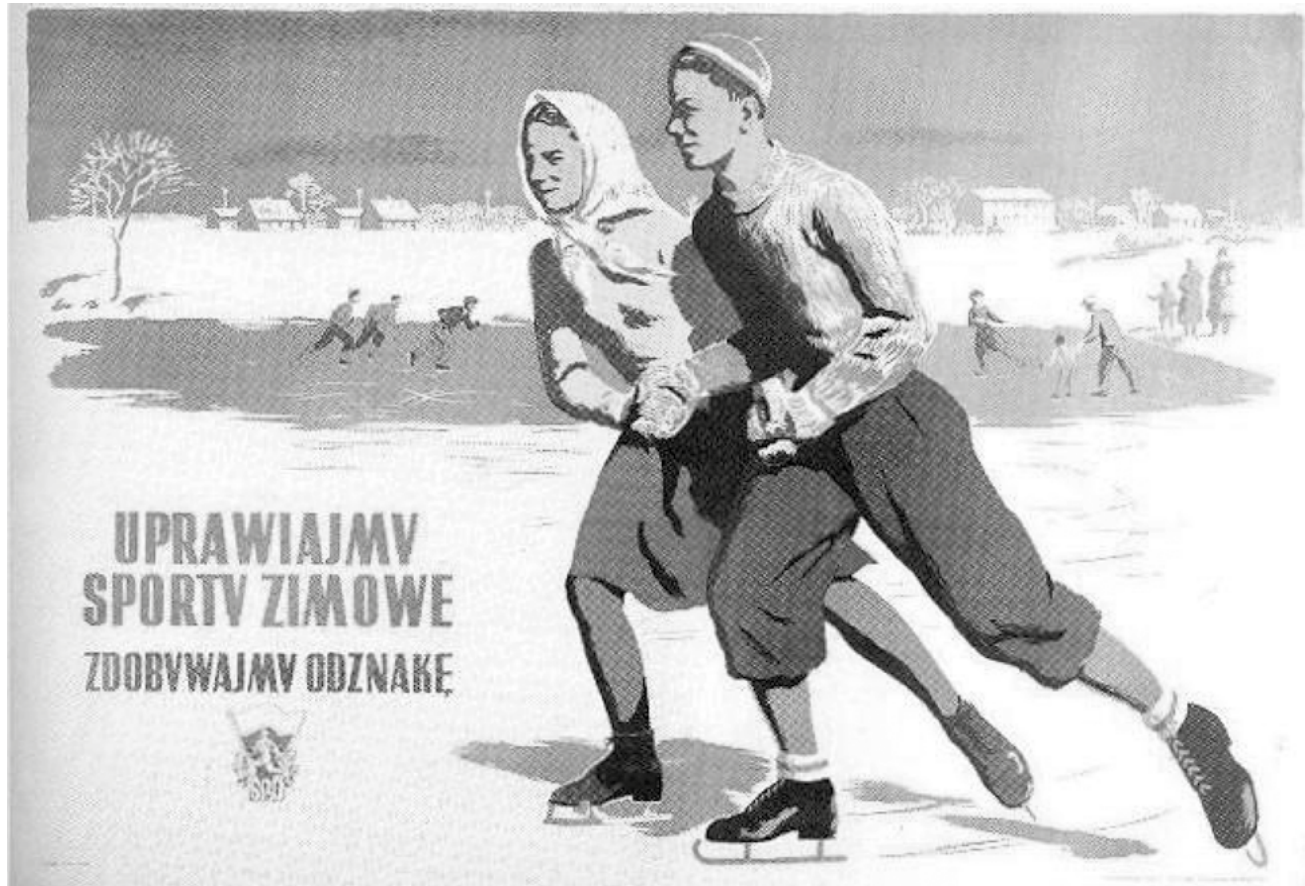

Tadeusz Trepkowski, *Warszawa*, plakat, projekt 1952 (druk 1955), MN Pl.330

Sporty zimowe reklamowane były m.in. na plakatach wydawanych przez Polski Związek Narciarski i Główny Komitet Kultury Fizycznej. Zachęcano poprzez to narzędzie informacji i propagandy do zdobywania odznak SPO (Sprawny do Pracy i Obrony) i POS (Powszechnej Odznaki Sportowej). Józef Korolkiewicz zaprojektował (znajdujący się w kolekcji) charakterystyczny dla stylu socrealistycznego plakat: *Uprawiajmy sporty zimowe. Zdobywajmy odznakę SPO*, wydrukowany w 1952 roku.

Fotografie o tematyce sportowej dokumentują przede wszystkim różnorodną aktywność i kulturę fizyczną cywilów oraz wojska w XX-leciu międzywojennym. W zbiorze ikonograficznym znajduje się ok. 150 fotografii i kilkanaście pocztówek o szeroko pojętej

tematyce sportowej, wśród nich sportowo-patriotyczne. Przedstawiają: obozy internowanych żołnierzy i oficerów Legionów Polskich w Szczypiornie i Łomży (1917–1918), robotnicze kluby sportowe, sport w Wojsku Polskim II RP, ogólnie problematykę sportu w II RP, sport w obozach internowania i obozach jenieckich z okresu II wojny światowej, sport w PRL.

Józef Korolkiewicz, *Uprawiajmy sporty zimowe. Zdobywajmy odznakę SPO*,
plakat, 1952–1953, MN P1.814

Brunon Romiszewski
podczas zawodów hippicznych,
fotografia, Polska [1928–1939]
MN F-14391

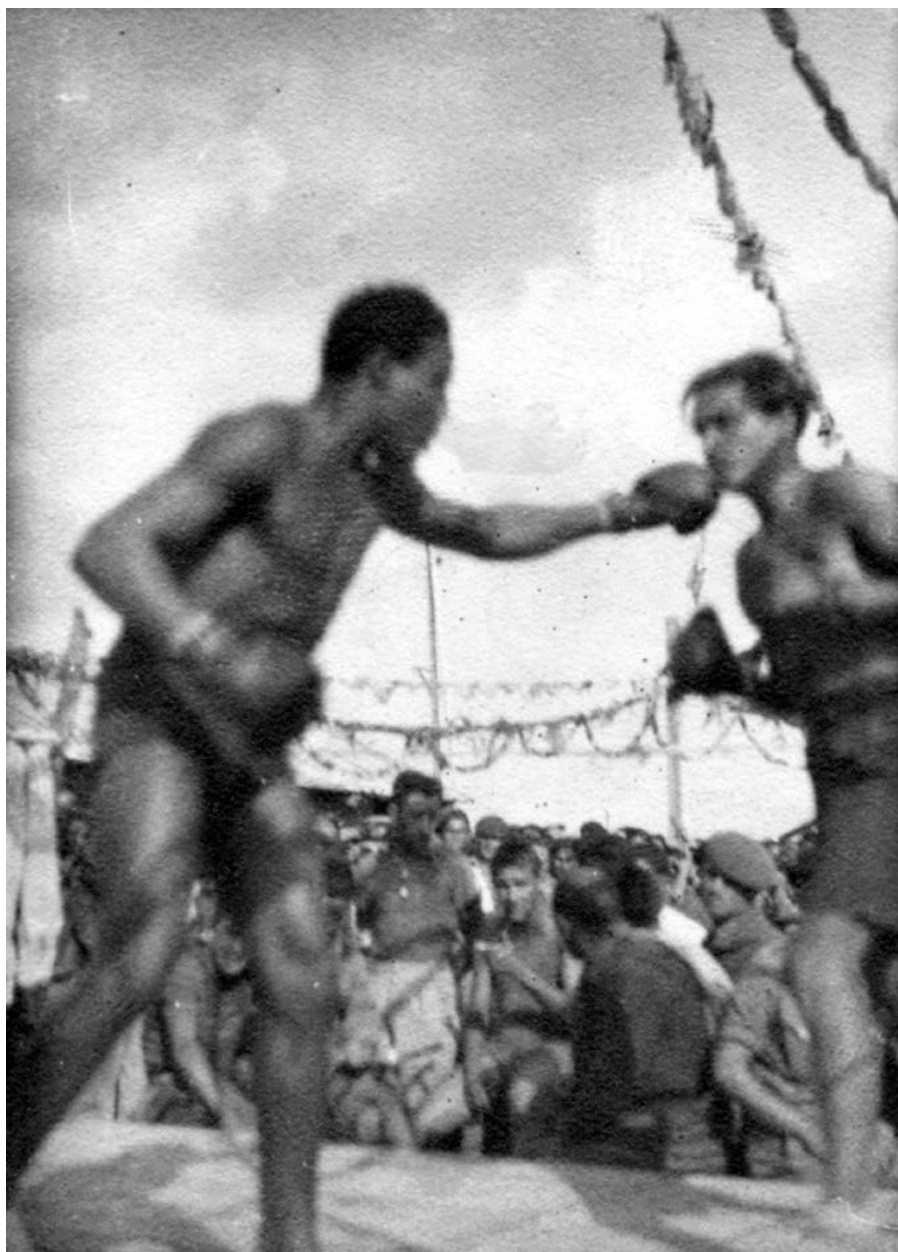

Stefan Cichoń
w hiszpańskiej szkole jazdy w Wiedniu,
fotografia, Wiedeń [1930–1939],
MN F-12711

Ogólnopolskie Zawody Kwaleryjskie „Militari”. Ekpa 3. Pułku Strzelców Konnych, która zdobyła mistrzostwo armii, fotografia, Kraków 1932, MN F-9263

Robotnicza Olimpiada Sportowa w Wiedniu w 1931 r.
Finał biegu na 400 m mężczyzn, fotografia, Wiedeń 1931, MN F-4236

Walka bokserska
w obozie internowanych w Gurs,
fotografia, 1939, MN F-1241 c

Pierwsi polscy zwycięzcy
w międzynarodowym turnieju
lotniczym 1932 r.:
śp. kpt. F. Żwirko i śp. inż. S. Wigura,
pocztówka, Warszawa 1936, MN P-4039

Obóz jeniecki na terenie Niemiec. Jeńcy na widowni oglądają mecz piłkarski lub inne zawody sportowe, fotografia, Geperuft [1944], MN F-9431

Zradiofonizowany wóz prasowy
„La populaire”, obsługujący
wyścig kolarski „Tour de France”,
fotografia, Gurs 1939, MN F-1215

Jerzy Michałowicz przekazuje symbolicznie
kierownictwo klubu RKS „Skra” w Warszawie
Stanisławowi Hermanowi,
fotografia, Warszawa 1935, MN F-6885

Muzeum Niepodległości w Warszawie nie tylko zgromadziło pamiątki po organizacjach sportowych, działaczach i zawodnikach, lecz także, kolejny raz, wzięło udział w kierowanym do dzieci projekcie „Raz, dwa, trzy – warszawiakiem jesteś Ty!”. Motywem przewodnim edycji tej gry muzealnej, jaka odbyła się podczas wakacji 2011, było przybliżenie najmłodszym zwiedzającym tematyki sportowej. Niezwykle pomocne okazały się fotografie ze zbiorów Muzeum, przede wszystkim zaś zdjęcia internowanych w Szczypiornie legionistów – współtwórców popularnego również współcześnie „szczypiorniaka”, pokazywane na wystawie stałej pt. „Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914–1921”.

Podsumowanie

Kolekcja Muzeum Niepodległości kryje duże bogactwo eksponatów związanych ze sportem i kulturą fizyczną. Jej dotychczasowe wykorzystywanie oscylowało wokół problematyki patriotyczno-historycznej. Pojawił się zarazem kolejny problem jak wykorzystać te i podobne zbiory w pracy muzealnej związanej z innymi niż statutowo określone zadaniami misyjnymi?

Tradycyjne narzędzia pracy muzealnika: osobista kwerenda, wydawanie katalogów zbiorów, albumy z reprodukcjami eksponatów, wystawy muzealne – mogą być uzupełnione nowoczesnymi formami upowszechnienia poprzez sieć internetową¹¹. Wydaje się, że Muzea których organizatorem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego powinny stworzyć portal grupujący wszystkie możliwe zasoby związane z kolekcjami sportowymi: tymi tematycznymi oraz tymi niewyodrębnionymi, pozostającymi w zbiorach instytucji bezpośrednio ze sportem niezwiązanych. Tylko to nowoczesne narzędzie daje możliwość ujęcia tematu w sposób zbliżony do kompletności.

Postulat powołania jednostki sterującej procesem informacji i digitalizacji zbiorów dotyczących sportu, w różnych przejawach i możliwościach tej dziedziny muzealnictwa, byłby godnym uzupełnieniem uroczystości jubileuszowych 60-lecia Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie (2012) oraz 50-lecia Muzeum Więzienia Pawiak (2015).

¹¹ Portal historyczny *Polish History.pl* prowadzony przez Muzeum Historii Polski grupuje niektóre inicjatywy. Znajdujemy tu linki do Biblioteki Cyfrowej IPN, Biblioteki Cyfrowej Ośrodka Karta, Cieszyńskiej Biblioteki Wirtualnej, Cyfrowej Biblioteki Narodowej POLONA, Cyfrowej Kolekcji Czasopism Polskich, różnych bibliotek cyfrowych, archiwów oraz baz i zestawień dokumentów źródłowych. Zob. <http://www.polishhistory.pl/index.php?id=31>.

Bibliografia

- *Gloria Victis. W 140. rocznicę powstania styczniowego. Katalog wystawy*, Ciechanów– Warszawa 2003
- *O niepodległą Polskę. Katalog zbiorów z lat 1914–1921*. Opracowała Mirosława Pałaszewska, Tom I, Warszawa 2005. [zawiera: zbiory sztuki, broń, sztandary, varia, zbiory numizmatyczne, archiwalia]
- *O niepodległą Polskę. Katalog zbiorów z lat 1914–1921. Druki ulotne*. Opracowała Mirosława Pałaszewska, Tom II, Warszawa 2007
- *O niepodległą Polskę. Katalog zbiorów z lat 1914–1921. Zbiory ikonograficzne*. Opracowała Regina Madej-Janiszek, Warszawa 2008
- *Powstanie Styczniowe. Katalog zbiorów Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego* (obecnie Muzeum Niepodległości). Opracowały Helena Wiórkiewicz, Halina Ozyra, Barbara Andrzejewska, Warszawa 1982
- *Powstanie Listopadowe*. Pod redakcją Tadeusza Skoczka. Album w serii „Polskie powstania narodowe”. Proszówki 2011
- *Powstanie Styczniowe*. Pod redakcją Tadeusza Skoczka. Album w serii „Polskie powstania narodowe”. Proszówki 2013
- *Insurekcja Kościuszkowska*. Pod redakcją Tadeusza Skoczka, Warszawa 2014

Witold Gedroyc na nartach.
Obóz internowania żołnierzy polskich
po klęsce Francji w 1940 r.,
Sarnen Obwalden 1942;
11,5 cm x 7,1 cm; fotografia czarno-biała;
papier fotograficzny błyszczący; F-10654

Sport w Gurs

Tomasz Skoczek

W zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie znajduje się kilkanaście unikatowych fotografii ilustrujących sport w obozie dla internowanych byłych ochotników Hiszpańskiej Armii Republikańskiej we francuskim Gurs. Obóz ten został utworzony w 1939 roku i był przeznaczony dla byłych uczestników hiszpańskiej wojny domowej (1936-1939) walczących po stronie republikanów. Z założenia miał też pełnić funkcję tymczasowych miejsc internowania dla nielegalnych uchodźców z Hiszpanii. Istniał do 1946 roku przetrzymując w latach ostatnich Francuzów kolaborujących z niemieckim okupantem.

Obóz nie był mocno strzeżony, z czego skorzystało wielu osadzonych, uciekając. W Gurs istniało również dobrze rozwinięte obozowe życie kulturalne i sportowe. Organizowano rozgrywki piłki nożnej, siatkówki, tenisa stołowego czy szachów. Urządzano defilady, pokazy akrobatyczne oraz koncerty.

Na ograniczoną skalę możliwe były kontakty z osobami z zewnątrz. Istniała również możliwość zakupu żywności i potrzebnych produktów od miejscowych chłopów. W polskiej literaturze nie znajdziemy publikacji na temat tego obozu. We Francji w ostatnim czasie pojawiło się kilka portali internetowych i dwa wydawnictwa: C. Laharie, *Le camp de Gurs, 1939-1945, un aspect méconnu de l'histoire de Vichy*, Paryż 1993 oraz C. Laharie, *Gurs: 1939-1945. Un camp d'internement en Béarn*, Biarritz 2005.

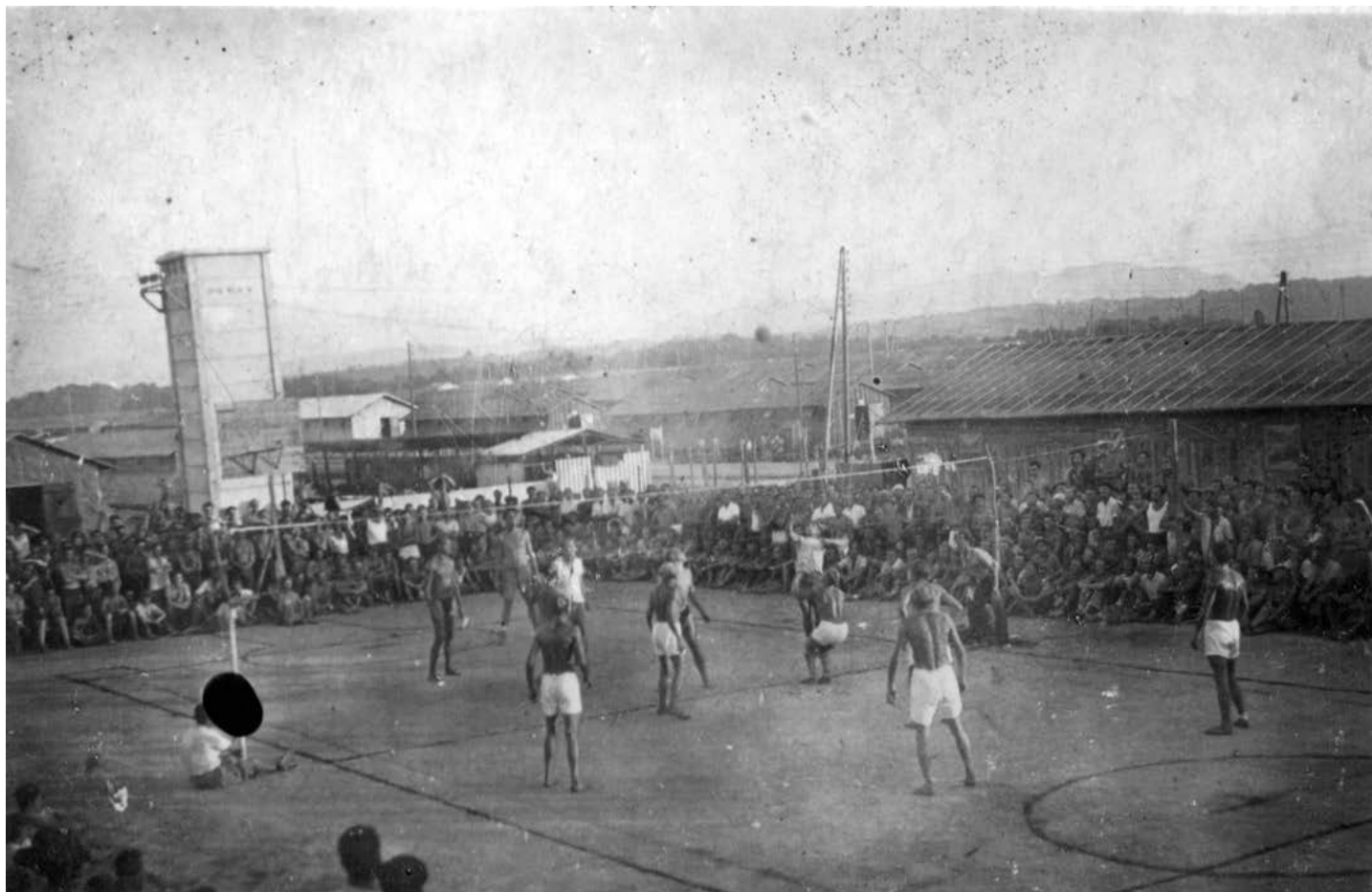
Mecz piłki nożnej,
Gurs 1939 r.; 5,5 x 8,5 cm;
papier fotograficzny; chlor; MN F-600

Polska drużyna piłki nożnej,
na zdjęciu m.in.:
Józef Gruszka, Józef Szymczak,
Michał Rutyna „Wódz Michał”,
Jan Augustyniak, Zbigniew Bucholc,
Kazimierz Zandecki, Wojciech Kralka,
Gurs 1939 r.; 5,5 x 8,2 cm;
papier fotograficzny; chlor; F-659

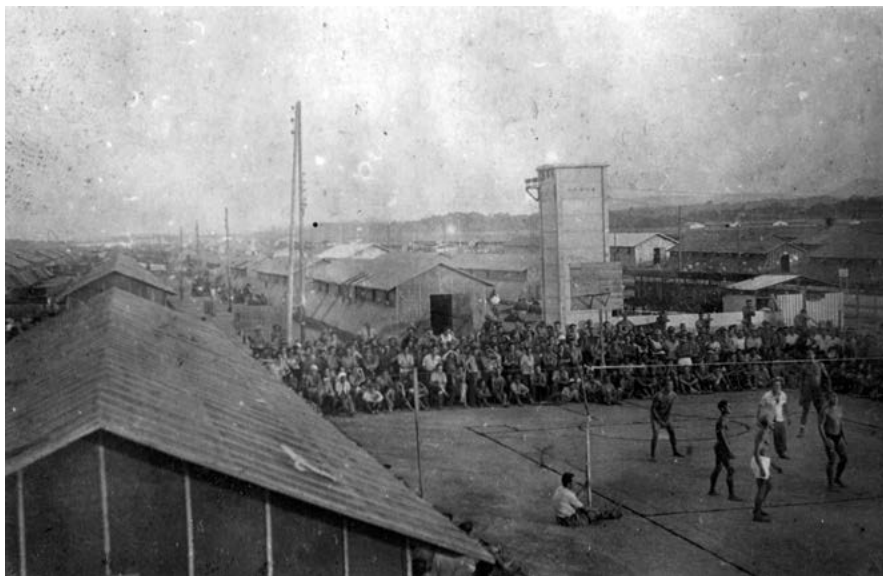

Pokazy gimnastyczne w dniu Świeta Narpodowego Francji, Gurs 14.VII.;
4,0 cm x 5,5 cm; chlor; papier fotograficzn; F-1240

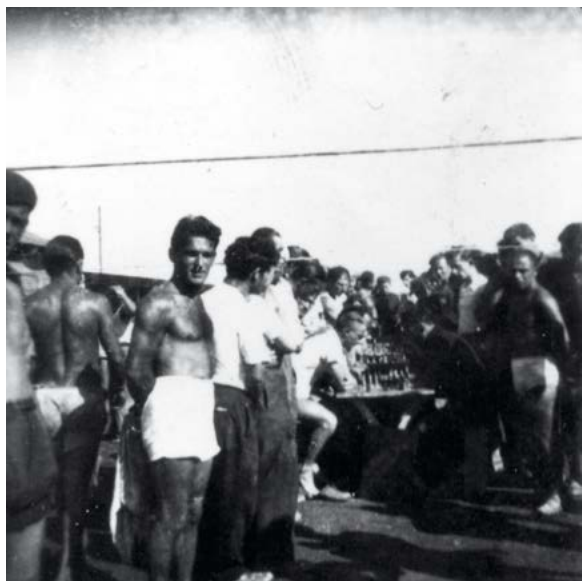

Rozgrywki piłki siatkowej, Gurs 1939 r.; 6,5 x 9 cm; papier fotograficzny; chlor; MN F-603

Gra w siatkówkę,
Gurs 1939 r.; 6,3 x 8,7 cm;
papier fotograficzny; chlor; MN F-1234

Rozgrywki piłki siatkowej,
Gurs 1939 r.; 6,5 x 9 cm;
papier fotograficzny; chlor; MN F-602

Rozgrywki szachowe, Gurs 1939 r.;
4 x 4 cm; papier fotograficzny; chlor; MN F-1085

Gra w tenisa stołowego,
na zdjęciu m.in.:
Feliks Straszak, Urko Nachalnik,
Gurs 1939 r.; 4,3 x 6,5 cm;
papier fotograficzny; chlor; F-1089

Spis treści

Adam Struzik

Słowo wstępne 5

I

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska

Sport w obozach jenieckich 9

Tomasz Skoczek

Stalag XIII A Langwasser – igrzyska obozowe 11

Agnieszka Fietkiewicz-Zapalska

Oflag IIC Woldenberg – organizacja sportu 15

Katalog 21

II

Jolanta Załączny

Sport jako antidotum na „chorobę drutów” – edukacyjne wykorzystanie wystawy 77

Tadeusz Skoczek

Sport w zbiorach Muzeum Niepodległości 89

Tomasz Skoczek

Sport w Gurs 105

Działania edukacyjne:

Michał Rybak (MN), **Jolanta Załęczny** (MN)

Promocja i wydawnictwa:

Marzena Milewska (MN), **Magdalena Przybylska** (MN)

Realizacja techniczna:

Łukasz Hoppe (MSiT), **Marek Kowalski** (MN), **Adam Ładny** (MSiT),

Marcin Strzałkowski (MSiT), **Bronisław Szczudło** (MN)

Transport:

Marcin Dołowy

ISBN 978-83-62235-68-1

Wydawca: Muzeum Niepodległości w Warszawie,
al. Solidarności 62, 00-240 Warszawa,
tel. 22 826-90-91, e-mail: sekretariat@muzeumniepodleglosci.art.pl